

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10823

MEDRESH PINHES

Moisei Semenovich Altman

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

משה אלטמאן

מדרש-פנים

(נאך מאטל אומרו'ס בלעטלעך)

ר א מ אן

פארלאג „שלום עליכם“ בוכארעשט

Copyright by M. Altman, București / Verlag „Schalom Aleichem“
Tipografia „S L O V A“ A. Feller, Doamnei 3 — București

MINKOFF

מיין טאטן, דעם ערלעכן האַרעפּאָאטניק.
אנשטאט א פרק משניות, וואָס כ'האָב איב
צוגעזאָגט און — קיין וואָרט ניט געהאלטן.

מדרש פנחס

(נאָך מאָטל אומרו'ס בלעטלעך)

פ א ר ו א ר ט

דער מחבר באַדויערט זער, וואָס ער מוז אָנקומען צו
אָן הקדמה: ער האלט מיט דער מיינונג, אַז אַ בוך דאַרף
זיך אָנהייבן לכל הפחות מיט איין בלעטל פאַראויס פאַרן
שער־בלאט. ער מוז אבער דאָס מאַל גיין אויף אַ פשרה
מיט זיך, צוליב דעם לייענער.

דער בוך איז געבויעט אויף פאַרטיקן מאַטעריאַל:
מאָטל אומרו'ס פאַרצייכענונגען, זיינע „בלעטלעך“, דער
בוך איז א רעסטאורירונג־פרוּוו פון א ווינקל פון א
סביבה אין א געוויסער צייט. ער איז א „ראַמאנסירטער“
קאָמענטאר. אָבער דער גאנצער בוך געפונט זיך אונטער
דער השפעה און צייטנווייז אפילו אונטערן דרוק פון
מאָטל „בלעטלעך“. מאָטלס רעפּלעקסיעס זענען פיל מאַל
אריינגעקומען אין טעקסט און ס'איז ניט אָנגעוויזן, אז
זיי זענען זיינע. אומגעלעך געזען. אין סוף פון בוך

קומען עטלעכע אַריגינעלע בלעטלעך פון
מאָטלען. דער לייענער וועט זיך קענען שאפן א
באגריף וועגן דעם „אומר״. דער לייענער קען טון אויך
אזוי: לייענען פאראויס מאָטלס „בלעטלעך“ און דערנאָך
אָנהייבן זי אייגנטלעכע דערציילונג. ער וועט זיכער
אנטדעקן סתירות צווישן מאָטלען און צווישן מחבר אין
דער אויפפאסונג פון די כאַראַקטערן פון די פאַרשוינען.
עס איז אומפאַרמיידלעך, ווייל מאָטל איז אליין א „צד“,
א נוגע בדברי. און דערצו איז ער אַן עקזאלטירטער, ווי
עס איז צו זען פון זײַנע בלעטלעך.

פון מאַטלס אַ בריוו.

... און אָט האָב איך דיר נאָך עפעס צו דערציילן.
וועסט דיר מעגן טראַכטן פון דעם וואָס דו וועסט קענען.
און איך האלט מיך אלץ מיט מיין אַלטן פעלער — ווי דו
פלעגסט זאָגן — וואָס לאָזט מיך נישט באנוצן אפילו
מערער ווי דרייזליביקע ווערטער. דו ווייסט דאָך שוין
וואָס :

— פאַראַן בחירה, צי ניין ?

... דו האָסט מיר אַמאָל פאַרגעוואָרפן מיין אכוריות.
למאי איך האָב מיינעם א פעטער א שכיב-מרע, אין זיין
גסיסדו-אנגסט, געפרעגט :

— פעטער, פאַראַן בחירה ?

טוט מיר נאָר באנג, וואָס ער האָט ניט געענטפערט
און איך ווייס ניט ביז דזיינט, צי ער האָט ניט געוואָלט,
צי ניט געקאָנט.

... און בעטן בעט איך דיר, דו זאָלסט מיר נישט
פאַרמאָכן דאָס מויל מיט דער טענה, אַז בשעת איך גריבל
מיך אין אלטן אַבסטראַקציעס-שימל, שטייען מענטשן אין
פעלד אונטער א בראָטנדיקער זון און ארבעטער אין

פאבריקן טרייבן פון זיך די נשמה ארויס. מיר ווילסטו
עס דערציילן?...

... נאָר וואָס קענסט דו מיר ענטפערן, אַז דער,
וועלכער האָט אלצדינג דורכגעליטן, יוסף אליין, האָט מיך
נישט מער ווי מיט א מימרא אָפגעפטרט:

— מאָטל, איר האָט עס זיכער נישט...

... ווי אזוי זשע זאָל איך עס מיר טייטשן? עס איז
מיר פון אינעווייניק קלאָר, אַז אויב איך האָב ניט קיין
בחירה, האָט ער, יוסף, אויך ניט געהאט. ווייל ער איז
דאָך געווען א געלייטערטער איך. און אויך די באציונגען
אונדזערע, אָט די שוויגנדיקע באציונגען אָן פרעטענויעס
און אָן אינטימיטעטן, זענען דאָך עדות וועגן דעם! און
דאָס וואָס איך בין געשטאנען אין אַ זייט, בשעת אַנ-
דערע... אודאי האָב איך געמוזט שטייען אין אַ זייט! ווען
קיין שאַטן זאָל ניט זיין, וואָלט דאָך דאָס בילד אפשר ניט
געווען.

... און איצט נעם די עטלעכע בלעטלעך, דאָס ביסל
אַש פון אים און אויך פון מיר, און טו זייער רעכט.
איך גיב זיי דיר איבער דערפאַר, ווייל דו האָסט
דאָך יאָ בחירה... אַ סימן: דו ביסט פיקסירט פעסט אין
איין באַדן, בשעת איך בין נאָך אלץ א שפּיל צו אלע
ווינטן.

מאָטל.

פאָסט סקריפטום. איך שיק דיר דאָ איבער אויך זיין
דייטשע ביבל און דאָס קליינע ספר'ל. די בריוו מאַריאנעס
אין אַריגינאל בלייבן ביי מיר. זיי וועלן שוין טיילן
מיין גורל.

מ.

יוסף

... די געשיכטע וואָלט געקענט דערציילט ווערן אזוי :

דאָס איז געווען בשעת דער מלחמה, וואָס מ'האָט געהאלטן פֿאַר דער גרויסער און א טייל אומגליקליכע האָבן זי אויך געהאלטן פֿאַר דער לעצטער.
אין הינטער 1916—1917.

אין א שטאָט א מיטלגרויסער, גיכער א פראָווינ-ציעלער, אין הינטערלאנד פון איינעם פון די קריגס-פירנדיקע לענדער, האָט זיך צו יענער צייט געפונען א גרופע פרעמדע יידישע יונגע-לייט, צונויפגעלאָפּענע און צונויפגעבראכטע פון ארבע פינות עולם, קריגס-געפאנגענע, וואָס מ'האָט אָפּגעלאָזן פונם לאגער צוליב פארשידענע סיבות, צי-ויל-געפאנגענע און אויך אנטלאָפּענע.

דאָס איז געווען א עולם דורכגערויכערטע לילקעס ; יונגע נאָר געפרוּחטע חברה, האָבן זיי זיך גיך צוגעפאסט צו די אומשטענדן, און נאָך א היבשער צייט פון יסורים האָבן זיי געלעבט כמעט פריי. מ'האָט געדאָנדלט גע-האָנדלט, ספעקולירט אויף דער בירזשע... צונויפגעלאָפּענע

פון דער גאָרער וועלט, האָט יעדער איינער פאַרמאָגט א אנדער „פּאָך“, האָבן זיי זיך גענומען צו אלעמען: מעדי-קאמענטן, מאנופאקטור, בראַדעריע, קאַרטן... פון הערן און געדענסען. אָפּגעריסן פון אייגענע, אין א לאגע וואָס האָט אויסגעוויזן, אַז זי וועט זיך קיינמאָל ניט ענדיקן, האָט מען זיך פאמעליכן דעמאָראַליזירט, פארגעסן אין די געבוירענע היימען, זיך געשאפן פראָוויזארישע פאמיליעס, מ'האָט זיך אשאזעט. איינער א יונגערמאן אַנאַנספאנגער שרייבער, וואָס די מלחמה האָט אים געטראַפן אין סאמע אָנהייב פון זײַן אנטוויקלונג, האָט זיך דאָ איינגעאַרדנט, און ניט נאָר ווידער אָנגעהויבן שרייבן, נאָר אויך אונטערגענומען אַ באדייטנדע פראָפאגאנדע פאַר יידישער קולטור צווישן דעם פראַפאניסטישן ישוב פון דער שטאָט. ער האָט אַר-גאניזירט פאַרלעזונגען, פאַפולאריזירט יידישע ליטעראטור, פאַרגלעזן זיינע אייגענע זאַכן און אויך די קלאַסיקער, ער האָט געגרינדעט א קערנדל פון יידישן טעאטער, וואָס האָט אין דער אַסימילירטער סביבה געהאט גאָר א גרויסע פעולה, ער האָט געהאט דערפאַלג.

עס איז אפשר ניט איבעריק צו באמערקן, אַז די גרופע יונגע לייט וועגן וועלכער עס איז אויזן דערמאנט, כאָטש זי איז באשטאנען פון צונויפגעלאָפּענע און פון פארשידנארטיקע פארשווינען, האָבן זיי דאָך דאָ געביל-דעט א מין געמיינשאפט, זיך אונטערגעהאלטן איינס ס'אנדערע, גלייך זיי וואָלטן געווען איין משפּחה, גרייט געווען אין פייער אריין איינער פאַרן אנדערן. אזוי ארום האָבן זיי אויך געשטיצט דעם שרייבער אין דער ערש-טער צייט, איידער ער האָט זיך געמאכט א וועג אין דער פארמעגלעכער געזעלשאפט צווישן דער אלטגעזעסע-

נער יידישער באפעלקערונג פון דער שטאָט. פון דער גרופע האָט דער שרייבער צום אנהייב רעקרוטירט זיינע שוישפילער... זיי זענען אויך געווען דאָס ערשטע קערנדל פון זיין אוידיטאָריע. זיי האָבן אין א געוויסער מאָס אים אויסגעטראָגן אויף זייערע אַקסלען, כאָטש דער גרעסטער טייל פון זיי האָט פריער קיינמאָל קיין בוך אין די הענט גיט געהאלטן און גיט געהאט אפילו קיין באגריף אין די אלע זאַכן, פאַר וועלכע זיי זענען איצט געוואָרן שותפים צום קעמפן... עס איז אפשר אויך כדאי צו דערציילן, אז דחקא יענע וואָס זענען פון דער היים געווען אינטעליגענטן, האָבן זיך געגיבן אָן א זייט און נישט נאָר גיט צוגעהאלפן, נאָר אפילו געשטערט מיט ליצנות, מיט חזק.

אין דעם דאָזיקן ווינקל פונם לאנד, ווייט פון די שלאַכט־פּראָגנאָן, האָט זיך די מלחמה גיט באזונדערס געפילט. עסנוואַרג איז געווען לרוב, צו די מלחמה־ידיעות, צו די מפרות ווי צו די נצחונות האָט מען זיך צוגעווינט, און עס וואָלט נישט מעגליך געווען צו זאָגן באשטימט, וואָס האָט געפרייט און וואָס טרויעריק געמאכט: מען האָט שוין קיין שום גוטס פון דער מלחמה גיט דערוואַרט, סיי ווי אזוי זי וועט זיך ענדיקן. די אָפיצירן פונם אָרטיקן גארניזאָן האָבן געלעבט א גוטן־טאָג. דאָס זעלבע דאָס רייכע בירגערטום. די מלחמה האָט זיך באזעצט ברייט אין באווסטזיין ווי א אומפארמיידלעכע אומהיילבארע חולאת. יענע וואָס זייערע נאָענטע זענען געווען געפאנגען, האָבן זיך געמאכט שוין קליינע צרות, און די אנדערע וואָס האָבן די נאָענטע פארלוירן, האָבן שוין גיט געהאט וואָס צו פארלירן. מען האָט געלעבט אין דער מלחמה ווי

א פאילירענע אין א שאנד-הויז. עס איז געווען וויג-
טער 1916.

ענדע זומער פון יענעם יאָר, איז אהין פארוואָרפן
געוואָרן נאָך איין יידישער יונגעראַמאן, ער האָט געהייסן
יוסף. מערער האָט מען פון אים ניט געוואוסט. ער איז
געווען א מיטלווקסיקער, א דאַרער מיט א אויסגעמא-
טערטן פאַרשטיינערטן פנים, נאָכן אויסזען א אינטערנירטער
דעזערטיר. ער האָט זיך געהאלטן פון דערווייטנס ווי א
קאַטשקע אין א שטייג אומבאקאנטע הינער, און חברה
האָט אים אויסגעמיטן, אים חושד געווען אפילו צום
אַנהייב, אז ער איז א „שפיצלי“. דער חשד איז אָבער
גיך אוועקגעפאלן, ווייל יוסף האָט קיינעם נישט נאָכגע-
שפירט. ער האָט זיך בכלל מיט גאַרנישט ניט אינטערע-
סירט. ער האָט געווינט אין אַרימסטן שטאַט-פערטל, קיין
שום מסחר ניט געפירט, געלעבט זער קאַרג, באשיימפערלעך
געהונגערט...

אין א קורצער צייט ארום איז ער געוואָרן א
שווייגנדיקער מיטגליד פון דער גרופע. ער האָט אָנגעהויבן
אַריינגייען צונאָ פאַר באקאנטע פאַמיליעס, וווּ א טייל
פון דער גרופע האָט פאַרקערט, אָבער אויך דאָ זיך גע-
האלטן פאַרשלאָסן און ווי בכונה אָפגעזונדערט.
דער שרייבער האָט געהאט אפילו א שטיקל פאַרדאַכט,
אויב ער האָט נישט צוטון מיט א בארומס-ברודער, האָט
זיך אָבער גיך איבערצייגט אין זיין טעות, ווייל יוסף,
כאָטש ער האָט גאנץ גוטויליק אויסגעהערט דעם שרייבער,
האָט ער אָבער אליין זעלטן געלאָזט זען א מיינונג
איבער ביכער אָדער שרייבער, אזוי אז דאָס ביסל וואָס
ער פלעג יאָ זאָגן, איז אויסגעקומען ווי א סורפריז, ווייל

מ'האָט געהאט געוויינטלעך דעם איינדרוק, או ער האָט
 קיינמאָל ניט געלייענט. ער האָט אויך קיינמאָל ניט פאַר-
 לאנגט פון עמיצן מ'זן זאָל אים אַנטלייען א בוך, און ווען
 דער שרייבער פלעג אים אמאָל לויבן א ווערק א
 בארימטס, האָט ער קיינמאָל נישט אויסגעדריקט קיין
 ווונטש עס צו לייענען. דאָס איינציקע צו וואָס ער האָט
 יאָ ארויסגעוויזן אינטערעס, איז געווען דאָס טעאטער, וואָס
 דער שרייבער האָט געפרווט שאַפן. ער האָט אפילו אויף
 זיך איין מאָל געהאט גענומען די ארבעט פון א סופלאָר...
 ער האָט אויך קיין צייטונגען ניט געלייענט. מען
 האָט באַמערקט, אַז ווען מען רעדט אין זיין אנוועזנהייט
 פון דער מלחמה אָדער וועגן וויכטיקע געשעענישן אויף
 די פראַנטן, רוקט זיך אָן אַ כמאָרע אויף זיין פנים, און
 ניט איינמאָל פלעג ער א ציטער טון, ווי א פיבערנדיקער.
 מיט דער צייט איז מען דערגאנגען, כאָטש ס'האָט
 קיינער ניט געוואוסט ווי ארומעט, אַז ערגעץ פון יענער
 זייט גראַבנס מיטן שטעכנדיקן דראָט האָט ער א פרוי
 מיט א קינד.

צווישן די אויטאכטאנע פאַמיליעס ווהיין די יונגעלייט
 פלעגן אַמאָל אריינגיין פארברענגען, איז אויך געווען
 איינע א געוויסע פאַמיליע קראַכמאל. עס איז גאנץ
 מעגלעך, אז די משפחה זאָל געווען זיין א צווייג פון
 דער גוט-באקאנטער משכילישער גאַליציאנער משפחה. עס
 איז אָבער קיינעם ניט געליגן אין זינען די זאך נאָכצו-
 פאָרשן. ניט אלע פלעגן קומען אַהין, ווייל איבעריק
 פריילעך האָט מען זיך דאָרט ניט געפילט. עס איז געווען

אביסל א משונהדיקע פאמיליע, מיט מאָדנע באַציונגען צווישן מאן און ווייב, ניט יעדן גלוסט זיך אין אַזאַ שטוב אַרײַנצוקומען. דער מאן, ברוך קראָכמאַל — ער פלעג זיך אַמאָל אליין קרוינען מיטן לאַטיינישן בענעדיקט — איז געווען א מענטש פון א יאָר זעכציק, האָט אָבער אויסגעזען נאָך עלטער. א פלעגמאַטיקער, א פאַרענדיקטער טיפּ פון א אָרנטלעכן באַאַמטן, וואָס אַרויסקומענדיק אויף פענסייע, נאָך צענדליקער יאָרן רעגולערער דינסט, אַרבעט שוין ווייטער זײַן פּסיכישע אַפּאַראַטור אין ריטם פון זײַן אַמאָליקער באַשעפטיקונג. ער האָט אויך געקענט זײַן פון יענע אַמאָליקע זער מיושבע מענטשן, באלעבאַטישע מעקל לערס משכילים, וועלכע האָבן מערער אין זײַנען געהאַט דעם מור־נבוכים און דעם בלאט ווי אלע געשעפטן, וואָס זענען דורך זײַ געשלאָסן געוואָרן און אפּשר אויך ווי די פּאַמיליע.

ברוך — בענעדיקט — קראָכמאַל האָט פאַרמאָגט א גאַנץ חשובן קאַפיטאַל לויטן באַגריף פון פּרידנס־צײַט, ווען ס׳האַט אויסגעבראַכן די מלחמה. נישט געווינט צו אועלכע אויפטרעטלונגען, נישט צוגעפאַסט צו די נייע אומשטענדן, ער דער מענטש פון אויסשליסליך פּרידנס־צײַט, און אפּשר איז דאָ גלייכער צו זאָגן אין מערצאַל: פון פּרידנס־צײַטן, אָפּגעלעבט אַ לעבן אין און פון צוטרויען, צוטרויען פון יענעם צו אים, פון אים צו אנדערע, האָט קראָכמאַל נאָך אין ערשטן קריגס־יאָר אײַנגעקאַסירט זײַן קאַפיטאַל, פאַרוואַנדלט אַלצדינג אין באַרעס געלט און אַרײַנגעטראָגן אין דער מלוכה־באַנק. וועמען מער האָט געקענט געטרויען א מענטש ווי ברוך — בענעדיקט —

קראַכמאל... ווער קען זײַן נאָך אַזאַ בטוח ווי די מלוכה?..

עס איז מעגלעך — דאָס שײַנט צו זײַן אפילו זיכער — אן צווישן די סיבות וואָס האָבן באַוווּגן קראַכמאלן זיך נוהג צו זײַן אזוי ווי מיר האָבן עס העכער דערציילט, האָט ניט קיין קליינע ראָל געשפּילט די אי-בערלעכע לאַגע פון זיין פּאַמיליע, די אָנגעלעגנהייטן, וואָס האָבן געמאַכט אַזאַ משונהדיקן איינדרוק אויף די זייטיקע מענטשן, וועלכע זענען געקומען אין באַריר מיט דער פּאַמיליע. ברוך — בענעדיקט — איז געווען עלטער פון זיין פרוי מיט גאַנצע צוועלף יאָר און אפשר נאָך מיט אַ ענדף. דערצו נאָך איז פונקט ווי ער איז געווען געעלטערט מער ווי געוויינלעך לויט זײַנע יאָרן, איז זי געווען יונגער ווי איר נאַטירליכע עלטער. אַ שיינע קופּעטיקע פרוי, האָט זי ביי אירע אַכט און פּערציק יאָר אויסגעזען ווי פון פּערציק, גלייך זי האָט זיך פאַרהאַלטן ביי יענער עלטער-גרעניץ, זיך פאַרפּעסטיקט ווי אין אַ טראַנשעע...

ווען עס זאָל אונדז אינטערעסירן די פּראַגע, ווי אזוי עס פּאַסירט וואָס אַ טייל פרויען אין אַזאַ עלטער, ווען אַנדערע האָבן שוין אַ פנים פון זקנות, בלייבן נאָך יונג, שוין, פול מיט טעמפּעראַמענט, וואָלט מען אין געגעבענעם פאל צווישן פאַרשידענע מערערע סיבות, וואָס זענען אלעמען באַקאַנט, אויך געקענט אָנגיבן אלס היפּאָטעזע דעם פּאַקט, וואָס אירע עלטערע קינדער, צוויי זין, זענען נאָך גאָר יונג, כמעט קינדער, אַזעל קיין אַמעריקע, צו קרובים און מיט זי איבעריקע קינדער — זי האָט נאָך געהאַט בערך אַ האַלב טויז — האָט זיך פאַרנומען ריטא, די בת-יחידה וואָס זי האָט געבוירן ווען אליין איז זי שוין געווען

קרוב צו דרייטיק. ריטא איז ארום געווען די עלטסטע
אין שטוב. די איבריגע זענען געווען קלייננווארג פון פאר-
שידענעם עלטער. דאָס עלטסטע יונגל איז אלט געווען א
יאָר צוועלף.

אינעם אלטן קראַכמאלס חשבון איז ווארשיינלעך
געשטאנען אויפן ערשטן פלאַן - ריטא.

אויב מיר זאָלן זיך פאַרלאָזן אויף מאָטל אומרויס
„בלעטלעך“, לויט וועלכע מיר ווילן רעסטאורירן די
אייגנטלעכע געשיכטע, קומט אויס, אז ס'איז פאַראַן א
גרונט הושד צו זײַן, אז די אנדערע קינדער, די קלענערע
נאָך וויטאן, זענען געקומען אויף דער וועלט קעגן דעם
ווילן פונם אלטן קראַכמאל. דאָס הייסט נישט, אז עס איז
פאַראַן עפעס א חשד אויף דער געטריישאפט פון פרוי
קראַכמאל, לחלוטין נישט. נאָר פשוט: זי, א קרעפטיקע
שיינע יונגע פרוי האָט פאַרמאָגט די נויטיקייט צו האָבן
קינדער. און ער, דער אָפגעקילטער כמעט אלטער מאן,
האָט זיי ניט געוואָלט. און ווידער: עס זענען פאַראַן
מענער, פונקט ווי פרויען, וואָס האָבן א נאַטירלעכן
דראַנג, א אינעווייניקסט טיף באדערפעניש צו האָבן קינד-
ער, בשעת אנדערע האָבן נישט קיין אנונג פון אַנאָ מין
באדערפעניש. עס איז מעגלעך, אז ברוך - בענעדיקט -
קראַכמאל האָט געהערט צום אנדערן טאָרט מצנערי. ווי
עס זאָלן ניט זיין דאָך די מאָטיוון, זיכער איז, אז קראַכ-
מאל האָט שטאַרק געהאלטן פון זײַן טאָכטער און לחלוטין
זיך ניט אינטערעסירט מיט די קלענערע...

אָט די באציונג פונם אלטן האָט ווארשיינלעך געהאט
א ווירקונג, א להפכדיקע, אויף דער באציונג פון מאַדאַם

קראַכמאל צו אירע קינדער. זי האָט פארגעטערט די קלע-
 נערע, די יונגלעך, און פיינט געהאט די טאָכטער. די
 שנאה צו איר טאָכטער האָט פרוי קראַכמאל אפילו ניט
 געפרווט פארבאָרגן פאַר פרעמדע. דער ערשטער בעסטער
 מענטש וואָס איז געקומען אין שטוב אריין, האָט באלד
 געמוזט באמערקן, אז עפעס איז דאָ נישט אין אָרדנונג.
 די מאַדנע אטמאָספער פון דער שטוב האָט מסתם
 געהאט א שטארקע השפעה אויף די פארבינדונגען פון
 דער משפחה מיטן דרויסן... אזעלכע משפחות בלייבן סוף-
 כּל-סוף אינאָלירט, אָן פריינט, אָן קרובהשע באציאונגען.
 און ווארשיינלעך דערפאר איז ריטא פארבליבן אזוי צו
 זאָגן אן „אלטע מויד“, לויט די באגריפן פון דער קאָנ-
 טערוואטיווער סביבה אין יענער שטאָט און אפשר אין
 גאנצן קאנט אין יענעם, ווו סיי ביי יידן סיי ביי קריסטן.
 האָט א מיידל פון צוואנציק יאָר שוין געהייסן אָן
 אלטע מויד.

די זאָרג פאַר ריטאס צוקונפט האָט געמוזט שפילן א
 ראָל אין ברוך קראַכמאלס באשלוס צו פארוואנדלען זיין
 גאנץ פארמעגן אין געלט און אין מלוכה-פאפירן, וואָס די
 דעגירונג האָט „גאָראנטירט“, און עס פארטרויען דער מלוכה-
 באנק. דאָס האָט געזאָלט זיין א פארזיכערונג פאַר ריטאס
 צוקונפט. אינדערווייל האָט ער גערעכנט צו לעבן פון
 דער רענטע און פון די ציגונן.

אינגיכן האָט זיך ארויסגעוויזן, ווי ביטער ברוך
 קראַכמאל האָט געגרייזט. די פרייזן אויף אלע געברויך-
 ארטיקלען זענען קאָפשווינדלדיק געשטיגן, ווערענד דאָס
 געלט האָט אליק מער און מער פאַרלוירן אין ווערט.

צו יענער צייט, צו וועלכער עס באציט זיך די
געשיכטע וואָס מיר רעסטאורירן, איז די פאמיליע גער
בליבן אין א שווערער לאגע. אומזיסט האָט פרוי
קראַכמאל געטענהט צום מאן, ער זאָל ארויסנעמען כאָטש
א טייל פונם געלט און טון מסחר ווי די גאנצע וועלט.
דער אלטער האָט אפילו ניט געוואָלט זעהן. א מידער
פון די טאָגטעגלעכע סצענעס, האָט ער זיך אָפגעזונדערט
אין א חדר מיוחד, אין פליגל פון זיין גרויסער באלע
באטישער דירדו, דעם זעלבן פליגל אין וועלכן ס'האָט
געווינט מאריאנעס משפחה. ער האָט מער פון גאַרנישט
נישט געוואָלט וויסן...

פּרוי קראַכמאל האָט געמוזט דעמאלט אליין זיך
נעמען צו מסחר. די שטוב מיט די קינדער, מיטן אלטן
די באלעבאטישקייט דאָס אַלץ איז איצט געפאלן אינעם
גאנצן אויף ריטאן.

ריטא האָט דעם עול געטראַגן מיט געדולד, מיט
איבערגעבנקייט געזאָרגט סיי פאַר די קלענערע ברידערלעך
סיי פאַרן אלטן טאָטן, איבערגעטראַגן אָן א וואָרט פון
פראָטעסט אלע וויאָלענטע אויסברוכן פון דער מוטער.
איר געדולד איז דערגאן אזוי ווייט, אז זייטיקע מענטשן
האָבן געהאלטן זי פאַר זער א באַגרעניצטער, געווען
גרייט, אָן א שום רעכט דערויף, אויך אזוי זי צו באַ
האנדלען. דאָס מיידל האָט דאָס אויך איבערגעטראַגן מיט
אַ סבלנות, וואָס נאָר א גרויסער רעזערוו פון אינערלעכער
תקיפות קען גיבן כוח דערצו. דאָס אינערלעכע לעבן
ריטא'ס האָט אָבער קיינער ניט באַמערקט, סיידן אפשר, אין
א מאָמענט פון פאָעטישער נישטערקייט, דער שרייבער,
כאָטש קינסטלער זענען געוויינטלעך צופיל עגאָצענטריש

אויף צו באמערקן יענעם... פון מאַטלס בלעטלעך איז
 קלאָר, אז ער, דער אומרו, האָט זיך שפעטער מיט יאָרן
 איבערלעגט, דערוען די גאנצע חשיבות פון דעם מיידל.
 צו וואָס נוצט אָבער אַזאָ שפעטע אנערקענונג?
 צי האָט זי כּאָטש באמערקט יוסף, ער וואָס, לויט
 עס שיינט פון מאַטלס ענטוויאום, זאָל געווען זיין א
 מענטש פון גאָר פינער סענסיביליטעט?
 ריטא האָט געהאט איינאונאיינציקן אָנשפּאַר, א
 שוואַכן אָנשפּאַר, דעם אלטן פּאָטער, אין דעם קאָנפּליקט
 צווישן אָפּגעלעבטן טאטן און טעמפּעראמענטפולער מוטער,
 וועלכער האָט געטליעט צענדליקער יאָרן, האָט זי, ריטא,
 פון קליינערהייט אָן, געצויגן צום פּאָטערס צד, דער
 אלטער האָט איר געצאָלט מיט שטילער דאָנקבארקייט,
 ווייל גערעדט צווישן זיך האָבן זיי אויך אזוי ווייניק
 ווי בכלל.

ווי ס'איז ביים סאמע אָנהייב געוואָגט געוואָרן, פּלעגן
 א טייל פון די יונגע־לייט פון דער גרופּע פרעמדע,
 צומאלס אריינקומען אין דער שטוב, מיטן אלטן קראַכמאל
 האָבן זיי ניט געהאט וואָס צו טון, ער האָט זיי אויסגע-
 מיטן אזוי אין גאס, אזוי אין שטוב, זיי האָבן געהאט צו
 טון הויפטזאכלעך מיט פרוי קראַכמאל, ווהין האָט זי זיך
 געקענט ווארפן, ווען זי האָט באשלאָסן צו ווערן דער
 מאנצביל? אמגרינגסטן איז געווען זיך אליין צוצוקלעבן
 צו די אימפּראָוויזירטע בירגער און אימפּראָוויזירן א
 כּוחר, זי איז אייגנטלעך געווען דער מעקלער, דער קאָ-
 מיסיאנער, זי האָט רעפרעזענטירט לגבי דער מאַכט,
 דורך איר האָט מען אונטערגעשמירט אין א נויט.

ריטא, פונקט ווי דער פאָטער, איז געבליבן איינ-
 גאנצן פרעמד צו די אלע משא-מתנ'ס, בלויז מיט
 דעם חילוק, וואָס דער אלטער קראַכמאל האָט ניט פאַר-
 באַרגן זיין פאַראַכטונג, אויב נישט מיט ווערטער איז מיט
 זיין גיבן זיך אין א זייט, קוקנדיק אויף די פרעמדע ווי אויף
 אוזורפּאָטאַרס... בשעת זי, ריטא, האָט נישט ארויסגעוויזן
 בכלל קיין שום באציונג. אַזאַ האלטונג ריטאס האָט פרוי
 קראַכמאל באליידיקט און גערייצט.

פון צייט צו צייט, באזונדערס ווען עס פלעג זיך
 מאַכן א פעט פאַרדינסטל, פלעג פרוי קראַכמאל איינ-
 לאדן אייניקע פון די יונגעלייט אויף אָנבנייטן. זי פלעג
 דערבניי מכבד זיין מיט בראַנפן, וואָס זי האָט אליין
 פאַרפראוועט, און בכלל זיך געגיבן די מי, אז דער עולם
 זאָל זיך פילן גוט. עס קען זיין, אז צווישן די פאַרבאָר-
 גענע סיבות פון די אָנבנייסנס איז אויך געווען די האַפּענונג,
 אז דאָס מיידל וועט עמיצן געפעלן און עס וועט ווערן
 א שידוך. ריטא האָט אָבער געהאלטן זיך אזוי קאלט און
 אָפּגעפרעמדט, אז ס'איז ניט געווען קיין פלאץ פאַר דער-
 נענטערונג. פרוי קראַכמאל האָט עס געקרענקט. זי האָט
 געפרוווט גיבן צו פארשטיין ריטא'ן דעם שכל ווי אזוי
 מען דערנענטערט א יונגמאן, עס איז אָבער געווען ארויס-
 געווארפענע טרחה.

מער מזל צו דעם מיידל און צום אלטן קראַכמאל
 האָט געהאט דער שרייבער.
 צי האָט געוירקט די פרישקייט און די נייקייט פון
 דעם פארשוין, דער „הויך“ פון אידעאליזם און דער קלאנג.

פון ריינע קוואלן, וואָס דער יונגעראַמאָן האָט מיט זיך גע-
בראַכט? וואָרום ער איז געווען יונג, ניט אזוי יונג אין די
יאָרן, ווי יונג אין זיין גיט-געריטקייט, אין זיין וועלן
זיין ריין... ער האָט געבראַכט מיט זיך אַ גייע
שפּראַך. כאָטש עס איז געווען די זעלבע יידישע שפּראַך,
אויף וועלכער אַ גרויסע טייל פון דער באַפֿעלקערונג
האָט נאָך גערעדט ביי זיך אין הויז, איז זי ביים שרייבער
אויסגעקומען עפעס גאָר אנדערש, ווי אַפּגעפּרישט, גע-
לייטערט, יונג און פול מיט ווערדע.

ער איז געווען אינגאנצן אוי גישט ענלעך צו די
אנדערע, צו אלע אנדערע! בשעת יענע האָבן אויס-
געזען ווי אַראָפּגעבראַכטע מיט געוואלד, האָט ער —
פּאַקטיש אין דער זעלבער לאַגע וואָס די אנדערע —
אויסגעזען ווי אַ גאסט וואָס קומט אין באַזוך מיט זיין
אייגענעם ווילן, ווייל ער האָט זיך פאַרבענקט נאָך אַ
אַרט וואָס איז אים אומבאַקאַנט און נאָך וועלכן ער האָט
געגלוסט... אנשטאט דער פּראָוויזאָרישקייט פון די אנדערע, האָט
ער געבראַכט אַ סטאַבילקייט. מ'האָט געזען אז דער מענטש
איז ווי ביי זיך אין דר היים, אז ער איז ווי אַ אייגענער,
וואָס האָט זיך אומגעקערט, נאָכדעם ווי מ'האָט אים, נאָך
גאָר אַ קינד, מיט געוואלד אַפּגעשיידט.

אין אַ קורצער צייט נאָך זיין אַראָפּקומען אין דער
שטאָט, איז דער שרייבער שוין געווען באַווסט דאָ.
פּאָפּולער, באַליבט, באַטראַכט ווי אַן אייגענער...
קראַכמאַלס שטוב איז געווען אין שטאָט איינע פון
די ערשטע, וווּ דער שרייבער האָט אָנגעהויבן פאַרקערן.
עס האָט אפילו געהאַט אויף אַ וויילע אַ געוויסע
חירקונג אויף די אינערפּאַמיליאַרע באַציונגען אין קראַכ-

מאלס הוין. גלייך דער יונגערמאן זאל געווען ברענגען א
מין בארויקונג פאר די אָנגעשאַרפטע בערוון פון די
צדדיט. פרוי קראַכמאל האָט פון אים געהאלטן, ריטאָן
איז ער געפעלן, און דער אלטער איז ווי אויפגעמונטערט
געוואָרן. אין ברוך — בענעדיקטס פאָרגלייזערטן זכרון
האָבן זיך א וועק געטון שמות, זיך גענומען רירן, באוועגן,
אויפגעשטאנען תחיית-המתים: לעסינג, געטהע, שילער...
און — מאמע-לשון.

פרוי קראַכמאל איז געפעלן דער שיינער יונג מיטן
נאַהוון יונגעלעשן אויסזען, דורך וועלכן זי האָט דערפילט.
מיטן ספעציפישן אינסטינקט פון א טעמפעראמענטפולער
פרוי, א ליידנשאפטלעכע נאַטור און א סעקסועלע דיס-
פאניביליטעט וואָס לאָזט קיינמאָל נישט גלייכגילטיק...
אויך ריטאָן איז ער געפעלן, געפעלן און נישט מער.
גלייך א פאַרבאָרגענע זעלישע רעזערוו-קלאפע האָט זי
אָפגעהאלטן פון פולשטענדיקן ענטוואָזם. זי האָט אים
גערן און מיט דאנקבארקייט אויסגעהערט אלע זיינע
דעקלאַמאַציעס, און דעקלאַמירט האָט ער ניט נאָר
פאַעזיע, נאָר אלץ וואָס ער האָט פראָפאגירט, אויף
אלעמען איז געלעגן דער שטעמפל פון פאַעזיע. הערמעטיש.
מצלאַנכאָליש דאָ, דאָרטן אויפגעפראלט באגייסטערט. ווי
יעדער באגאבטער יונגער מענטש, ווען ער לאָזט זיך אוועק
אין זיין אווענטורע-רייזע אין לעבן, יענע נסיעה ווי ער
וועט איבערלאָזן זיין יוגנט, זיין אידעאליום, זיין נשמה-
ריינקייט און ארויסשווימען, ווער ווייסט מיט וואָס...
מעגליך, א אנטוישטער, א ברוטאלער און א צע-
שמעטערטער, און אפשר, א געלייטערטער, א
באַראַקטער - פעסטער, ווער ווייסט... ער איז

דיטאין געפעלן און ריטא איז אים געפעלן. אָבער — איז
עס אין דער נאטור פון אלע קינסטלער ? — עס זענען
אים אלע פרויען געפעלן! קיין חילוק נישט, סיי שיינע
סיי מיאוסע, יונגע אָדער שוין באיאָרטע, גלייך דער
אינסטינקט האָט אים געטריבן אויף דעם אופן זיך דורכ-
צולעגן א וועג צו דערפאָלג, צו רוים. ער איז נישט געווען
קיין זעלטענער אויסנאם אין דער הינזיכט. אזוינע נאָטורן
זענען פאָראַן. מען קען זיי אפילו אָנרופן קלאַסישע.

פרוי קראַכמאל, ווי מערערע אנדערע מוטערס פון
דערוואקסענע מיידלעך, און באזונדערס אין אָט דער צייט,
זוען אלץ וואָס איז געווען מענלעך איז געווען אויפן
פראַנט און קיין וואָפּענונג אויף צוריק צו באקומען די
מענער איז ניט געווען. פרוי קראַכמאל האָט זיך ווי אלע
מוטערס געמאַכט אילוזיעס וועגן שרייבער, אז ער וועט
אזער ווערן איר איידעם, ווייל סוף-כל-סוף האָט זי דאָך,
ווי יעדע מאמע, געוואָלט חתונה מאַכן איר טאָכטער, אויב
אליין איז זי, ליידער, געבוירן געוואָרן מיט אזויפיל יאָרן
פריער. זי איז אָבער נישט געווען די איינציקע אין
שטאָט. עס זענען געווען צענדליקער פאמיליעס מיט כלה-
מיידלעך. און אומעטום האָבן מאמעס געצערטלט דעם
געדאַנק און טאטעס האָבן געזוכט מקרב צו זיין דעם
שיינעם יונגמאן. אויסגערעכנט און רעאליסטיש, האָט פרוי
קראַכמאל אינגיכן זיך מיאש געווען און א מאַך געטון
מיט דער האנט אויפן גאַנצן עסק, זי האָט געהאַט אַן-
דערע זאָרגן.

דער שרייבער איז געבליבן דער היימישער פונם
אלטן און פון ריטאין.
דער אלטער האָט אים פאָרגעטערט.

עס איז דאָך געווען א מאַמענט, ווען דער שרייבער
 האָט דערפילט עפעס צו ריטאָין, א געפיל פון ווארימקייט
 און פון מענטשלעכער צערטלעכקייט. עס וויינט אויס, אז
 אין אַזאַ מאַמענט האָט ער עס אָפּגעטון, ווי מאַטל אומרו
 דערציילט אין זיינע „בלעטלעך“, ער האָט איר א קוש
 געטון. און לויט מאַטל אומרו דערציילט, האָט ריטא אָפּ
 געוויינט א האלבן מעת'לעך. מערער איז צווישן זיי
 קיינמאָל גאַרניט פאַרגעקומען, גלייך זיי האָבן זיך איינ-
 פארשטאַנען, או ס'איז אומגעלעך, או ס'איז אויסגעשלאָסן
 א ווייטערע אינטימערע דערנענטערונג צווישן זיי.
 איבעריקנס, דער שרייבער איז אינגיכן געוואָרן זער
 באפריינדעט מיט מאַריאַנען.

צו דער צייט ווען יוסף איז אראָפּגעקומען אין דער
 שטאָט אַריין, איז שוין דער שרייבער געווען א „תושב“.
 ער איז געווען אזוי באקאנט אין שטאָט, אין אלע יידישע
 קרייזן, גלייך ער וואָלט געווען א היגעבוירענער. זיינע
 איבערגעגעבענע חסידים האָבן זיך געציילט אין די
 צענדליקער, חסידות ווייבער נאָך מער. אָבער אינגאנצן
 איבערגעריסן מיט דער גרופע פרעמדע יונגעלייט האָט
 ער נאָך גישט. זיך דערוויסט וועגן א נייגעקומענעם, האָט
 ער זיך מיט אים באקאנט, זי באקאנטשאפט איז אינגיכן
 געוואָרן א נאָענטקייט, אויף אזויפיל וויפל אַזאַ פארשלאָ-
 סענע נאָטור, ווי יוסף, האָט עס דערלויבט. אין א טאָג
 האָט ער אים מיטגערופן מיט זיך צו די קראַכמאלס. יוסף
 איז דעם פאָטער און דער טאָכטער געפעלן, מען האָט
 אים געבעטן קומען אָפּטער, און ער איז געוואָרן א היימישער

מענטש אין דער שטוב, ריכטיקער, אין פליגל פון
 דער שטוב, אין הדר מיוחד פון ברוך — בענעדיקט.
 דאָרטן, אין דעם גרוימען רויקן צימער, אין א אט
 מאַספער פון אָפגעזונדערטקייט — א גרויסער האָל האָט
 געשאפן א צווישנשייד צווישן דעם צימער און דעם
 טייל דירה ווו מאַריאנעס משפחה האָט געווינט — ווהיין
 ס'האָט ניט אריינגעדונגען פון דער שטאָט דער גערויש.
 וועלכער איז אויף אָט דער זיטיקער גאס סיי ווי געווען
 גאנץ נישטיק, האָט דער פרעמדער באשימפערלעך זיך
 געפילט גוט. די אָפגעזונדערטקייט האָט געשאפן א שטימונג
 פון זיכערקייט, פון רו, און דאָס האָט ווארשיינלעך אמייסטן
 געלאָקט דעם אָפגעשלאָסענעם אין זיך פרעמדן מענטשן.
 פון די אלע יונגעלייט וואָס דער גורל האָט אהערצו
 פאַרטראָגן, איז יוסף געווען דער פרעמדסטער, אפשר
 דער פרעמדער מיט דער הא הידיעה, ווי מען
 וואָלט עס געזאָגט אין העברעאיש. עפעס אורח'דיקס
 איז געווען אין אים... און אָט דאָס אורחדיקע האָט אי
 אינטריגירט אי באַאונרויקט, געפילן וואָס סע רופן ארויס
 ביי אונדז אָדער גרויסע זינדער אָדער גרויסע אָפקומער...
 יוסף אליין האָט וועגן זיך קיין וואָרט ניט געלאָזט פאַלן.
 מען האָט ביי אים אויך גאַרנישט געקענט ארויסציען,
 ווער ער איז, פון וואנעט ער איז. א שטעמפל פון שווייגן
 איז געלעגן ביי אים אויף די ענינים און ס'האָט אים ווייזט
 אויס לחלוטין נישט געקימערט, וואָס פאַר אַ חשד מען קען
 דערויף בויען.

ברוך בענעדיקט קראַכמאל האָט ניט „בעהאַרט“ —
 ווי ער וואָלט זיך געווען אויסגעדריקט אין זיין אלטן
 משכילישן דיטשיידיש, ער האָט זיך ניט געעקשנט אין

די זאכן; סוף-כל-סוף איז עס אים קארג וואָס אָנגענאנגען
 צו וו-סן, ווער דער מענטש איז, מיט אלע פרטים און
 פישטשעווקעס. אים, דעם פאַרעלטערטן און אלט-עלנטן
 מענטשן, עלנט ביי זיך אין שטוב, איז געווען גענוג, אז
 ער האָט געפונען א מענטשן וואָס זאָל מיט אים זיצן, אים
 אויסהערן, פאַר א נויט — מיטשווייגן. אין די יונגע יאָרן
 האָט ברוך-בענדיקט געלעזן... איצט אויף דער עלטער,
 האָבן די געהירן איבערגעקייט די "גירסא דינקותא". די
 מלחמה, די אלע נייע אומשטענדן, די אייגענע עלטער,
 וואָס איז איצט געשטאנען פאַר אים ווי א אומדערבא-
 רעמדיקער פאַקט, דאָס אלץ האָט געוועקט דעם אלטן
 צו חשבון-הנפש, צו פראָבלעמען וועגן תכלית פון לעבן, וועגן
 "נאָך וואָס" און "צוליב וואָס". יוסף האָט אים אויסגעהערט.
 פון צייט צו צייט אים געפרוווט טרייסטן. אין זיין גאנצער
 זתנהגות מיטן אלטן קראַכמאל האָט זיך געפילט א ווילן
 צו שווינען דעם אלטן, אים שאפן א אילוזיע פון באַדן און
 פון ריכטיקייט אין אלע מיינונגען און אורטיילן, וואָס
 זענען פון אים ארויסגעזאָגט געוואָרן.

ריטא האָט עס באמערקט. זי האָט עס אויפגעכאפט
 מער מיטן אינסטינקט, מער מיט דער הויט אזוי צו זאָגן,
 ווי מיטן פארשטאנד, ווייל דער עול פון דער פאמיליע,
 וואָס זי האָט געטראָגן פון איר פריעסטער קינדהייט, האָט
 איר ניט געלאָזט קיין צייט פאַר קיין בילדונג, פאַר אַ
 בוך... און אפשר, ווער ווייסט, קען זיין, אז דאָס שווייגן-
 דיקע מיידל האָט אליין מיט איר אייגענעם שכל אויף א
 פראָסטערן וועג, דעם וועג פון פילן און ליידן, דערלאנגט
 צו די אלע פראָגן, מיט וועלכע דער אלטער משכיל האָט
 געפלאגט זיין גוטויליקן אורה.

ריטא איז געווען דאָנקבאַר יוסף'ן פאר דער באַציונג
צו איר פּאָטער. עס האָט זי אָבער גערייצט און קיין רב
ניט געגיבן יוסף'ס ארויסדרייען זיך פון קאָנקרעטע
פּראָגן. עס האָט פּאַסירט, אז ווען דער אלטער האָט אים
צוגעשפּאַרט צו דער וואַנט, האָט יוסף אינגאנצן געשוויגן.
גלייך ער איז נישטאָ דערביי. ריטא'ן האָט עס וויי געטון.
זי האָט געוואָלט נענטער אריינדרונגען אין דעם פרעמדנט
לעבן.

פון טאָג צו טאָג איז יוסף געוואָרן אלץ מער נוי-
טיקער דעם אלטן און באַזונדערס ריטא'ן. ווי א שטורעם
איז דאָס געפיל געקומען איבער דעם שטילן מיידל. עס
איז איר געווען דאָס ערשטע מאָל אזוינס דורכצולעבן.
אין איר שווייגנדיקן האַרצן וואָס האָט ביז אהער געקלאַפט
נאָר מיט גוטסקייט און רחמנות, האָט זיך געוועקט דאָס
געפיל, וועגן וועלכן זי האָט פריער נאָר געהערט אָדער
געלייענט, אָבער קיינמאָל ניט געוען פאַר זיך פאַרקערפערט
און עס אויך אליין ניט מיטגעמאַכט. איר חוב אקעגן די
קינדער, אקעגן איר אלטן פּאָטער, האָט זי אָנגעהויבן
דריקן. עס איז ניט געווען קיין בונט... אָבער איר בא-
ווסטזיין האָט צו איר, צום ערשטן מאָל, גערעדט און
געזאָגט. אז זי האָט א אייגן לעבן, אז נישט די צוקונפט
פון אירע ברידער און נישט די רויקע עלטער וואָס זי
האָט געוואָלט פאַרשאַפן איר געליבטן פּאָטער, וועלן איר
נישט גיבן דעם חלק גליק אויף וועלכן זי האָט רעכט צו
פרעטענדיקן. זי האָט עס איצט באַגערט... יוסף איז געווען

דער ערשטער פון וועלכן זי האָט אויף עפעס אַן אויס־
לייזונג געהאָפּט.

ווער איז ער אָבער? וואָס פאַר אַ פאַרגאַנגענהייט
טראָגט ער אין זיך פאַרשלאָסן? ריטא האָט געמאַכט באַ־
קאַנטשאפט מיט אַזעלכע ליידין, וועגן וועלכע זי האָט ביז
איצט ניט געהאַט אפילו קיין אַנונג.

מ א ר י א נ א

אין מאָטל אומרויט בלעטלעך, די איינציקע אווי צו זאָגן לעבעדיקע עדות פון דער דראמע וואָס האָט זיך דאָרט צעוויקלט. טרעפט מען זער אָפט דעם נאָמען מאַריאנע. פון דעם אופן ווי אזוי דער נאָמען ווערט דער-מאנט, און פון פאַרשידענע אנדערע סימנים, אויך פון דעם אינהאלט פון די בלעטלעך, קומט אויס, אן מאָטל אומרוי, דער כלומרשט זייטיקער צושויער פון דער דראמע, איז שוין גאַרנישט געווען אַזאַ זייטיקער. עס איז דאָ א גרונד צו גלויבן, אז ער האָט אפילו געשפילט א וויכ-טיקע ראָל אין די געשעענישן און באציונגען, אָבער וואָס פאַר אַ ראָל, דאָס איז ניט צום דערגייען. איינס איז קלאָר: מאָטל האָט ליב געהאט מאַריאנען. און אַ פאַר דאָס איז מעגלעך, דערלאַזבאר: יוסף האָט אויך ליב געהאט מאַריאנען... צי קומט אויס דערפון, אז צווישן יוסף'ן און מאָטלען זאָל געווען עקזיסטירן א געוויסע קעגנערשאפט? ניין. להלוטין. מאָטל האָט צופיל ליב געהאט יוסף'ן. אין געטריישאפט צו יוסף'ן האָט ער אפשר איבערגעשטיגן אלע אנדערע, כאָטש זאָגן בפירוש זאָגט ער עס נישט.

איבעריקנס, ניין... עס איז דאָך געווען ריטא.
און עס איז אויך געווען מאַריאנע.

זי איז געווען שיין... לויט די „בלעטלעך“ קומט
אויס אפילו, אז זי איז געווען פיזיש א זעלטענע שענהייט.
הויך, ברייט, רינג צעוואקסן און דערביי שטאַרק האַר-
מאַניש. זער ווייבלעך, זער גראַציעז, אַ טיפ פון א פרוי.
וואָס מ'באגעגנט זעלטן אפילו ביי גאָר שיינע פעלקער.
דאָס אליין איז גענוג אויף צו מאַכן א פרוי באַליבט-
אַבער מאַריאנע איז געווען נישט נאָר „אין שענס ווייב“,
זי איז געווען עפּעס מערער, זי איז געווען פיל מערער.
און געזאָגט זאָל דאָ ווערן, אז מען מעג זיך אין די זאַכן
אויף מאַטלען פאַרלאזן, ער איז טאַקע א אומרו און קיין
סטאַבילן באַדן אונטער די פיס וועט ער שוין נישט האָבן,
אַבער א חוש פאַר גייסט האָט ער; אַ, אין דעם קען מען
אים נישט אָפּזאָגן. איז וואָס שײַך צו מאַריאנע... עס
וועט ניט איינער חלום/ען אַזאַ מאַריאנע, ניט איינעם
וועט דאָס לייב און די זעל בסוד קלאָגן, פאַרוואָס ער האָט
נישט באגעגנט מאַריאנע. עס איז אַבער נישט פאַראַן
קיין טך מאַריאנעס. און עס איז גוט אזוי. עס איז א גליק
פאַר זיי, די ווייניקע און זעלטענע, אַ גליק אויך פאַר די
אנדערע פרויען, פאַרן גאַנצן פרויען-געשלעכט. און אויך
פאַר די מענער. צוליב דער זעלטנקייט קען זיך יעדע
פרוי כאַטש אַמאָל שאפן די אילוזיע, אז זי איז... א
מאַריאנע... און אויך אַנשטעקן מיט דער אילוזיע דעם
מאַן. דאס אויסנעמליכע דאַרף בלייבן אויסנעמליך, כדי
מען זאָל עס קענען איבערטראַגן, כדי מען זאָל עס גע-
דענקען און בענקען דערנאָך.

מאַריאַנע איז געווען, ווייזט אויס, אַן אויסנאַם־שיינע פרוי, אַ יוצא מן הכלל.

איבריגנס, לויט די „בלעטלעך“ קומט אויס, אַז די גאַנצע משפּחה אירע איז באַשטאַנען פון זעלטן שיינע מענטשן. אַ משפּחה פון געוויינליכער אַרים־מיליטערישער אַפּשטאַל־מונג, קליין־פּריזיש און שטאַרק דעגענערירט, האָבן די קינדער איבעראַשט מיט זייער שיינקייט. דער פּאָטער, אַן אַלטער מאַיאָר, איז געווען קאָמענדאַנט אויף אַ ווייטער באַן־סטאַנציע, דאָרטן געלעבט מיט זיין „פּילגש“ און גאָר זעלטן געקומען אהיים באַזוכן די זייניקע: דאָס ווייב, דאָס יונגסטע מיידל, אַ שילערין פון העכערן קלאַס גימנאַזיום, אַ זון אַ שילער פון אַפּיצירן־שול און מאַריאַנע מאַריאַנע איז געווען אַ געגטע, זי איז זיך צעגאַנגען מיט איר מאַן, אַ עלטערן מענטשן אַ גרויסן גוט־באַזיצער, שוין אַ יאָר סאַר דער מלחמה. זי האָט געהאַט פון דעם מאַן אַ מיידלע. די משפּחה, ווי עס איז שוין דאָכט זיך ערגעץ געזאָגט געוואָרן פּריער, האָט געווינט שכנות ביי די קרעכמאַלס, אין פּליגל, אין דעם זעלבן אין וועלכן דער אַלטער ברודר־בענעדיקט האָט זיך אָפּגענונדערט פון זייניקע. (עס וואָלט געווען דאָ פּלאַץ פאַר אַ ביסל קאָמיום: באמת, אָט די סיטואַציע — אונטער איין דאָך דער אַלטער ברודר־בענעדיקט, פּראַווענדיק פּרישות פון זיין ווייב און קינדער, און מאַריאַנע, די זינד אַליין, די זינד אין פלייש און אין גייסט. גאָר מיר זענען נישט מער ווי רעסטאָוראַטאָרס. מיר גייען ווייטער!)

וואָס האָט געקעגט טון מאַריאַנע צווישן אירע אייגענע, וועלכע זי איז איבערגעוואַקסן, פון וועלכע זי איז ארויסגעוואַקסן? זי האָט זיך גאַנצע טעג געוואלגערט

אויפן דיוואן, געלייענט, געשלונגען צענדליקער ביכער, סאַנטאזירט... אַ ווילקאַן, וואָס קאַכט אינעווייניק און די לאַווע זוכט אָן אויסוועג.

צווישן די אָפיצירן פונם אָרטיקן גאַרניזאָן איז גע-
גאנגען אַ באשטענדיקער געוועט איבער איר, זי האָט
אייניקע איבערגעקאָסט אַ פאַרמעגן, זעלטן געבליבן פאַר-
בונדן מיט עמיצן אַ לענגערע צייט. זי האָט געהאַט אַ
טבע, זיך גיך פאַרליבט און אויך אזוי שנעל זיך אנטוישט,
עס פלעג איר באלד נמאס ווערן. דערצו האָבן די מוטער
און דער ברודער זי געהיט, ווייל זיי האָבן מורא געהאַט,
זי זאָל ניט קאָמפּראָמעטירן דער יונגערער שוועסטער
צומופט. ניט איינמאָל האָט דער עקספּאַנסיווער שייגען
געכאַפט די קאַראַבינע און געדראָעט זי צו דערשיסן. עס
וואָלט אפשר געווען געקומען דערצו, ווען ניט די מוטער.
דאָס איינציקע פּלאַץ, ווהיין מאַריאַנע האָט געקענט
גיין אומגעשטערט, איז געווען צו ריכאַרד.

עס איז אפשר כדאי ביי דער געלעגנהייט צו
פאַרצייכענען די באַאָבאַכטונג: די אַנטיסעמיטישע
משפּחות, אַנטיסעמיטיש על פי טראַדיציע, אזוי
געירשנט פון זייערע עלטערן ווי אַ מין מאַיאָנטעל,
האָבן צוטרוי צו דער מאַראַל פון יידישער סביבה...
ווען זיי האָבן קאַליע געוואָרענע קינדער זענען
זיי גערן, און די קינדער פאַרקערן מיט יידן, גלייך
זיי האָפּן, און די געשעדיקטע וועלן אונטער
דער השפּעה פון דער יידישער סביבה, אויסגעבע-
טערט ווערן... אזוי איז אויך געווען דער פּאַל מיט דער
משפּחה מאַריאַנעס.

מאַריאַנע פלעג זער אָפט אויסנוצן אַט דעם צוטרוי.

זי פלעג אונטערן מאָטיוו, אז זי גייט אַרײַן צו ריטאַן, זיך ארויסכאַפן אין שטאַט אויף אירע אווענטורעס. די מוטער און דער ברודער פלעגן שוין האָבן אַן ארבעט זי צו גיין זוכן. נישט שטענדיק האָבן זיי זי געפונען... צווישן די צוויי קריסטלעכע טעכטער און ריטאַן האָט זיך אנגעשטעלט א געוויסע היימישע באציונג. די גאַנצע משפּחה מאַריאַנעס האָט ריטאַן רעספעקטירט, ווי דרך־אָרץ געהאַט פאַר איר ריינקייט, פאַר איר פאַר־בומענקייט, פאַר איר יאָך, וואָס זי האָט אזוי מוטיק און איידל געטראָגן. באזונדער מאַריאַנע, מיט איר אָפּענעם כאַראַקטער און אימפּולסיווער נאַטור, האָט זיך צו ריטאַן צוגעבונדן.

א מערקווירדיקע פּריינטשאפט! די קלוגע ראפּינירטע קריסטין און דאָס איינפאַכע שטילע יידישע מיידל, וואָס פאַר א גרעסערן קאָנטראַסט האָט מען זיך געקענט פאַר־שטעלן? און דאָך אזוי האָבן זיי זיך באפּריינדעט. עס איז צווישן זיי צו קיין פּריינטשאפט־דערקלערונג ניט געקומען, און זיך אליין האָבן זיי אויך דערפון ניט געדאַכט, נאָר אויפן טונקלען פּאָן פון זייער ניט צופּרי־זענעם לעבן זענען די באציונגען צווישן זיי געווען ליכטיקע און דערליכטערנדיקע פּלעקן. מאַריאַנע האָט זיך מיט איר געטיילט, איר אויסדערציילט אלע אירע משוגענע פּאַנטאַזיען, אירע משונהדיקע פאַרבינדונגען און נאָך מער משונהדיקע צושיידונגען. צו ריטאַס גליק האָבן אָט די אָפּנהערציקייטן געווירקט אויף איר נאָר מיט דער ליכטיקער זינט. מאַריאַנע האָט ווי אויסגעפּולט אַ בלוז אין דיטאַס דערציונג, אָפּטיילנדיק איר פון איר אייגענער

עקכפעריענץ אין לעבן. דאָס האָט אויף ריטאַן געוורקט
מילדערנדיק, שטילנדיק דעם נאַטירלעכן ניגיר, וואָס
ווערט אַמאָל פּאַטאַל ביי מיידלעך אין אַזעלכע ניט-
גינסטיקע אומשטענדן.

פריינטשאַפט גייט אָבער נישט אָן לייַדן. דאָס ווערטל
„באַהיט מיך גאָט פאַר מיינע פריינט“, האָט אַ פיל
טיפערן זינען ווי עס דאַכט זיך געוויינטלעך. באַזונדערס
ווען די פריינטשאַפט איז געשלאַסן צווישן אינדיוידן מיט
להפּכדיקער נאַטור. ווען איינער פון די פריינט איז לויט
זיין גאטור — לאָמיר עס אזוי באַצייכענען — „מאָנאַגאַם“
און דער צווייטער „פּאָליגאַם“, מוזן ארויסקומען מיט
פאַרשטענדנישן, פון וועלכע דער קרבן איז שטענדיק דער
„מאָנאַגאַם“. דער פּאָליגאַם איז היפּאָקריט און פאַרעטער
פון נאַטור אויס... בשעת דער מאָנאַגאַם איז קאָנסטאַנט,
אויפריכטיק ביז אַראָפּ, ביז אין די טיפּסטע טיפּענישן.

דער „מאָנאַגאַם“ קען לייַדן פאַר זיינע איבערציי-
גונגען. פאַר זיין פריינטשאַפט, ער איז אַלטראַאיסטיש, ער
ווייל כמעט גאַרנישט פאַר זיך און אלצדינג פאַר זיין
פריינט. בשעת דער „פּאָליגאַם“ איז עגאָצענטריש, מאַ-
ניאַקיש אַמביציעז, טראָגט פון בונין צו שמונין, רעס-
פעקטירט נישט זיין פריינטס סוד, זיין פריינטס שוואַכקייט
און אפילו ניט זיין אומגליק.

ווען עס זאָל זיך עמיצער וועלן אינטערעסירן דער-
מיט, וואָלט ער אנטדעקט, אז די בעסטע דיפּלאָמאַטן
זענען יענע פון פּאָליגאַמישער נאַטור. אין יעדן מאַניער-
רירטן „געבוירענעס“ דיפּלאָמאַט וואָלט מען זיך אזוי ארום

געקענט דערגראָבן אויך צו דער נאַטור פון אַן אָפּאַש :
אין א מאַקיאָועלי, אין א טאַלייראַן איז בשכנות מיט
דער געניאַליטעט אָן צווייפל געווען אָס די נאַטור.
פון די פאַרשוּינען פון אָט דער געשיכטע, וואָס מיר
דעסטאַוורירן, איז ריטא זיכער געווען מאָנאָגאַמיש, בשעת
דער שרייבער צ. ב. ש. וואלט געקענט פאַרעכנט ווערן
אין א גרויסער מאָס פאַר פּאָליגאַמיש. מאַריאַנע א גע-
מישטע נאַטור, עקסצענטריש. און יוסף... דער איז מיר
א רעטעניש, א פאַרחתמעטע טיר.

ריטא'ס אינסטינקט, מער ווי איר פאַרשטאַנד, האָט
איר דיקטירט אויסצובאַהאַלטן פון מאַריאַנאַן אירע געפילן
צו יוסף... זי וואָלט אפילו גערן אים אינגאַנצן אויס-
באַהאַלטן פון מאַריאַנען. זי האָט שוין אויך געהאַט א
געוויסע עקספּעריענץ, מיטן שרייבער. דער שרייבער האָט
זיך אין איין צייט אינטיים „באַפּרֶינדעט“ מיט מאַריאַנען.
דער שאַדן פאַר ריטאַן איז געווען גאַנץ קליין. זי האָט
געהאַלטן פון דעם יונגמאַן, ער האָט געהאַט חן אין
אירע אויגן, זי האָט געפילט אויך א יראת־הכבוד צו זיין
טאַלענט, אָבער ווייטער — גאַרנישט. וואָס ס'האַט איר
וויי געטון איז געווען עפעס אנדערש: זי האָט זיך פון
מאַריאַנען דערוואַסט, אז דער שרייבער האָט מאַריאַנען
אויסדערציילט זאַכן וועגן איר, וואָס א נאָבילער מענטש
דאַרף נישט דערציילן. למשל, אז ער האָט איר א קוש
געטון... ער האָט אויך דערציילט זאַכן וואָס נישט
געשטויגן נישט געפלוּיגן. ריטאַ האָט נישט רעאַגירט
דערויף, זי האָט געהאַט גרעסערע דאַגות, אָבער וויי
געטון האָט איר. זי וואָלט גערן, ווען זי קען נאָר,

אינגאָצן אויסגעהיט יוסף'ן פון באגעגענען זיך מיט
מאַריאַנען...

אין דעם ענגן קרייז איז עס אָבער געווען כמעט
אומעגלעך. און — עס איז אפשר היינטיקע צייטן א
בושה אזוינס אויף די ליפן צו ברענגען — אַ פאַטאַליטעט
האַט אוי געפירט, יענע פאַטאַליטעט וואָס איז אויף א
מיסטעריעזן אופן דער לאַגישער שוור פון כאַראַקטער, אַט
דער סאַטעליט פונם גורל.

ריטא האָט זיך ארויסגעכאַפט פאַר מאַריאַנען...
זי איז געווען איבערפולט פון דעם נייעם, וואָס זי האָט
דורכגעלעבט, זי האָט ניט געקענט אזויפיל האלטן אין
זיך. און אז זי האָט אָנגעהויבן רעדן, האָט זי געזאָגט. זי
האַט גאַרנישט אויסגעטראַכט, איר פאַנטאַזיע איז געווען
צו אַרים אויף צו שאַפן פאַנטאַסטישע פיגורן, אָבער אויב
ליבע שאַפט פאַעטן... ריטאַ האָט ליב געהאַט, מאַריאַנעס
ליידיק-גייערישע פאַנטאַזיע האָט זיך אָנגעצונדן, זי האָט
געוואָלט קענען יוספן. זי האָט זיך באַנוצט מיטן שרייבער-

ט א י ס

אויף דעם שטילן הויף פון קראַכמאַלס באַלעכאטישער
ברייטער דירה, האָבן געווינט ניט צוויי פאַרשידענע פּאַ-
מיליעס, איינע אַ יידישע און איינע אַ קריסטליכע, נאָר
דריי: זיין אייגענע פאַמיליע איז געווען געשפּאַלטן. עס
איז געווען נאָך עפּעס מער: וועלטן פאַרשידענע. און עס
איז אפשר געליגן אַ גרעסערער זעלישער מרחק צווישן
דעם אלטנס וועלטל, אין זיין חדר מיוחד, און זיין משפּחה
וואָס האָט געוואוינט אין דער „אלטער שטוב“, איידער
צווישן דער קריסטלעכער פאַמיליע אין דער יידישער. די
פּערזענען וואָס פּלעגן קומען אין דער „אלטער“ שטוב,
האָבן נישט געהאט וואָס צו זוכן אין ברוך קראַכמאַלס באַ-
העלטעניש. אַ יוצא מן הכלל איז נאָר געווען דער שרייבער.

אין דער „אלטער“ שטוב פּלעגן ריטאָ אויפּנעמען איר
געוועלשאַפּט. עס פּלעגן קומען אַמאָל אַ פּאַר חברטעס,
געוויינטלעך אויפּדערנאָכט. עס פּלעגן זען אָפּט קומען
מאַריאַנע און אַמאָל אויך איר יונגערע שוועסטער, די
גימנאַזיסטין און כּלל־מייַדל. מען פּלעגן געמיטלעך פּאַר-
ברענגען שטיל־פּראָפּאַגאַנדאַליש. מען האָט געשפּילט אין

פינף הונדערט איינס אָדער ענלעכע שפּילן. גאַנץ אָפּט
פלעג זיך אַהין אַרײַנכאַפּן דער שרײַבער.
און אין איינעם אַזאַ אויפדערנאַכט פון אָנהייב דע-
צעמבער האָט ער מיט זיך פאַרשלעפט אַהינצו יוסף'ן. ער
האַט געהאַט אָנגעשריבן אַ נײַע פּאָעמע, איז געווען
פול פון דעם, ער האָט באדאַרפט האָבן מענטשן, וואָס
מער מענטשן. ער האָט דערקלערט דעם אינהאַלט פון
דער זאַך, זיך באַגײסטערט. ער האָט גערעדט זער שײַן.
מאַריאַנע האָט זיך פאַראינטערעסירט, געוואָלט וויסן פון
וואָס דאָ האַנדלט זיך. מ'האַט איר דערקלערט. זי האָט
זיך אַרײַנגעלאָזט מיט ברען אין אַ דיסקוסיע איבער
לײסעראַטור, אַרויסגעוויזן איר באַלעזנקייט און גוטן
געשמאַק, ציטירט פּאָעזיע אין עטלעכע שפּראַכן, דאָך
אויסגעלאָזט מיט אַ מוטיקער אנערקענונג, אז זי האָט
דאָך ליבערשט פּראָזע, באַזונדערס די פּראַנצויזישע,
אַנאַטאָל פּראַנס איז דער גרעסטער היינטצײטיקער
שרײַבער.

... — הער יאָזעף, איר האָט געלייענט „טהאַאיס“?
די פּראָגע געווענדעט צו דעם שווייגנדיקן יוסף'ן.
וואָס האָט די גאַנצע צײַט קיין טײל ניט גענומען אין
געשפּרעך, האָט אלעמען איבעראשט. די אויפּמערקזאַמקייט
פון דער קליינער געוועלשאפט האָט זיך איצט געצויגן
צו אים. רײטא איז געווען פאַרצווייפלט. זי האָט די
גאַנצע צײַט נאָכגעפּאָלגט מאַריאַנע און זיך אָפּגעגיבן
חשבון, אז מאַריאַנע שטודירט אויס יוסף'ן, זי שפּירט
אים אויס ווי אַ רויב־חיה, גלייך זי וויל באשטימען, צי
ס'איז כדאי די טרחה אויף אָנצופאַלן און פון וואָס פאַר
אַ זײַט.

יוסף האָט ניט באלד געענטפערט. ער האָט ווי געקלויבן ווערטער און סוף-כל-סוף זיך אנטשולדיקט : ער טען צו שוואַך די אַרטיקע שפראַך. איבעריקנס, יאָ, ער האָט געלייענט „טאַאיס“...

מאַריאַנע האָט זיך ניט געלאָזט. זי מוז דערגיין ביי אים, וואָס דענקט ער איבער איר פּרעפּערירטן אויטאָר. זי וויל וויסן, צי האלט ער אויך, ווי זי, פון אַנאַטאָל פּראַנס. וואָס שייך דער שפּראַך — רעדט ער גאַנץ גוט דייטש... יאָ... יאָ... ניט געשמט... און מאַריאַנע פאַר-שטייט אפילו אביסל יידיש. צי אפשר רעדט ער גאָר פּראַנצויזיש ?

צו אלעמענס חידוש, האָט דער באשטענדיקער שווייגער זיך דאָס מאָל צערעדט. עס איז אים באשיימ-פּערלעך אָנגעקומען שווער. ער האָט געמאַכט דעם איינדרוק פון א מענטשן, וואָס פון לאנגן שווייגן האָט ער פּאַרלירן דאָס לשון. ער האט זיך ארויסגעהאָלפן מיט מימיק, מאַריאַנע איז אים געקומען צו הילף, זי איז געווען אי אַוידיטאָריע, אי אינטרעפרעט. פאמעליכן האָט ער געווינען לשון, אפילו זיך דערווארימט, באקומען א פעסטקייט אין אקצענט.

מאַריאַנע איז געווען אנטציקט.

דער שרײַבער, וועמענס אייגנליכע האָט זיך געפילט אַביסל געטראָפן, האָט באלד אונטערגענומען א אָנגריף אקעגן יוסף'ס מיינונגען. ער איז געווען אַגרעסיוו, פאַ-טעטיש, מיט היסטערישע אַקצענטן, אָבער עלאָקווענט ; ער האָט געשפּאַנט מיט געניאלע שריט, גלייך ווי ער וואָלט געטראָגן ווערבאליסטישע ווונדער־שיך, יענע שיך פון זיבן מײל אין איין שפּרונג, ער האָט מיטגעצויגן, פאַר-

כאפט די אוידיטאָריע וועלכע איז באשטאנען פון פרויען, א פּאָלק וואָס ווערט געפאנגען דורך פּאַטעטישער רעטאָריק; אָבער מאַריאנע, די צוליב וועלכער אייגנטלעך דער שרייבער האָט אזויפיל מעטאָפּאָרישע פערל געווארפן, מאַריאנע איז געבליבן קאלט ווי אייז. זי האָט מיט אירע זעלטענע אויגן — „מכשפה־אויגן“, זאָגט מאָטל אומרר אין זײַנע בלעטלעך — געהאלטן אין איין באטראַכטן דאָס דאָרע מענטשל, וועמענס צונג זי האָט אָקאָרשט אויפֿ־געבונדן און גענויט ארויסצוגיין פון שטומעניש־נדר און זיך אויסגיבן.

דער שרייבער האָט געענדיקט אויף גאָר הויכע נאָטן און די פּאַר חברטעס ריטאס און מאַריאנעס יונגערע שוועסטער האָבן אַפּלאַדירט ספּאַנטאָן, אויפּריכטיק, גלייך זיי וואָלטן געווען אויף א מיטינג. מאַריאנע איז אָבער געווען נישט הי. זי האָט ווידער אָנגעהויבן כּישופּן:
— ה' יאָזעף, איר האָט מיר נישט געענטפּערט אויף מיין פּראַגע. מיך אינטערעסירט אייער קוק אויף „טהאָאייס“.

יוסף האָט א קוק געטון אויף ריטאן, ווי באַראָטנדיק זיך מיט איר פנים. דאָס פנים האָט געזאָגט: רעד... זי איז אויך אריין אין אַמביציע, זי האָט געוואָלט, ער זאָל ארויס דער זיגער פון דעם קאַמף אקעגן דעם געגנער, וואָס קיינער האָט אים ניט געזען.

ער האָט געזאָגט, זער ערנסט, זער שאַרף:

— עס איז, גלויב איך, דאָס ווערק פון גרויסן שרייבער, וואָס וועט לעבן אַמלענגסטן. עס וועט, גלויב איך, איבערלעבן אלע אנדערע פון זיינע ווערק. אין אונדז זער שווערער צײַט איז א טרייסט אַזאָ בוך און אַזאָ

שרייבער. זיי דערמאָנען אונז אין אַרימען מענטשלעכן קערפער. וואָס איז אזוי ביליק געוואָרן, זיי גיבן אים צוריק זײַן חשיבות... און דאָך, איז מער שייך היינט צו רעדן פון אן אנדערן שרייבער און פון אַן אנדער ווערק.

ער האָט געמאַכט אַ פּוּזע, ווארשיינלעך כדי אָפֿ-צופרווין אויף וויפל מען הערט אים. מאַריאנע האָט כמעט אין דעמועלבן אויגנבליק א פרעג געטון:

— וועלכער?

(ריטא האָט באמערקט ווי דער שרייבער קוקט מיט ניגיר און ניט אָן גרינגשעצונג אין בליק און ס'האָט איר וויי געטון).

יוסף האָט געענטפערט ניט־זיכער:

— זשאָן קריסטאָף פון ראָמען ראָלאַן.

דער שרייבער האָט א צי געטון מיט די אַקסלען. ער האָט פון אַזאַ ווערק און אַזאַ שרייבער ניט געהערט. מאַריאנע האָט געזאָגט איינפאַך:

— כ'האָב עפעס געלייענט איבער דעם אויטאָר און איבער דעם בוך, אָבער דאָס בוך האָב איך נישט געלייענט און אויך נישט עפעס אנדערש פון דעם אויטאָר. ווי קען מען דאָס קריגן?

דעם שרייבערס גרינגשעצונג איז געוואָרן שוין פאַראַכטונג. ער האָט געקוקט מיט דעם מאַניאקישן רחמנות־בליצל אין די אויגן, וואָס איז אַזוי אייגן עגאָ-צענטרישע אינגאַראַנטן און כמעט ברוטאַל א זאָג געטון:

— זײַט אייך מודה, יוסף, איר האָט ניט אויסגע-טראַכט אַ נאָמען פון דער הפטורה? מאַריאנע האָט געוואָלט וויסן וואָס דאָס הייסט, ריטא

האָט איר פאַרטייטשט. דאָס מאָל האָט זיך מאַריאנע
אויפריכטיק רעוואָלטירט:

— ווי הייסט אויסגעטראַכט? פאַרוואָס מיינט איר?
אָט איך וועל נאָך מאַרגן זען קריגן דאָס ווערק. איז עס
פאַראַן אין דײַטש איבערזעצט, ה' יאָזעף?

יוסף האָט נאָר צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ אויף יאָ.
געבעטן אנטשולדיקונג ביי דער געזעלשאַפט, ער מוז נאָך
אריינגיין צום ה' קראַכמאל, ער האָט אים פאַרשפראַכן צו
זײַן ביי אים.

מאריאנע האָט אים פאַרהאַלטן מיט דער האַנט, אים
געדאנקט פאַר דער רעקאָמענדאציע פון א נייעם בוך. און
פארבעטן דעם גאנצן עולם אויף מאַרגן נאָכמיטאג צו זיך
אויף א קאפע.

ריטאן האָט עס געטראַפן ווי א דונער. צו איר
פאַרדרוס, האָט דער שטענדיק צוריקגעצויגענער מענטש
די איינלאדונג אָנגענומען.

צום קאפע זענען געקומען נאָר יוסף און ריטא.
מאַריאנעס משפחה איז געווען אין קאָמפלעקט: די מוטער,
א באַחניטע עלטערע פרוי, וואָס האָט מער ענלעכקייט
געהאט מיט דער יונגסטער טאָכטער דער גימנאַזיסטין:
צאַרט, אָנגענעמען, רייקע באוועגונגען. דער זון, דער
שילער איז געווען ענלעך צו מאַריאנען: שטאַרק צעוואַקסן,
איבעראַשנדיק שיין, נערוועז. די באַציונג איז גשווען פון
אַלע כמעט ווי א דרך־ארצידיקע. עס ווײַזט אויס, אז

ביידע שוועטער האָבן אין דר'היים גערעדט פון יוסף'ן
ווי פון עפעס א הייליכן.

ריטא האָט זיך געפילט ניט אינגאנצן גוט. זי, וואָס
איז מיט דעם עולם געווען היימיש, האָט אויסגעזען ווי א
פרעמדע, א פאַרבלאָנדעטע, א געפאנגענע כמעט. און
יוסף, פארקערט, האָט זיך געפילט ווי ביי זיך, גאַרנישט
געווען צו דערקענען, אז דאָס איז ער, דער באשטענדיקער
שווייגער, דער קאָנסאַקרירטער אָפגעזונדערטער פרעמד-
דער. צי האָט ער עס געטון מיט א כיון, כדי צו געווינגען
די קריסטלעכע משפחה און אריינגיסן אביסל האָניג אין
אַנטיסעמיטישן גיפּט-פאַס? עס איז מעגלעך. ווייל אויב
מיר זאָלן זיך פאַרלאָזן טעקסטועל אויף מאָטל אומרויט
בלעטלעך, מוזן מיר זאָגן, אז יוסף'ן האָט פאַרפאָלגט די
פאַרשאַלטענע פראגע פון יידן-האַס, עס איז אָבער אויך
מעגלעך אן אנדער היפאָטעזע: מאַריאנע.

אָבער ניט געקוקט אויף זיין באזונדערער, פאַר אים
פאַראַדאָקסאַלער, בארעדעוודיקייט, האָט ער זיך דאָרט ניט
ארויסגעכאפט מיט קיין איין וואָרט וועגן זיך. נאָך מער,
ער האָט ניט געלאָזט פאַלן אפילו קיין וואָרט פון וועלכן
מען זאָל קענען דרינגען ווער ער איז, וואָס ער איז, זיין
פאַרגאנגענהייט, אָפּשטאמונג, זיין געשיכטע, קורץ —
קיין סימן נישט לויט וועלכן מען זאָל קומען אויף זיין
פריוואַטער שפור. ווען מען האָט זיך אויפגעהויבן צום
געזעגנען זיך, האָט זיך געדאַכט, אז מען האָט פאַרבראַכט
זער וועניק. אזוי אינטערעסאַנט האט זיך פאַרפלאַכטן דער
שמועס. די אלטע קריסטין האָט געבעטן אריינקומען נאָך-
מאַריאנע איז געגאן באַלייטן. אין דרויסן האָט ריטא זיך
אָפגעזעגנט און אריינגעגאן צום פאָטער. זי האָט געהאַפט.

אז יוסף וועט איר נאָכקומען, ער וועט גיין פארברענגען
א פאָר שטונדן טיטן אלטן. יוסף האָט אויך אזוי גע-
רעכנט, עס איז אָבער געשען גאָר עפעס אנדערש.

ווי נאָר זיי זענען ארויסגעקומען אין דרויסן האָט
ער דערפילט, ווי זיין ווילן ווערט געבויגן ווי עפעס מאַ-
טעריעלעס, דורך א געניטער האנט. ער איז געשטאנען
ניט אנטשלאַסן, ניט וויסנדיק צוליב וואָס ער שטייט.
מאַריאנע, נאָר מיטן פלעד אויף די אַקסל, האָט אָפגעוואָרט
ביו ריטא איז פארשווינדן אין טיר פונם האַל וואָס האָט
געפירט צום פאָטער, געשווינד א נעם געטון יוסף'ן
אונטערן אָרעם און ארויסגעפירט מיט זיך פונם הויף.

זיי זענען געגאנגען מיט דער שטלער זייטיקער
גאס וואָס האָט אויסגעזען, אין דעם געדיכטן בעפל פון
דער דעצעמבער-נאַכט, א שטיק פרעמדעניש. דעם
צופעליקן גייער וואָס איז געקומען נאָך זיי, האָט זיך
געזאַכט, אז אָט-אַט עפנט זיך ערגעץ א טיר און שלינגט
זיי איין. עס איז אָבער ניט געשען. מאַריאנע האָט אים
געפירט מיט זייטנגאסן און פאָרשטאַט-וועגן ביז זיי זענען
ארויס אויפן פעלד, און אָנגעקומען צו די רעלסן פון
דער באַן-ליניע. דאָ דהאַט זיך ביי מאַריאנען די צונג
אויפגעבונדן. זי האָט גערעדט צו אים אויף אלע מעגלעכע
שפראַכן, ארויסגעווארפן פון זיך ווי דריקנדיקן באַלאַסט
אָן א שיעור מיט רייד. עס איז געווען רייד הייסע ווי
לאַווע פון גרויסער טיפעניש. און מיטאַמאָל זיך אָפגע-
שטעלט אינמיטן וועג, ניט געקוקט דערויף וואָס עס האָט
געענט אַנלויפן אַ באַן אַיף זיי, ווי גוסטירנדיק נאָכמער

די ליידנשאפט אין דעם מקום־סכנה, האָט זי אים ארומ־
גענומען און גענומען קושן, באדעקן מיט קוש... מאָגער
ווי ער איז געווען, האָט זי אים אינגאנצן פארשלונגען
מיט איר ריין צעוואקסענער פיגור. זי האָט געציטערט
פון גלוסטונג, געבעכעט אין פארשידענע לשונות, זי האָט
אים איבערגעלאָזט מיט א ביס אין א אויער און מיט
א געבעט:

— קום מאָרגן...
און אנטלאָפן.

זשאן קריסטאף

א צופאל האָט עס געמאַכט, אַז דער שרייבער האָט זיך באַקענט מיט דעם ווערק אין וועלכס עקזיסטענץ ער האָט געלייקנט. אַ צופאַל און נישט מער. נאָר פאַסירט האָט עס גראָד אין די נאָענטסטע טעג נאָך דעם אינצידענט וועגן וועלכן מיר האָבן העכער דערציילט. און כאָטש פון נאָטור איז ער נישט געווען פון יענע, וואָס דאָס געוויסן זאָל זיי באַזונדערס פלאַגן, האָט אים דאָך באַנג געטון.

געשען איז עס אזוי: איינע פון זיינע פילצאָליקע חסידות, א מיידל זער א באַלעזענע און וואָס איז געווען אין אים פאַרליבט, האָט אין איינעם פון די נאָענטסטע טעג נאָך דעם אינצידענט מיט יוסף'ן געמאַכט דעם שרייבער אַ קאָמפּלימענט, אַז ער סאַמעוועט ווי צוויי טראָפּן וואַסער מיט זשאַן קריסטאָף... לייקענען אין דער עקזיסטענץ פון דעם ווערק האָט שוין נישט געהאַט קיין שום זינען. פאַרקערט, ער האָט ליב באַקומען דעם העלד, ווייל ער האָט ליב געהאַט זיך אליין און אלצדינג וואָס האָט געקענט קיצלען חניפהדיק זיין אייגנליכע. ער האָט זיך פון דעם מיידל אינפאַרמירט מער-וועניק וועגן תּמצית

פון דעם בוך און אויך דאָס נויטיקסטע וועגן אויטאָר. עס איז אים אַרײַן „אין דער נאָז אַרײַן“ ער האָט באַשלאָסן אויפצוזוכן יוספּן און פרווון פאַרגלעטן די עוולה וואָס ער האָט אים אָפּגעטון. ער האָט דעריבער פאַרקערעוועט אין אַ טאָג צו די קראַכמאַלס.

דער אלטער ברוך־בענעדיקט האָט זיך מיט אים דער־פרייט ווי מיט א נאָענטן און אן אייגענעם. א מענטשן מיט ווייניקער „קינסטלערישן“ ענאָאיום און מיט מער איינ־פאַכער מענטשלעכקייט, וואָלט אַזא באַגעגעניש מצד דעם אלטן מענטשן געפירט ביז אין די טיפּסטע טיפּענישן. דער שרייבער אָבער, ווי אלע קינסטלער, איז געווען קאָנצענטרירט אויף זיך. אויף א מינוט האָט עס אים געפירט און באלד טאַקע האָט ער דעם אלטן ארויסגעווארפן פונם קאַפּ ווי א ליידיק פושקאלע פון שוועבעלעך. ער האָט דאָך צוליב יוצא וועגן, מיט דער גאַנצער היפּאָקריזיע־קונסט וואָס ער האָט זיך דערחאַרבן, גענומען אים אויספּרעגן, מיט יענעם טאָן פונם געניטן דאָקטאָר וואָס שטעלט דעם קראַנקן שטענדיק אין אַ לאַגע פון אפֿ־הענטיקייט. יוצא געווען וועגן געזונט און אַ שמועס געטון וועגן די נייעטן וואָס קומען פון די פּראָנטן — עס זענען געווען שוידערלעכע נייעסן: אויף די פּראָנטן, נישט געטוקט אויפן שווערן ווינטער, האָבן זיך באַ־נייעט מויראדיקע שלאַכטן — אַ פרעג געטון אויף ריטאַן, און זיך געלאָזט גיין אין דער „אלטער“ שטוב. קראַכמאַל האָט אים אויף אַ מינוט נאָך פאַרהאלטן און זיך באַקלאָגט, למאי מען זעט נישט לעצטנס „דען יאָזעף“.

ריטאַן האָט ער געטראַפּן, ווי שטענדיק, פאַרטון אין אַן ארבעט. עס האָט אויף אים דאָס מאָל געמאַכט ניט

קיינ גוטן איינדרוק. ער האָט זי אין געדאנק פאַרגלייכט מיט יענעם מיידל פונם קאַמפּלימענט, און דאָס גאנצע סאַמאַראָדנע גאַלד פון דעם טייערן האַרץ ריטאס איז פאַרטונקלט געוואָרן אין זיינע אויגן. ער האָט דאָ אויך יוצא געווען מיט א פאַר קונציקע נישטיקע פּראָזן, קונציק ווייל זיי האָבן געגיבן די אילוויצע פון אויפריכטיקייט, בשעות אין אמתן איז עס אים אפילו ניט געלעגן אין דער לינקער פאה. ער האָט סוף-כל-סוף א פרעג געטון אויף יוסף'ן און געהערט דעמוזעלבן ענטפער, אז מען האָט אים שוין עטלעכע טעג ניט געזען. ער האָט זיך געלאָזט גיין, ווען דאָס מיידל האָט פּלוצים אים אָפּגעשטעלט:

— איר ווייסט ניט ווו ער ווינט?

ער איז געבליבן שטייען, שוין ביי דער טיר זייענדיק. די פראגע האָט זיך אים איינגעטעסעט אין קאָפּ ווי א פּלאַקן. אין אמתן, ער ווייסט דאָך יוסף'ס אדרעס. אָט ווען ער האָט געמאַכט טעאטער און באַדאַרפט זיין הילף, ער זאָל מיט אים אראנזשירן די אימפּראָוויזירטע בינע און אויך ווען יוכף האָט סופּלירט, איז ער עטלעכע מאָל געווען ביי אים אויף דער ווינונג. ער האָט א פרעג געטון:

— ער זיצט נאָך דאָרטן ווו ער איז געזעסן?
ריטא האָט געענטפערט, שמייכלענדיק טרויעריק:
— איך ווייס ניט ווו ער איז געזעסן... איך מיינ, יעדנפאלס, אז ער האָט ניט געביטן זי דירה...

און צוגעגיבן:

— ער זאָל כאָטש ניט פּרירן... עס האָבן צוגערעטן אזעלכע פרעסט...

עפעס ווי א פּלעמל האָט זיך מיט אַמאָל געטון אַ צינד אָן אין קאָפּ ביים שרייבער, און אין איין אויגנבליק

איז פארברענט געוואָרן דאָס מיידל מיטן קאָמפּלימענט. א געפיל פון בושה און פון חרטה האָט אים הייס געמאַכט אין גאַנצן לײַב. ער האָט זיך דערמאַנט אין זײַן וואַרעמען רײַנעם גערױמען צימער און — „ער זאָל כאָטש ניט פּרירן“...

ער האָט זיך געלאָזט גיין צו יוסף־ן.

אויפן וועג האָט ער געטראַכט:

— איך בין עטלעכע מאָל געווען ביי אים דעם האַרבסט און מיר אפילו ניט געגיבן די מי צו זען, ווי אוי ער וווינט. איך געדענק אפילו ניט, ווי אוי סע זעט אויס זײַן צימער.

ער האָט זיך געשטראָפּט, זיך געזאָגט אַליין מוסר. זיך אויסגעוואַרפן, אז ער האָט זיך צעבאלעוועט לעבן זײַנע רײַכע באַקאַנטשאַפטן, אָבער טיפּער אין באַוווּסטזײַן האָט זיך געצײכנט אַ אנדערער אורטייל, צו וועלכן ער האָט זיך ניט צוגעהערט, נאָר פאַרקערט, זיך געגיבן די מי צו פאַרווישן:

— עס איז דיר בעקוועם אזוי... און נישט די באַ קאַנטשאַפטן זענען שולדיק, נאָר דו אַליין... דו וועסט בלײַבן דערזעלבער ווען דו וועסט פאַרקערן נאָר מיט דער אָרעמקײט. און אויב דו ווילסט וויסן, איז זײַן אײַגענע נאָטור פיל געמײנער ווי יענע רײַכע וועלכע דו באַשולדיקסט אין דיין קאַליע ווערן.

ער האָט מיט איין אָנשטרענגונג אָפּגעווישט די אלע אָפּעסענישן, זיך א זאָג געטון אַנטשלאָסן:

— איך בין געבוירן געוואָרן צו עפעס וויכטיקערס... א קינסטלער גייט איבערן אײַגענעם קערפּער און מוז אויך קענען גיין איבער פּרעמדע קערפּערס.

ער האָט זיך ווידער ניט געגיבן קיין חשבון, אז דער
 געדאנק איז ניט זינער, אז ער האָט אים געהערט פון
 אן אַנדערן און דער אנדערער איז געווען גאָר א קנאפער
 קינסטלער. אָבער יונג ווי ער איז געווען, איז אים די
 בראוור געפעלן. לעבן יוסף'ס דירה איז אים באפאלן א
 צווייטל: אריינגיין צו'נ'אים, אָדער ניט אוינגיין. ער האָט
 זיך עטלעכע מאָל דורכגעדרייט פארביי דער שטוב, אַרצפֿ-
 ארויף, אַרצפֿ-ארויף. גייענדיק האָט ער זיך דערמאנט אין
 לעצטן אויפדערנאכט מיט יוסף'ן ביי ריטאן. זיך דערמאנט
 ווי מאריאנע האָט זיך געצויגן צו יוסף'ן א בייז געפיל
 פון ניט-פארגינערשקייט האָט א שלאָג געטון מיט שנאה,
 ער האָט אָנגעהויבן בארעדן יוסף'ן ביי זיך... אים גערופן
 מיט אלערליי חוזק-נעמען, אויסגעזוכט אויף אים אלערליי
 פיזישע חסרונות. ווי א מאַרק-יידענע, ווי א יאָכנע א
 קריגעריין, האָט ער אים געזידלט, און אז ער האט זיך
 ראודרעכעט פון דעם מיאוסן אָנפאל, דעם שפיצל פון
 איינע פון זיינע פילצאָליקע נאַטורן, האָט ער זיך געכאפט,
 אז ער האָט שוין לאנג אוועקגעשפאנט פון יוסף'ס גאם.

דעמאלט האָט זיך אין אים דערוועקט דער גרויסער
 עקשן: ער מוז גובר זיין דעם ליידאָק אין זיך. ער וועט
 נאָך היינט זיין ביי אים. און ניט נאָר זיין, ער וועט שוין
 זען אָננעמען מיטלען ער זאָל ניט פריירן.

ער איז אוועק צו דעם מיידל, צו יענער וואָס האָט
 אים געקרוינט אלס זשאַן קריסטאָף. ער האָט איר דער-
 ציילט, אז ער קומט פון א חבר, א זעלטענער
 מענטש, א הייליקער. דער חבר פרירט...

ער האָט געשקרנט באוויסטזיניק, נאָר ווי אַלץ.

וואָס ער האָט געטון, האָט ער אויך דעם שקר גענואָגט
זיי און אמת, מיט איבערצייגונג.
ער האָט דאָך געהאלטן וואָרט: אין די נאָענטסטע
טעג איז ער געווען זען יוסף'ן.

ער האָט אים באגעגנט יוסף, מיט אויפריכטיקער פרייד.
עס איז געווען אפילו חידושלעך אזא לעבעדיקער אויס-
דרוק פון פריינטשאפט ביי אַזאַ אָפגעשלאָסענעם מענטשן.
ער האָט זיך דערפרייט ווי מיט אן אייגענעם ברודער און
נאָך מיט אזעלכן וואָס מ'האָט ליב... דער שרייבער האָט
זיך געפילט ניט גאָר גוט פון דער אנטפלעקונג. עס איז
געווען אין ווידערשפרוך מיט דעם וואָס ער אליין האָט
געפילט. ער איז געקומען מיט פילאנטראָפישער איבער-
געזיכט, מיטן באווסטזיין פון סופעריאָריטעט. און דאָ
פלוצים אָט די ריינע קוועלנדיקע פריינטשאפט, וואָס
פאַרגעסט אין אלע עוולות, וישט אלצדינג אָפּ, שטעלט
די פארטייען אויף גלייכע, אבסאָלוט גלייכע, פּאַזיציעס.
עס האָט ניט האַרמאָנירט מיטן גאנצן שטימונגס-מעכאניזם,
זוי ער האָט עס אָנגעשטעלט. פּאַליגאמיש און דיפּלאָמא-
טיש אין כאַראַקטער, האָט די מאָנאָגאַמישע עפויע
געברייט די אויגן ווי שטאַרק פריש זונען-ליכט. עס איז
געווען צו נאַטירלעך און איינפאַך פאַר דער קאָמפּליציר-
טער נאַטור פונם שרייבער, די נאַטור וואָס הויבט זיך
אָן מיט דופלעקס, מיט צווייאיקייטן, גייט איבער אין
היפּאָקריזיע און פאַרפירט צו גניבת-דעת. פּראָוואַקאַטאָרן
און פאַרעטער שטאמען פון דערזעלבער כאַראַקטער-קאַטע-
גאָריע. און עס איז מערקווירדיק — זאָגט מאָטל אומר
אין זיינע בלעטלעך — ווי די אלע האָבן אין אלגעמיין

דערפאלג. מען האָט צו זיי פיל מער צוטרוי ווי צו די
אנדערע, די „האַמאָ סימפלעקס“. מאָטל אומרו זאָגט
ארויס אן השערה, אז דער „האַמאָ סימפלעקס“ איז א
עטישע נאטור בשעת דער דופלעקס איז אמאָראַליש.
ער האט ליב געהאט זיך צו הקרענען. מאָטל
אומרו. מיר דאָ רעסטאורירנדיק די געשיכטע, די מענטשן
און די באציונגען, וועלן ניט זײַן אזוי קאָטעגאָריש. מיר
זאָגן פשוט:

דער שרייבער איז געגאנגען מיט פעסטע טריט צו
זײַן מענטשלעכן און קינסטלערישן גורל.

און, פאָסט סקריפטום, — דער שרייבער לויט ווי
מאָטל אומרו באצייכנט עס, האָט שטארק געזינדיקט
מיט „פאָסט־סקריפטום“ וואָס איז זער כאַראַקטעריסטיש.
און מיר האָבן זיך דאָ, דורך מאָטלס פארמיטלונג, ווארשיינ־
לעך אָנגעשטעקט — יאָ, פאָסט סקריפטום:

אין די נאָענטסטע טעג האָט דער שרייבער באזאָרגט
'וסף'ן מיט א פעקל זער נוצלעכע זאָכן.

„אויף א אויסערסט דיסקרעטן אופן“, זאָגט מאָטל
אומרו.

פ א ס י א נ ס ...

דיטא האָט זיך געפילט זער שלעכט אין געזונט. די באציונגען צווישן דער מוטער און פאָטער האָבן לעצטנס איבער אומבאוואוסטע סיבות אָנגענומען א שאַרפן כאַראַקטער. פרוי קראַכמאל האָט דעם אלטן קיין רו ניט געגעבן. איצט איז עס שוין ניט געווען אויף דער טעמע פונם געלט וואָס ער האָט געלאָזט ליגן אין באַנק. זי האָט זיך סתם צונאָים געטשעפעט. עס איז געקומען דערצו, אז ברוך־בענעדיקט האָט געהאלטן זיין צימער אויפן שלאָס און אריינגעלאָזט צו זיך נאָר ריטאָן. דאָס מיידל האָט שרעקליך געליטן.

צו דערצו האָט זיך יוסף אפילו ניט געוויזן. מאַריאַנע איז איבערגעלעגן ביי ריטאָן, געהאלטן אין איין אויסלעגן פאַסיאָנסן, וואָראָזשען, געטון וואָס זי האָט נאָר געקענט כדי ריטאָן אויפצומונטערן. זיי האָבן פון יוסף'ן ניט גערעדט, נאָר אזוי אומגערעדט האָבן זיי זיך פארשטאַנען, עס האָט זיי געפעלט איינס און דאָס זעלבע כדי זייערע טעג זאָלן ניט זיין פּוסט. מאַריאַנע איז צוגעפאלן פון צייט צו צייט צו ריטאָן, זי געקושט, געצערטלט און דיטאָ האָט שוין געוואוסט, אז דאָס באַטייט

א נישט ליידנשאפט מאַריאנעס, און אז מיינען מיינט עס
יוסף'ן עס האָט זי גערייצט.

אין א אַוונט האָט מאַריאנע איר א שעפטשע געטון
אויפן אויער :

— ווייסט נישט, ווו ער וווינט ?

ריטא האָט נישט געענטפערט, נאָר אירע אויגן האָבן
זיך אָנגעגאָסן מיט טרערן.

מאַריאנע האָט זי געגלעט, קעזיש געשמייכלט מיט
אירע מכשפה-אויגן :

— האָסט אים שטאַרק ליב ? אָט וועל איך דיר
אים ברענגען...

דערנאָך צעלעגט אַ פּאַסיאַנט, געוואָרענשעט :

— ער וועט היינט קומען... ער מוז קומען. ער
בענקט...

— נאָך וועמען ? האָט ריטא געפרעגט נאָארוי.

— נאָטירלעך, נאָך א פרוי... האָט מאַריאנע געלאַכט.

און ווייטער געוואָרענשעט :

— א בלאַנדינע, א שיינעקע, א קליינעקע.

זי איז אוועק אַהיים.

ריטא איז געבליבן אליין אין א גרויסער אומרויקייט.
קלוג גענוג און פראַקטיש אז זי זאָל וויסן, אז מאַריאנעס
וואָרענשען איז אזויפיל ווערט וויפל... יעדער וואָרענשען.
און דאָך האָט זיך עס געמאַכט א וועג צו אירע ווונדן...
"א בלאַנדינע, א שיינעקע, א קליינעקע" זיי זענען
עס ביידע נישט. נישט זי, נישט מאַריאנע.

ריטא האָט געליטן און געפילט איר עלנטקייט... אן
 אלטער טאטע... „און א מאמע וואָס איז קיין מאמע
 נישט...“ עס האָט זיך געוואָלט אנטלויפן ערגעץ. ווהיין?..
 סײַדן אפשר שרייבן צו די ברידער קיין אמעריקע? ווי
 אויב? און ווו ארומעט קומט מען צוהיין, או ארום און
 ארום איז מען אָפגעשניטן פון דער וועלט... עס האָט זי
 איצט געדריקט די מלחמה, געוואָרן, די קעגנערשאפט
 צו קריג, וואָס איז ביי איר פריער אויך געווען, נאָר
 פאָסיוו און ריין סענטימענטאל, האָט זיך איצט אָנגעצונדן
 אין א פייער... זי האָט זיך דערמאנט יוסף'ס ווערטער,
 וואָס יענער האָט אויך קאָרג געלאָזט פאלן בשעת א
 געשטרעך וועגן דער מלחמה, אין דעם אלטנס צימער:
 „דאָס ערגסטע אין קריג איז איר אָבליגאטאָרישקייט...“

און טראַכטנדיק צו אים האָט זי אין געדאנק גע-
 ציליעט, ווי טייערע קרעלן, אלצדינג וואָס זי האָט אין
 זכרון פאַרהאלטן און באזונדערט די ווערטער, לעצטנס,
 וועגן דער חשיבות פונם מענטשלעכן קערפער... פשוט
 גאנץ פשוט, דעם קערפער... איצט ווייסט זי, איצט
 פארשטייט זי, ווייל זי פילט איר אייגענעם קערפער, אירן,
 וואָס איז ניש יענעם, איר אייגענעם. אָט דאָס דאָזיקע
 אָרימע ביטל פאַרמעג וואָס מ'האָט עס ביי קיינעם ניט
 צוגענומען, וואָס מען איז עס, און מיט וועלכן און
 אין וועלכן מען איז — —

ריטא האָט דערפילט אין זיך שלאָגן דעם באווסטזיין
 פונם זײַן, דעם באווסטזיין וואָס גיט דעם מוט צו מאַני-
 פעסטירן זיך אלס א מענטש פאַר זיך מיט אלע רעכט
 אויף צו זײַן, דאָס איז דער באווסטזיין פונם זײַן וואָס
 אין סאַציאלן לעבן מאַניפעסטירט ער זיך דורך רעוואלוצ-

ציעס פון א דערוואַכטן קלאַס, אין אינדיווידועלן לעבן
דורך מאַראַלישע קריזיסן פונם רינף געוואַרענעם אינ-
דיוויד. ריטא האָט דערפילט, ווי עס ווערן פון איר
אַפגעטיילט אלע ארומיקע, זי בלייבט אליין, זי דערוויי-
טערט זיך ערגעץ אין א אומבאקאנטן רוים און אין דעם
רוים האָט זי נויטיק אַן אָנשפאר, זי דאַרף עמיצן.

— יוסף... יוסף...

דעם האַרץ איז געווען ענג.

זי האָט דאָך ניט אויפגעהערט איבערצוקלערן:
— ווער איז ער? וואָס איז ער? פון וואנען

קומט ער?

די פאָרגאַנגענהייט יוסף'ס האָט זי געפלאַגט. ער איז
דאָך פון אן אנדער לאַנד. וואָס האָט ער דאַרטן איבער-
געלאָזט? זאָל זיין אמת אז ער האָט דאַרט א פרוי מיט
א קינד? ווער זאָגט עס?

... א בלאַנדינע, א קליינענקע, א שיינענקע...

... מאַריאנע ווייסט עפעס... פון וואנען? ווי אנוי?

ווער האָט איר עס געקענט דערציילן? יוסף אליין?

— יוסף...

... פאַרוואָס קומט ער נישט? איז עפעס געשען

צווישן אים און מאַריאנען? ווהין איז דעמאלט אַהינגע-

קומען מאַריאנע? אינדערהיים איז זי ניט געווען, ווייל

מען איז געקומען זי זוכן צו ריטאן. ווו זשע דען איז זי

געווען? ביי יוסף?

... ניין. זי האָט ערשט היינט געפרעגט, ווו ער

ווינט, און אפשר מאַכט זי זיך אנוי. מיט א כוונה כדי זי

אַפצונאַרן?

ריטא האָט איצט איבערגעטראַכט זאָכן וועגן וועלכע
 זי האָט זיך קיינמאָל פריער ניט פאַרטראַכט. זי האָט זיך
 געבראַכן דעם קאַפּ איבער ווערטער, האלבע-ווערטער
 געהערטע פון אים, געהערטע פון אנדערע איבער אים,
 איבערהויפט פונם שרייבער. זי האָט דערשפירט מיטן
 אינסטינקט פון א מענטשן וואָס האָט ליב, או דער
 שרייבער טראַגט אין האַרץ א שנאה צו יוסף'ן, א שנאה
 וועגן וועלכער ער גיט זיך אפשר אליין ניט אָפּ קיין
 חשבון. עס האָט זי געווונדערט און באאומרויקט, זי האָט
 געעפנט די אויגן אויף מענטשן, געוואָלט פארשטייען און
 ניט דערלאנגט דערצוי. ווי קומט צו'נא דיכטער, וואָס דריקט
 זיך אויס אזוי שיין, אזוי פיין, אזוי סענטימענטאל, וואָס
 האָט אויב איידעלע מאַנירן, ווי קומט צו אים אזויפיל
 רשעות? אזויפיל ברוטאליטעט? און זי האָט עס
 געפילט מיט איר גאנצער איידעלער ניט קאָרומפירטער
 נאטור, אז זי האָט רעכט, אז זי שאצט ריכטיק.

... פון דער אנדערער זייט — יוסף.

... יוסף...

זי פילט א סכנה... א געפאר לויערט אויף אים.
 וואָס? ווי אזוי? זי האָט עס זיך ניט געקענט דערקלערן.
 זי איז אָבער גרייט געווען מיטן גאנצן לעבן אים פאר-
 טידיקן, איינע קעגן אלע אים פארטידיקן. קעגן וועמען?

טעג גרויע ווינטערדיקע, נעכט לאנגע און געדיכטע,
 אָנגעזאפטע מיט דערווארטונגען פון גאלע שלעכטס, פון
 אַלדאָס בייז, פון ביטערע בשורות. ריטא האָט באקומען א
 שלאָף פול מיט קאַשמארן, און א פחד זיך מודה צו זיין
 אין זיי, א מורא אָנצוכאפן דעם פאָדעם פון די נאַכט-

שרעקן, וואָס האָבן זי פאַרפּאָלגט אויך באַטאָג. אינמיטן
אירע געוויינטלעכע טאָג־טעגלעכע אַרבעטן, וואָס זי האָט
זווייטער אויסגעפירט מיט אויטאָמאטישער פינקטליכקייט.
איז איר נאָכגעגאָן אַ שאַטן פון אַ זעאָונג, וואָס האָט גע-
מאַכט דובלירן די זאָכן, די געדאַנקען, דעם אייגענעם
קערפּער, גלייך זי זעט מיט אַמאָל פאַר צוויי מענטשן.
עס האָט זיך איר צייטנווייז געדאַכט גייענדיק אין איין
ריכטונג, און זי הערט זיך אָנקומען פון אַן אנדער ריכטונג.
עס האָט זי געשראָקן.

מאַריאַנע האָט באַמערקט וואָס סע קומט פאַר מיט
דיטאן, זי געפרוּווט צערשטרייען, אויסגעלעגט איר קאָרטן
און געטראָפּן סאַמע גוטס, סאַמע גליקן, זיי קומען די
גליקן, מיט יבשה און מיט וואַסער, און פרייד, אָן אַ שיעור
מיט פרייד איז אין וועג, אָט־אָט גאָך איין מכשול דאַרף
עס איבערקומען... זי האָט עס געמאַכט קונציק, די
מכשפה, היפּנאָטיזירט דאָס מיידל מיט איר האָניק־שטים,
די שטים פאַר וועלכער דער שרייבער האָט איר אַמאָל
געוואונטשן זי זאָל פאַרשטומט ווערן, איר סוגערירט אילן-
זיעס אויף אילוויעס און דאָס אַלץ איז צערוּבען געוואָרן
ביים איינעם וואָרט:

— יוסף...

.. יוסף.. פאַרוואָס זעט מען אים נישט? פאַרוואָס
קומט ער נישט? וואָס האָט פאַסירט מיט אים?
און דעם שרייבער זעט מען אויך נישט.
נישטאָ אפילו וועמען צו פרעגן אויף אים, נישטאָ
אפילו ביי וועמען צו קריגן דעם אדרעס זיינעם...
עס האָט נישט געדויערט קיין פולע צוויי וואָכן.

מעגלעך אז נאך וויניקער. ריטאן האָט זיך געדאַכט, אז
טע זענען אוועק יאָרן...

זי האָט שוין מער ניט געקענט..

אין א טאָג האָט זי זיך באַשלאָסן ארויסצוגייען אין
שטאָט. זי פלעג עס גאָר-גאָר זעלטן טון. אזוי זעלטן, אז
מען וואָלט געקענט זאָגן: קיינמאָל. און ווען האט זי דען
צייט געהאט, אז אזא שווערע שטוב איז געווען אויף
אירע הענט! באהאדעווען, באַוואַשן, פאריכטן, דערציען...
יא, אויך די דערציונג פון די קינדער. היינט דער אלטער
פאָטער...

נאָר נאָך נישט דאָס אליין האָט געהאלטן ריטאן, ווי
אין תפיסה, אין שטוב. עס איז נאָך געווען דאָס גאַנצע
רומל, די באַציונגען צווישן טאטע און מאַמע. עס האָט
זיך געלעגט ווי א בליי אויף איר געמיט. זי האָט קיין
פריילעכע מינע ניט געקענט באַווייזן. און זי האָט זיך
געשעמט, אָן א שיעור געשעמט. איר האָט זיך געדאַכט,
אז די גאַנצע שטאָט וועט טייטלען אויף איר:

— אָט גייט זי ברוך-בענעדיקט קראַכמאַלס טאַכטער,
יענע וואָס איר טאטע איז עובר-בטל, האָט א פאַרמעגן
אועקגעלעגט ביי דער מלוכה, בשעת מענטשן ווערן
נתעשר... און איר מאַמע... זיי וווינען דאָך באַזונדער...

עס האָט זיך איר געדאַכט ניט אומזיסט, מען האָט
די קראַכמאַלס גאַנץ גוט געקענט אין דער היבשער שטאָט-
עס איז געווען א צייט ווען ברוך-בענעדיקט האָט זיך גע-
רעכנט פון די גאָר גרויסע אין שטאָט, כאַטש ער האָט
זיך קיינמאָל פאַר אַזעלכן ניט געהאלטן.

זי האָט זיך געשעמט און געזעסן אין דר'היים. זי האָט זעלטן באנייעט עפעס א מלבוש, כאָטש זי האָט געהאט גאנץ פיינע סליידונג. עס האָט איר נישט אָפגעפעלט... און די פּאָר חברטעס, וואָס זענען איר פארבליבן, האָבן רעספעקטירט איר געוואלטן טרויער, זי קיינמאל מיט זיך נישט מיטגערופן אויף קיין שום פארוויילונג, זיך געהיט אַפּילו פּאָר איר צו רעדן וועגן אזעלעכס.

און איצט האט זי שוין מער נישט געקענט. זי מוז גיין אביסל. אפשר — זי האָט זיך עס נישט געזאָגט, ווען זי זאָגט זיך עס מיטן פולן מויל וואָלט זי עס שוין נישט געווען געטון! — אפשר וועט זי עמיצן באגעגענען.

זי האָט געזאָגט דעם פּאָטער, אז זי גייט אביסל צונאָ חברטע און דער אלטער איז געווען צופרידן. ער האָט געהאט יסורים פון איר אָפגעזונדערטקייט. די מוטער האָט היינט גיך אָפגעגעסן און אוועק אין שטאָט. זי האָט דאָרט מסחר-באגעגענישן. זי איז געווען רויק פאָרן פּאָטער, ווייל אזוי לאנג פרוי קראַכמאל איז נישט געווען אין דר'היים איז דער אלטער געווען גוט געשטימט און בכלל פרייער געאַטעמט. זי איז אוועקגעגאן.

אַרויסגעקומען פון דער זיַטן-גאס אויף דעם רוישיקן בולוואַר האָט ריטא געעפנט די אויגן. ער איז דאָך גאָר נישט אזוי גרוי אָט דער ווינטער-טאָג! און עס איז פיל ווארימער ווי ס'האָט זיך איר געדאַכט אז סע דארף זיין. ווען זי איז געווען אין דר'היים, און בכלל איז די וועלט עפּעס יום-טובדיק, גלייך ס'איז נישט קיין מלחמה. אזויפיל שיינע פרויען, מיט אַזאַ גלאַנץ און לעבנסלוסט, האָט זיך

איר געדאכט אז זי האָט נאָך נײַט געזען. עס האָט איר
אַזש געשווינדלט פאַר די אויגן, פון דער פּרײַער לופט,
פון דער ברייטקייט פון דער גאס, פונם גערויש, גלייך זי
וואָלט נײַט געווען קיין היגע, נאָר אן ארָאָפּגעפאלענע פון
דער דאָרפישער סביבה. זי איז געגאנגען גלאט אוי, אלץ
פאָרויס, נײַט האָבנדיק קיין ציל, און אויף יעדן ווינקל גאס
האָט זיך איר געדאכט, אז אָט דאָרטן אין אנדערן עק
זעט זי יוסף'ן. זי איז געגאנגען אלץ פאָרויס. אויף א
מאָמענט האָט זיך איר געדאָכט, אז זי זעט איינעם פון
אירע קליינע ברידערלעך. עס האָט איר פארקלעמט ביים
האַרצן, גלייך ער וואָלט געווען א יתום... זי איז געגאָן
אלץ ווייטער, פארגאָן אין אנדערן עק שטאָט, זיך אָפּגע-
שטעלט פאַר דער וויטרינע פון א נײַעם מאָגאַזין, גאלע
לוקס, סאמע ראפינאמענט. זי האָט דערפילט לעבן זיך
עמיצן, זיך אומגעקוקט — אן אָפּיצער. זי האָט נײַט
פארשטאנען צום אָנהייב וואָס וויל ער, גרייט געווען אים
צו ענטפערן אויף דער פראגע וואָס איר האָט זיך גע-
דאָכט, אז ער פרעגט. זיך צוריקגעכאפט, פארשטאנען,
אוועק מיט שנעלע טריט און מיט א פלאטערנדיק האַרץ.
דער אָפּיצער האָט זיך נאָך איר נאָכגענומען, האָט
אָבער באלד איינגעזען, אז ס'איז פוטט, האָט ער זיך
אוועקגעדרייט, אָבער אויף זײַן אָרט האָט זיך באלד גע-
יאוועט א אנדערער, א דריטער. ריטא האָט זיך דער-
שראָקן, האָט שוין געוואלט שרייען, זיך געשטאַרקט אויס
מורא פאַר אַ סקאַנדאַל, איבערגעשניטן די ברייטע גאס
און מיט דער אנדערער זײַט געלאָזט זיך כמעט לויפן.
א באקאנטער סילוועט, וואָס זי האָט באמערקט אויף
א דיסטאַנץ האָט זי אָפּגעשטעלט כמעט אין א אויגנבליק:

זי האָט דערקענט איר מוטער. זי האָט זיך ווידער אָפגע־
שטעלט ביי א וויטרינע און נאָכגעפּאָלגט ווהיין די מוטער
גייט. די אלטע קראַכמאל איז באלד פארשווונדן אין א
טויער. ריטא האָט זיך געוואָלט לאָזן גיין, זי האָט אָבער
דערווען ווידער א באקאנטן סילוועט. עס איז איר געוואָרן
ניט היימלעך. זי איז קיינמאָל ניט געווען אין שטאָט מיטן
שרייבער צוזאמען, און איצט זיך באגעגענען דאָ עפעס אוי
אין מיטן גאס. זי איז געשטאנען א וויילע צווייפלענדיק.
יענער האָט זי אָבער ניט באמערקט. ער איז אויך באלד
פארשווונדן.

ריטא איז געבליבן שטיין, ווי ווען מען דערלאנגט
איר מיט א דובניע אין קאָפּ אריין. וואָס איז עס? ס'האָט
זיך איר געדאַכט? דער שרייבער איז פארשווונדן אין
דעמועלבן גאנג וואָס איר מוטער. א צופאל? אָדער איז
דאָ עפעס א צוזאמענהאנג אין דעם? זי איז געגאנגען
אויטאָמאטיש, אין די אויערן האָט געשומועט, דער קאָפּ
ווי מיט בליי אָנגעגאסן.

אין דעם כאָאָס האָט דאָך זיך אויסגעטיילט א גע־
שטאלט: די מוטער. און א אנטדעקונג: זי איז היינט
געווען אנדערש געקליידט. עליעגאנטער ווי געוויינטלעך.
אויך פאַראַכטאַגן... און פריער.

פון זיך האבן גענומען זיך בינזן עפיואדן, קאָאינ־
צידענטן און אויסגעקייטלט זיך אין איין זיכערקייט... יאָ...
זי איז געגאנגען מיט דעם שווערן השד און
ס'האָט זיך איר געדאַכט, אז אָט־אַט נאָך א מינוט און זי
וועט ניט אויסהאלטן, זי וועט אוועקפאלן אין מיטן גאס.

א פּאַר נודניקעס און חוצפהניקעס וואָס האבן איר אריינ-
געקוקט אין פנים, האבן זי דערוועקט פון איר צושטאנד.
זי דאָט גענומען גיין שנעל, אלץ שנעלער, עס איז
געווען שוין גוט טונקל. דאָס עלעקטרישע ליכט, צוליב
עקאָנאָמיע, האָט געברענט שוואַך, זעלטן, ווייניק לאַמפּן.
אפילו אין די גרויסע לוקס-געשעפטן איז געווען האלב-
טונקל, צוליב דער פון דער מאַכט ארויפגעצווונגענער
עקאָנאָמיע.

ריטא איז געגאנגען שנעל, נישט טראַכטנדיק מער,
אַבער ס'האָט געברענט ערגעץ אין קאָפּ, אין די אויגן. ווען
זי איז דורכגעגאָן דעם גאנץ טונקלען הויף פון זייער
דירה, פארביי מאַריאַנעס פענצטער, האָט זי דערהערט
פויקן אין די שוויבן. זי האָט זיך מאַשינאל אָפּגעשטעלט
און דערוען אין דער טונקלקייט. צווישן די פענצטער און
די גאַרדינען, מאַריאַנען, אינגאנצן נאקעט, ווי א לעבע-
דיקע סטאַטוע. מאַריאַנע האָט איר געגיבן א שטעל ארויס
א צונג און פארשוונדן פון יענער זייט גאַרדינען. ריטא
איז געווען ווי שכור. זי האָט זיך קוים אריינגעשלעפט אין
שטוב. אוועקגעפאלן מער ווי אוועקגעלעגט זיך.

עס איז געווען שוין גוט שפעט אין אָונט ווען פרוי
קראַכמאל איז אהיימגעקומען. זי איז געווען אויפגערוימט
און שטאַלץ-שטוב, ווי איינער וואָס קומט אָפּ פאַר א
וועלט שליםעזאלניקעס. ווי א קרבן. שוין געווינטע
דערצו אז זיי זאָלן וואַכן ווייז צווישן זיך ניט רעדן, האָבן
זיי אויך איצטער קיין וואָרט צווישן זיך נישט צעביטן.
פרוי קראַכמאל האָט געבראכט נאשערייען פאַר די קינדער.

זיי איינגעטיילט. געווען מיט זיי צערטלעך ווי מיט
 פרעמדע ירזומים. ריטא האָט געשוויגן.
 אין א האלבער שעה ארום איז אָנגעקומען דער
 שרייבער. עס איז נאָך אויף אים געווען צו דערקענען, אז
 ער האָט זיך היינט געמאַכט די פריזור. ער האָט געהאט
 דעם יונגעלש-אומשולדיקן פנים ווי צוריק מיט א פאָר
 יאָר, ווען ער איז ערשט געהאט אראָפגעקומען. ער איז
 געזעסן פרום און ציכטיק. ער האָט געפרעגט אויף יוסף'ן.
 ער האָט גערעכנט אים צו טרעפן דאָ... און וואָס מאַכט
 ריטא?.. שוין לאנג זי נישט געווען... און הער קראַכמאל?..
 ער וועט אביסל אריינגיין א שמועס טון „פילוסופיה“..
 ריטא האָט נישט געענטפערט, זיך געקלאַגט אויף קאָפּ
 ווייטיק, און אויפגעכאפט, דאָך אזוי, א איבערוונק צווישן
 שרייבער און דער מוטער, א איבערוונק וואָס האָט גע-
 קענט טייטשן :

— וואָס איז מיט איר?.. זי ווייסט עפעס ?
 און וואָס דער ענטפער האָט געזאָלט באטייטן :
 — ווייטיך וואָס... חלומות !

עס איז איר געווען ביטער, ריכטאן.
 זי איז א גאנצע נאַכט געלעגן מיט אָפּענע אויגן,
 געקוקט אין פענצטער און געטראַכט :
 — ווהיין גייט מען ? וואָס טוט מען ?
 און דער עיקר :
 — ווהיין גייט מען ?..
 זי האָט געפילט א באדרפעניש אוועקצוגיין ערגעץ,
 פארשוונדן. אָבער — ווהיין ?

זי האָט זיך פון צייט צו צייט געכאפט פאַר די האָר,
פאַרקלעמט די ציין, אָנגעשטרענגט זיך ביז צום לעצטן
בערוו אבי נישט צו שרייען. עס האָט זיך איר געדאַכט
מאָמענטנווייז, אז די ווענט קומען זיך צונויף, דערדושען
זי; און ווידער א מאָמענט, ווען זי האט געהאט דאָס
געפיל, אז זי פאלט אין א אָפּגרונט. עס האָט זיך געוואָלט
רופן צו הילף, וועמען אָבער רופן?..

מאָמענטנווייז האָט זי געפילט, אז אַט-אַט און זי וועט
זיך צערעווען ווי א איבערגעשראַקן קליין קינד, אָבער
זיך אָנגעשטרענגט, נישט דערלאָזט. זי האָט געפילט ווי
אין מוח קלאפט עס אויס, ווי אויף קלאנגלאָזע קלאוישן,
געשרייען, רופן, נעמען, און עפּטער פון אלעמען האָט
זיך דאָרטן אויסגעקלאפט:

— מאמע... מאמע...

פאַרוואָס?.. וואָס האָט זי איצט אָפּעלירט צו דעם
דאָרט?.. ווייל עס איז דאָך געווען זינלאָז אין איר לאגע,
ביי די שוין אויפיל יאָרן איינגעשטעלטע באציונגען, זאָל
זי זיך ווענדן צו דער פיזישער מאמע. זי האָט גערופן א
אינטיים באדערפעניש, א איינגעבוירן געפיל, אייביק ווי
אלע אייביקייטן:

— מאמע...

זי האָט געהערט קלינגען דעם זיגער אלע שעה און
אלע האלבע שעה, אויף קיין מינוט ניט איינגעדערעמלט.
דערן ס'האָט געקלונגען פיר, האָט זי זיך שטיל אָנגעטון,
ארויסגעגאן פון שטוב, אריבערגעגאן צום פליגל, אָנגע-
קלאפט ביים פאָטער, דער אלטער, וואָס האָט זיך שוין
סיי ווי געהאט אויפגעכאפט פון זיין קורצן שלאָף, האָט

געעפנט. ער איז געווען איבערנעשראָקן. אָבער ריטא האָט
אים באַרויקט:

— די נאַכט איז אוי לאַנג. די זײַטן טוען וויי
פונט ליגן.

זי האָט זיך אוועקגעזעצט ביים הויזוואַלע. צעזשארעט
דאָס פֿייער, אויפגעלעגט האַלץ און געבעטן דעם אלטן:

— גיי טאַטע, לענ דיך צוריק. איך וועל אביסל זיצן.

זי איז אַנשלאָפן געוואָרן אויפן בענקל זיצנדיק. דער

אלטער האָט זי אויפגעוועקט און געפונעלט זי זאָל זיך

צולעגן אויף דער קאַנאַפּע. זי איז באלד אַנשלאָפן געוואָרן.

ברוך־בענעדיקט איז געשטאַנען איבער איר און געוואַכט.

ער האָט זיך אויף די ספּיץ־פּינגער צוגעשארט צום פענצ־

טער, בלויו מיט די ליפן א שטפּטשע געטון:

— אַרמעס קינד...

ער האָט זיך געפילט הילפלאָז, מאַכטלאָז. אן אלטער

טאַטע.

אין איין הויף

יוסף איז געקומען צוזאמען מיטן שרייבער. ריטאן
האָט עס געפרייט, כאָטש זי האָט פארשטאנען, אז דער
שרייבער האָט אים געבראַכט. זי האָט זיך געפרייט מיט
אים און זיך געשעמט מיט דער פרייד, נאָר פאַרבאָרגן
ניט געקענט. זיי האָבן זיך באזעצט אין סאַלאָן פון דער
אלטער שטוב. יוסף איז געזעסן ביים קאַמין. דער שריי-
בער האָט היימיש געשפּאַנט איבערן צימער, גערעדט מיט
אויטאָריטעט איבער די מעלות פון דער אָדער פון יענער
זאך. אלצדינג איז ביי אים באַטראַכט געוואָרן פון העכערע
שטאַנדפונקטן. ער איז געווען אליין א שטיק מאָנדענער
זהר. ער האָט גערעדט שיין, און כאָטש ריטאן האָט דאָס
די לעצטע צייט שאַקירט, האָט זי היינט געהערט מיט
פארגעניגן. זי האָט אפילו ניט געטראָגן קיין שנאה
אויף אים פאַר דער בעכטיקער אנטדעקונג אירער, גלייך
איבער נאַכט איז זי אלט געוואָרן אָדער דער ענין איז
אלט געוואָרן. עס האָט זי געפרייט וואָס יוסף איז געקומען.
עס איז איר געווען גענוג.
מאריאַנע איז עטלעכע מאָל אריינגעקומען, ארויס-
געגאן, געווען מכלומרשט שטאַרק באשעפטיקט, אָבער

סוף-כל-סוף זיך אָפּגעשטעלט אקעגן יוסף'ן און אים
דערקלערט:

— איר האָט שטאַרק אָפּגעצערט זיי לעצטע צייט—
איר זעט שלעכט אויס.

יוסף האָט געשוויגן, נאָר דער שרייבער האָט א נאָג
געטון פרום:

— ס'איז נישט קיין צייט פון פאריכטן זיך...
ער איז דאָך באלד רויט געוואָרן: ער אליין האָט
זיך זער שען פאריכט... ער איז געוואָרן פון טאָג צו טאָג
שענער און צעוואקסענער. מען האָט געזען באשיימפערלעך,
אז ער נעמט זיך נישט מי יודע ווי צום האַרצן, די צרות
פון דער וועלט.

עס האָט אָבער קיינער אים גאָרנישט אָפּגעווענדט,
ווייל אין תוך האָט ער דאָך געהאט רעכט. און יוסף, ניט
געקוקט אויף זיין געוויינלעכער מאָגערקייט, האָט זיך דאָך
די פארענדערונג געלאָזט אויף אים דערקענען. עס איז
געווען קלאָר, אז ער לעבט זער שווער.

ריטא האָט געמאַכט קאווע, פאַר יוסף'ן געבראַכט
קאווע מיט מילך, פוטערברויט, אימפּראָוויזירט אין דעם
סאַלאַן א היימישן וואַרעמעס. די געמיטער האָבן זיך
דערווארעמט, דאָס נשמה'איי האָט נאָכגעלאָזט. יוסף האָט
זיך צערעדט מיטן שרייבער, אָבער אזוי אז דער גער
שפרעך האָט זיך אָנגעקערט אויך צו די אנדערע צוויי.
איבער די פּאָעמען, וואָס יענער האָט אָנגעשריבן פאַר
דער לעצטער צייט. דער שרייבער איז ווירקליך געוואקסן
אין טאלענט, און געוואקסן וואַש. סיי זיינע טעמעס, סיי
די קינסטלערישע מיטלען האָבן זיך פיל אויסגעברייטערט.
ער האָט, באשיימפערלעך, אַראָפּגעווארפן די קליידער פון

יוגנט־דיכטונג. ער איז געוואָרן אַ מאַן. יוכף האָט געלויבט זײַנע לעצטע פּאַעמען און דער שרײַבער האָט געמוזט פּאַרליינען און דערקלערן דעם אינהאַלט.

ביידע, סײַ ריטא סײַ מאַריאנע, האָבן קנאַפּ וואָס פאַרשטאַנען, כאָטש ריטא האָט געקענט ייִדיש און מאַריאַנע האָט געהאַט זער אַ פּײַנעם חוש פּאַר וואָרט־מוזיק, ווען מען האָט איר עס אפילו געלייענט אין א פּרעמדער שפּראַך. דאָך האָט מאַריאַנע פון דעם איבער־זעצטן אינהאַלט געכאַפט עפעס, זי האָט מיט איר זעל־טענער תּפֿיסה געטראַפּן צום קערן. ריטא האָט נישט פאַרמאָגט די פּעאַיקייט. זי איז געבוירן געוואָרן צונאַנ־אנדער אַרט פּאַעזיע: צו שטילער גוטער מענטשלעכקייט. יוסף האָט עס פאַרשטאַנען.

דער שמועס איז באלד געוואָרן א דיאַלאָג: צווישן שרײַבער און מאַריאַנען. ריטא האָט זיך באזעצט לעבן יוסף און אים אײַנפאַך אויסגעפּרעגט, צי איז גענוג וואָרעם בײַ אים אין דר׳היים? ווי אזוי עכט ער? וואָס? פאַרוואָס זאָל ער נישט ברענגען זײַן וועש צו זײ, מען וואַשט סײַ ווי אויפֿיל, וועט מען אויך זײַנס וואַשן... און ווידער, מען דאַרף פאַריכטן...

יוסף האָט גיט געענטפּערט. ער האָט זיך פּעסטער פאַרפּאַנצערט, געפֿילט אז זי ביינער פונם קאַפּ קומען זיך צונויף, ווי צו פאַרטיידיקן זיך פאַר א געפּאַר. ער האָט זיך געווערט קעגן דער צערטלעכקייט. געשוויגן.

ריטא האָט אײַנפאַך א זאָג געטון:

— איך האָב אײך מיט עפעס באלײדיקט?

יוסף האָט א שאַקל געטון מיטן קאַפּ אויף לחלוטין:

— נײַן...

און באלד א שמיכל געטון :
— ריטא באליידיקט זיך אליין אָפּט אומזיסט, און
יענעם קיינמאָל נישט, ווען אפילו סע קומט אים.

ריטא האָט געענטפערט :
— אייך וועל איך קיינמאָל נישט באליידיקן... און
אנדערע ווייס איך נישט.

פונם דיאַלאָג צווישן מאַריאַנען און דעם שרייבער
איז ארויסגעקומען א פלוצלינדיקע איינלאדונג, מאַריאַנע
האָט אים צו ווייזן א זאָך, וואָס וועט אים אינטערעסירן :
א עלעגאַנטע אויסגאַבע פון היינעט, בוך דער לידער. ער
האָט זיך אנטשולדיקט פאַר ריטאַן און יוטף'ן, געמאַכט
א ווערטל :

— אז דעד יצר'הרע שליטט א שותפות מיט היינען, מוז
מען גיין !

יוסף האָט ווידעראַמאָל גענומען לויבן דעם יונגמאַן :
— ער וועט זיין א גרויסער שרייבער ביי יידן מיט
דער צייט. ער האָט זער פיל מיטלען, און פאַרמאָגט נאָך
צופאַסונגס־פּעאַיקייטן, וואָס מאַכן אים גרינגער דעם וועג.
ער וועט נישט פאַרלירן זיין ענערגיע אומזיסט, איך קען
שטעלן א געוועט אויף זיין טאַלענט...

ריטא האָט זיך געקנייטשט. זי האָט געוואָלט עפעס
ענטפערן און נישט געוואָגט. יוסף האָט עס באמערקט און
זיך געוונדערט :

— איר זענט נישט מסכים מיט מיר ? — פאַרוואָס ?

ריטא האָט געענטפערט :

— איך שעם מיר צו זאָגן, איך בין אַזאַ קליינע

מביניטע אין די זאַכן...

יוסף'ן האָט עס פאַראינטערעסירט. ריטא איז קיינמאָל

נישט קיין קעגנעריין. „זי איז נישט געבוירן פאַר דער
אַפּאָזיציע“ פלעג ער אַמאָל ביי זיך א שפּאַס טון. און דאָ
פלוצים אַזאַ אומאפהענגיקייט. ער איז צוגעשטאַנען. ער וויל
דאָך הערן, וואָס טראַכט זי וועגן דעם, וועמען ער האלט
פאַר א גרויסן גאָר א גרויסן צוקונפטיקן פּאָעט.

ריטא האָט זיך געמיינעט און סוף־כל־סוף געזאָגט:

— איך ווייס נישט... איך לייען אזוי ווייניק... נאָר...
מיך שאַקירט עפעס אין אים... האָט איר באַמערקט,
וויפל מאָל ער באַנוצט די ווערטער „פרום“ און „הייליק?..
אזויפיל הייליק קען זײַן נאָר א... היפּאָקריט, און אזוי
פרומאַקיש קען נאָר זײַן א... לעוואַנטינער... א טראַפּי־
קאַנט... אַט א שטייגער ווי די גריכן, וואָס פּאָרן אום
האַנדלען מיט הייליקער ערד... מיט הייליק וואסער...
יוסף האָט נישט געקענט אָננעמען, אז זי מיינט עס
טאַקע ערנסט, און ער האָט א זאָג געטון האלב אין
א שפּאַס:

— אויסערלעך זעט ער אויס מערער ווי א מיטל-

לענדער... דאָס איז דאָך אָבער ניט קיין חסרון...

ריטא האָט דאָס מאָל געענטפערט פּראָמפּט:

— ביי מיר אין די אויגן האָט ער א פנים פון א

בוהיי. און דאָס שרייבן זיינס מאַכט אויף מיר דעם איינדרוק

ווי דאָס מרוקען פון א בוהיי. ער האָט מיר געלייענט

אַמאַל יונגט־לידער, זענען זיי מיר געפעלן און כ'האַב

געהאַט דעם איינדרוק, ווי איך הער א לערנע אין פּעלד

גאַנצפרי, ווען די זון הייבט זיך אויף. איצט מײַן איך, אז

כ'האַב געהאַט א טעות, אז אין אמתן איז ער געווען א

יונג שיין קעלבל, נור דאָס קעלבל איז געוואָרן שוין א

דערוואַקסענער בוהיי...

זי האָט זיך פאַרהאַקט, געפילט ווי זאָס פנים פלאמט
איר פאַר בושה. די אויגן האָבן זיך אָנגעפולט מיט טרערן.
יוסף האָט זי באַטראַכט איבעראַשט. ער האָט זיך
אויף אַזוינעם ניט געריכט. ער האָט ניט מער גע-
זאָגט, ווי —

— ריטא! —

ריטא האָט געשמייכלט דורך טרערן. זי האָט זיך
אויסגעווישט פשוט, מיט די דלאַניעס, די אויגן און אַ זאָג
געטון:

— איך בין פאַרבליבן אַ איינפאַכע דאָרף־שיקסע...
מיר האָבן געהאט אַ סך יאָרן אַ מאַיאָנטעק. איך פלעג
אַפט פאָרן מיטן טאַטן אַהין. איך האָב ליב געהאט זיך צו
צוקוקן צו אַלע חיות דאָרטן. זיי זענען ערלעכער און
אויפריכטיקער פון מענטשן... פון דאָרטן אַ פנים איז מיר
פאַרבליבן דאָס דאָזיקע, דער פאַרגלייך מיטן בוהני.
יוסף'ן האָט עס איצט אַמוזירט. ער האָט מיט שפאַס
א פרעג געטון:

— פאַרוואָס נאָך א בוהני, פאַרוואָס ניט עפעס אַן
אַנדערע חיה?

ריטא האָט געהויבן מיט די אקסל:

— איך ווייס ניט... און... פאַר א האָן איז ער
צו גרויס.

זיי האָבן געהערט אַנקומען פרוי קראַכמאל. ריטאס
פנים האָט זיך אָנגעצונדן. יוסף האָט נאָך קיינמאָל ניט
געזען אין אירע אויגן אַזויפיל צאָרן. נאָר זי האָט
אַנטשלאָסן און זעלבסט־באהערשט פאַרגעשלאָגן:

— איר ווילט, לאַמיר אריינגיין אביסל צום טאַטן.
ער האָט נישט געהאט גאָרנישט קעגן.

פרוי קראַכמאל האָט אים אָפגעשטעלט, זי האָט אויך
געפונען, אז ער האָט שטאַרט אָפגעמאָגערט. אים געראַטן
עסן שינקען, וואָס מער שינקען!

— סע קוויטשעט טאקע, אָבער מען מאַכט זיך ניט
הערנדיק. מען ווערט דערפון פעט. קוקט ווי קיין עין־הרע
אייער חבר זעט אויס. ער איז א מענטש!

ריטא האָט כמעט מיט כוח פארנומען מיט זיך יוסף־ן.
דער אלטער איז געווען איבערגליקלעך. נאָר וואָס
ער איז אים אויפן האלדז ניט ארויפגעפאלן. ער האָט
געזאָגט אָפנהערציק:

— מיר האָבן דאָ געבענקט נאָך אייך.

עס איז דאָ געווען פיל ווארעמער, ווי אין סאַלאַן.
דער אלטער האָט אים באזעצט לעבן גרויסן קאפל־
איוון, זיך אליין באזעצט דערנעבן אויף דער ווייכער
קאַנאַפע. און אונטערגענומען איינע פון זיינע לאנגע
רייזעס — די געשפרעכן, וואָס ער האָט געפירט מיט זיך
אליין שטונדן און טעג, האָט ער איצט אויסגערעדט פאַר
דעם צוהערער. יוסף האָט אים גוטויליק אויסגעהערט.
ריטא האָט אים געלאָזט מיטן פאָטער און אליין
געגאנגען אין דער אַלטער שטוב באזאָרגן די געלעגערס
פון די קינדער, זיי צוגרייטן אלצדינג פאַר מאָרגן. אין
דער פרי ווען זיי וועלן דאַרפן גיין אין שול אריין.

ברוך־בענעדיקט איז אָבער ניט באשערט געווען
קיין נחת.

פרוי קראַכמאל איז עטלעכע מאָל אריינגעקומען.
עפעס געזוכט אין א שראַנק, געזוכט איין מאָל און נישט

געפונען, אוועקגעגאן און צוריקגעקומען און ווידער געזוכט.
אינצווישן געגיבן יוסף'ן עטלעכע מעדיצינישע עצות, ער
וואלט געדארפט נעמען אָט יענעם מעדיקאמענט. עס וואָלט
ניט געשאַדט קיין באַנקעס, פון צייט צו צייט. און דער
עיקר איז — פלייש, עסן א סך פלייש:

— אינטעלעקטואלן דאַרפן עסן א סך פלייש!
דער אלטער האָט זיך ווי אויף קוילן געבראַטן. ער
האָט נישט אויסגעהאלטן:

— נעם דיר וואָס דו דאַרפט און גיי...
זי האָט זיך אָבער, וויינט אויס, פארלעגט אויף אים
היינט. זי איז ניט אוועקגעגאן, נאָר זיך אָנגעשפאַרט אין
שראַנק — יוסף האָט באַמערקט, אז זי איז נאָך גענוג
שיין און פאַרמאָגט גענוג פּייער אין בליק — און א זאָג
געטון מיט ציניזם:

— הער יאָזעף, גלייבט אים נישט. איך קען אים
שוין זייט דרייסיק יאָר. אזוי איז ער פון שטענדיק געווען...
א ביישן און אן עקשן!

ברוך-בענעדיקט איז אריין אין גרים-צאָרן:
— די מינוט זאָלסטו זיך גייען! עט דאַרפן דורך
נאָך פרעמדע קענען...

זי האָט זיך קוים געריוט פונם אָרט. זי האָט פאַר-
טייטשט איר ווערטל:

— ביז איך רעד אים אַיין איז ער א ביישן. און
דערנאָך...

— גיי ארויס!
ברוך-בענעדיקט האָט געדונערט ניט מיט זיין קול.
דיטא האָט אַזש דערהערט און איז געקומען צולויפן
אין שרעק:

— וואָס איז דאָ?

פרוי קראַכמאל האָט זיך אפילו ניט אומגעקוקט אויף איר. זי איז אוועקגעגאָן מיט א קאלטן און שפּאַטישן:

— גוטע נאַכט, הער יאַזעף.

עס איז געווען א אויסערסט פּיינלעכע לאַגע. יוסף וואָלט זיך געווען גערן אויפגעהויבן און אוועקגעגאָן, אָבער ווי אזוי לאָזט מען איבער די מענטשן מיט זייער בושע? איז אים געקומען אין קאָפּ א איינפאַך מיטל. ער האָט א זאָג געטון צו ריטאָן:

— ריטא, ווען איר ווילט ווייזן, או איר זענט א בריה...

ריטא האָט פארשטאנען און אים אקעגן געקומען. קאָטש עס איז איר געווען ביטער ווי גאל:

— וואָס זשע וואָלט איך געטון?

— איר וואָלט געמאַכט א גוטע טערקישע קאפע. אזוי ווי איר קענט. איך מיין צוויי קאפעס. און פאַרוואָס נישט דריי?

זי האָט פארשטאנען זיין נאַאיוון איינפאל, דאָך א זאָג געטון:

— אזויפיל בריה בין איך נאָך.

זיי זענען געבליבן זאלבעצוויי: יוסף און ברוך־בענעדיקט. לאנג געשוויגן. דערנאָך איז דער אלטער צוגעגאָן נענטער און איבערגעחזרט די פראגע, וואָס ער האָט שוין מערערע מאל פריער געשטעלט:

— הער יאַזעף, איר זענט א געשייטער מענטש און א געבילדעטער מאן. זאָגט מיר, צוליב וואָס לעבט א מענטש?

ניט באקומענדיק קיין ענטפער און אפשר אויך ניט
ווארטנדיק אויף קיין ענטפער, האָט ער ווייטער געצויגן
זיין „קהלת“:

— מעגלעך, א יונגער מענטש האָט נאָך רעכט צו
לעבן. אָבער איך... א זאָק מיט ביינער...
ריטא האָט געבראַכט צוויי שאָלן טערקישע קאפע,
זיך אנטשולדיקט, זי האָט נאָך אביסל ארבעט, זי וועט
באלד קומען. און זיי געלאָזט אליין.

יוסף האָט דערפילט די ווארימקייט פון שטוב. זי
האָט געלעשטשעט דעם אויסגעמארכעוועטן אויסגעצערטן
קערפער. ער האָט זיך אָפגעגיבן דעם געפיל פון היימיש-
קייט, זיך אָנגעשפּאַרט אָן קעפל פון דער קאַנאַפע, געקוקט
אין דער נאַכט אריין, געקוקט אלץ טיפער און טיפער,
בין ער האָט אָנגעהויבן זען. און דעמאלט איז שוין דעם
אלטנס לאמענטאציעס פארבני זיין אויער, ניט אריינג-
דרינגענדיק. ער איז געווען אינגאנצן ראיה, ער האָט
געזען אויף הונדערטער מיילן, ווי זיינע לעגענדארישע
זיידעס, אין די נאַאיווע פּאַלקס-מעשיות.

דעם צושטאנד האָט איבערגעריסן דער שרייבער. ער
איז אָנגעקומען פון מאַריאַנען. פריילעך באגריסט דעם
אלטן, האָט ער זיך געווענדעט צו יוסף:
— זער א אינטערעסאנטע היינע-אויסגאבע. זי האָט
געשמאק, די נאפקע...
אין דערזענדיק יוסף'ס שאָל קאפע שטייען ניט
געריט, האָט ער זי אויסגעטרונקען, זער געלויבט:

— א ווינדערבארע קאפע... געבענטשט זאָלן זיין
די הענט וואָס האָבן זי געמאַכט.

מאַריאַנע, וואָס האָט קיינמאָל נישט אַריבערגעשפּאַנט
די שוועל פון דעם ציימער, האָט איצט אויך זיך אַריינגע-
געכאַפט. אויסגעטרעטע דעם אלטן זער לייטיש וועגן זײַן
געזונד און זיך באלד געווענדעט צו יוסף'ן:

— ער האָט אייך דערציילט וואָס פאַר אַ ביבליאַ-
גראַפישע זעלטנהייט איך באַזיך?

יוסף האָט געשוויגן. ער האָט נישט געוואָלט זאָגן,
אַז ס'איז גאַרנישט קיין זעלטנקייט אָט די אויסגאַבע, און
בכלל איז ער געווען „נישט היי“.

ריטאַ איז געקומען. געבראַכט אַזונט־ברויט פאַרן
פּאַטער און פאַר יוסף'ן. יוסף האָט געהאַט בדעה צו
דאַנקען און אַפּוזאָגן, עס האָט אים אָבער נישט געהאַלפּן.
און אז ער האָט אָפּגעגעסן און דערקלערט, אַז ס'איז
שפּעט, ער מוז זײַן אין דער היים. האָט ברוך־בענעדיקט
פּלוצים אָנגעהויבן בעטן:

— בלייבט ביי אונז, הער יאָזעף! עס איז וואַרעם,
איר וועט האָבן אַ גוט געלעגער. מיך וועט איר מחיה זײַן.
איך האָב דאָך נישט מיט וועמען אַ וואָרט צו רעדן.

יוסף איז געבליבן ווי געפלעפט פון דעם אומדער-
וואַרטעטן פאַרשלאָג. און דאָ דער שרייבער האָט זיך
פּלוצים געגיבן אַ שטעל אוועק, און מיטן טאָן פון אַ
עלטערן, אַריינגערעדט:

— בלייבט, מענטש, געכטיקן. וואַרעמט אייך אַמאָל
אַן. שלאָפט אַמאָל אויף אַ מענטשלעך געלעבער... איר
בענקט נאָך אייער תּפּיסה? איר וועט זי נישט אָנווערן
מאַרגן!

יוסף איז געשטאַנען און געקוקט אין פאַרלירנקייט

אויף די ארומיקע, נאָר דאָ איז אונטערגעקומען אומדער-
ווארטעט ריטא:

— איר האָט אפשר דאָרטן ביי אייך עפעס פאַרמעגן?
יוסף האָט א שמיכל געטון. עס איז אים געווען אזוי
קאָמיש, אָט דאָס וואָרט „פאַרמעגן“ אָנגעמאָסטן צונאָים.
און איידער ער האָט צייט געהאט צו עפענען דאָס
מויל עפעס צו זאָגן, איז דער שרייבער אריינגעפאלן:
— שטייט! ער האָט! זאָל איך אויסזאָגן? ער האָט
א דייטשע ביבל, אָט אזוי גראָב איז זיי... מסתם פון א
סך ביר... אין א „מדרש־פּנחס“, איז ער אזוי דין... מסתם
פון תעניתים.

יוסף איז געוואָרן בלייך און געלי. צו אלעמענס חידוש
האָט ער אַ זאָג געטון אומרויק:
— יאָ, איך מוז גייען. איך קען נישט לאָזן די
ספרים אַליין.

דער שרייבער האָט זיך געקאטשעט פאַר געלעכטער:
— די ספרים!

אַבער יוסף איז געווען ווי פון שטאַל. ער מוז גיין.
ריטא האָט זיך דאן אָנגערופן:

— א ביבל איז דאָ ביי אונדז אויכעט... נאָר יענן.
ווי הייסט עס? פּנחס...

מאַריאַנע האָט זיך אריינגעמישט:
— איך קען אייך גיבן „זשאַן קריסטאָף“.

יוסף איז טרוד געוואָרן. ער איז געגליבן.

דער שרייבער איז אוועקגעגאן, נישט פאַרגעסן פאַרן
אוועקגיין צו זאָגן, א טאפ טוענדיק, מעשה אלטגעזעסענער
באלעבאָס, די קאַנאַפע:

— א טייערע קאַנאַפּע. א באלעבאטישע קאַנאַפּע...
איר וועט איך מחיה זיין, מענטש איינער, מ'האַט אייך
נאָך געדאַרפט איינרעדן...!

יוסף איז געזעסן טרויעריק. ער האָט געבענקט נאָך
זיין „היים“, דעם קליינעם נישט-געהייצטן צימער, נאָך זיין
אייזערנעם בעטל מיטן האַרטן שטרוי-זאַק, נאָך די
כמורנע פיר ווענט. געבענקט נאָך דעם ביסל פרייהייט,
וואָס זיין אַרימער פיזישער פאַרמעג האָט געהאַט דאָרטן, די
פרייהייט צו זיין אליין מיטן אייגענעם טרויער, מיט דער
אייגענער אַרעמקייט, מיט די שטומע ווענט. ער האָט גע-
בענקט נאָך די צוויי ספרים...

ריטא האָט אויסגעבעט די קאַנאַפּע. קיין וואָרט פון
מויל נישט ארויסגעבראַכט. געענדיקט דאָס בעטן, האָט זי
אים נאָר מיט א צייכן אָנגעוויזן, ווי מען לאדט איין אַן
אורח א פרעמדשפראַכיקן.

אז ער האָט אויפגעהויבן די אויגן און דערזען דאָס
זאָרגפּעלטיק אויסגעבעטע געלעגער, דאָס שניי-ווייסע
בעטציג פון וועלכן ס'האַט געשמעקט מיט היים, מיט
ריכטיקער מענטשלעכער היים, איז אים זיין טרויער
לינדער געוואָרן. ריטא האָט עס באַמערקט. א שמייכל געטון:
— גיין ברענגען אייך אונזער ביבל? זי איז אין
העברעאיש מיט דייטשער איבערזעצונג...

ער האָט געענטפּערט מילד:

— איר האלט מיך שוין מער פאַר א דייטש ווי פאַר
א יידן... און איך קום ארויס פון דעם סאַמע געדיכטן!
ריטא האָט געקוקט פאַרוואַנדערט: יוסף האָט קיינ-
מאַל וועגן זיך נישט גערעדט!

זי האָט אים געבראַכט דעם אלטנס חומשים מיטן באור, פארדעקט דעם טיש מיט זיי.

ריטא האָט שוין געהאלטן ביי פאַרלאָזן דאָס צימער, האָט זיך באוויון מאַריאַנע מיט „זשאַן קריסטאָף“ און א זאָג געטון:

— הער יאָזעף, נאָך איין ביבל!

יוסף האָט זי אָנגעקוקט מיט ברייט צעעפנטע אויגן. ער האָט נישט געוואוסט, צי זאגט זי עס ערנסט, צי שפאַסט זי. ער האָט צוגענומען דעם בוך, א בלעטער געטון און צוריקגעגיבן:

— איך בין מיד. איך וועל ניט קענען ליינען. א דאנק אייך.

ריטא האָט אָנגעכעטן דעם פּאָטער, ער זאָל אים ניט פלאגן, ער זאָל אים לאָזן שלאָפן און דער אלטער, כאַטש עס איז אים געווען שווער, האָט געפּאָלגט. זי האָט אויך געזאָגט יוסף'ן ער זאָל בעסער ליינען אויפן געלעגער, דאָס ליכט קען מען ברענגען צום צוקאַפנס, אָט דאָ שליסט זיך עס איין. זי האָט געהאט א כוונה, ער זאָל זיך וואָס פריער לעגן. זי האָט פאַרשטאַנען, אז ער וועט מוזן אנשלאַפן ווערן תיכף.

און עס איז אזוי געווען. דער אויסגעפלאגטער קערפער איז ניט בייגעשטאַנען דעם כישוף פון ציכטיקן און וואַרעמען געלעגער. יוסף איז אנשלאַפן געוואָרן אזוי, ווי ס'איז שוין א סך יאָרן נישט געשען מיט אים.

ער האָט צו מאַרגנס אפילו קיין אנונג ניט געהאט פון דעם, וואָס ס'האָט זיך אָפגעטון אין יענער נאַכט לעבן זיין טיר.

ב ל ו ט

כלי הדם הוא הנפש.

אין די „בלעטלעך“ מאַטלס, זענען פאַראַן עפּיוואָדן, וואָס שטעלן אונדז אין א פאַרלעגנהייט. מאַטל פאַרצייכנט זיי אויף זיין אופן, ווי א... אומרו, און ווי א צד וואָס איז א נוגע בדברי. מיר אָבער... מיר וואָס האָבן להלוטין נישט קיין אינטערעס ארויסצושטעלן איין פארשוין מיאוס, דעם אנדערן שיין... און דאָן... מיר נעמען למשל מאַריאנען. פאַרוואָס זאָלן מיר ניט אויסזאָגן דעם אמת? מיר האָבן סימפּאטיע פאַר איר. פאַרוואָס דאָס איז, איז שווער צו זאָגן. עס וועט, גלויבן מיר, קיין שום שרייבער קיינמאָל ניט קענען דערקלערן די טיבות, פאַרוואָס ער האָט איין העלד פּינט און דעם אנדערן ליב. מען וואָלט אפשר געקענט זאָגן אזוי: א שרייבער, ווי יעדער מענטש, פאַר מאַגט רעזערוון פון ליבשאַפט און סימפּאטיע, און אויך פון פּינטשאַפט און אַנטיפּאטיע. ער מוז זיי אויסלאָדן, די רעזערוון. ער טוט עס דורך זינע העלדן.

און ווידער: יעדער שרייבער איז דאָך אין א געוויסער סעך מאָס א דאָן קיכאַט. ער איז פאַרליבט אין א נישט-

געשטויגענער דולצינעא און קעמפט מיט אויסגעחלומטע
ווינט-מילן.

איז וואָס איז שייך צו מאַריאַנען —

זי האָט נעהאט א ביטערע נאַכט, יענע נאַכט, ווען
יוסף האָט גענעכטיקט ביים אלטן עובר-בטל! צום אָנהייב
איז זי אַהיימגעגאָן און זיך געזעצט לייענען. זיך פאַר-
לייענט ביז שפעט אין דער נאַכט. באַוויקט און מיט
אַמאָל טוט מיט איר א וואָרף: ניין, זי קען ניט מער-
זיך געלעגט, אין אַנטוועקן, אויפן בעט, פאַרמאַכט די
אויגן. געפרוּווט — נישט טראַכטן, אַנשלאָפן ווערן-
פּוסטע! עס האָט זיך פאַר די אויגן געדרייט — יוסף.

נישט מעגלעך געווען אָפּצוציען דעם געדאַנק אויף-
עפעס אנדערש. וועגן וואָס זי האָט נישט געפרוּווט זיך צו
פאַרטראַכטן, איז אלץ אַרויסגעטומען יוסף. וואַרומעס זי
האָט נישט געפרוּווט אַנטרונען צו ווערן — עס איז נישט
געגאַנגען.

זי האָט זיך פּונסניי געזעצט לייענען. זיך פאַרלייענט
אַביסל און ווידער דאָס זעלבע. דאָס האַרץ איז געגאַנגען
שטאַרק, דאָס בלוט איז געלאָפן אזוי או זי האָט גע-
כילט ווי סע זינגט אין די אָדערן. עס האָט אויף איר
געברענט די הויט.

זי האָט געוואָלט אַרויסגיין אויף דער לופט, זיך
אָפּקילן, האָט זי אָבער באַדאַרפט דורכגיין די אנדערע
צימערן, וווּ ס'איז געשלאָפן די מוטער מיט איר, מאַ-
ריאַנעס, קינד. דאן דער שוועסטערס צימער און צום סוף
דאָס ערגסטע — דעם ברודערס. זי האָט א קוק געטון
אין פענצטער, קעגנאיבער, אין קעך פון דער אלטער

שטוב, איז נאָך ליכטיק. דאָס האָט נאָך מסתם ריכא עפעס
אן ארבעט. „און אפשר דרייט זי זיך אויכעט אוי ארום?...”

מאַריאנע האָט איינגעדרייט דאָס ליכט, פאמעלעכן
געפנט א פענצטער און ארויסגעקראָכן אין דרויסן. די
קעלט האָט זי אָפגעפרישט עטוואָס, בארויקט. זי האָט
זיך דורכשפאַצירט דורכן הויף, צוגעגאן צום קעך־פענצ-
טער. אריינגעקוקט. יא, ס'איז ריטא. זי איז געזעסן אָן
ארבעט, אוי, אָנגעשפאַרט ביים טישל. אפשר איז זי אוי
א:שלאָפן געוואָרן?.. מאַריאנע האָט זיך שטיל דערווייטערט,
אריינגעקראָכן צוריק דורכן פענצטער, עס פאַרמאַכט און
געבליבן וואַרטן. זי איז אוי געשטאנען און נאָכגעפאַלגט
דעם ליכט אין קעך פון דער אלטער שטוב. דאָס לייב
האָט אויף איר געברענט, נאָר דאָס ליכט אקעגן האָט זי
ווי געצוימט, ווי א פאַרדאַכט האלט אָפ אַמאָל א ווילדע
זיה פון ארויסקיין אויף רויב. זי האָט געוואָרט, אינגאַנצן
איר אויפמערקזאמקייט האָט זיך קאַנצענטרירט אויף יענעם
פענצטער.

דערנאָך האָט זי דערזען ווי סע עפנט זיך אַקעגן די
טיר, ריטא קומט ארויס, שניידט דורך שטיל דעם הויף,
גיט צו צו דער טיר פונם האָל, וואָס פירט צום פאַטערס
צימער. מאַריאנע האָט געפילט, אז עס פארפעלט איר
אַטעם, דאָס בלוט זעצט אין קאָפּ מיט קראַפט. „געשיקט
זיך?.. גייט עס ריכא צונאָים? ריטא?...”

עס האָט געדויערט א פאַר מינוט, וואָס מאַריאנען
האַבן זיי גזדאַכט אָן אייביקייט. זי הערט ריטאן גייען
צוריק, זי קוקט זיך אום, ריטא, צו מאַריאַנעס פענצטער.
זי פארשווינדט אין טיר, דאָס ליכט אין קעך ווערט אויס-

געלאָשן. ריטא איז ביי זיך. זי טוט זיך אויס. נאָך א פּאָר
מינוט. פינצטער.

מאַריאַנע האָט ווידער געעפנט דאָס פענצטער. זי
האָט געציטערט ווי אין א פיבער. זי איז ארויסגעקראָכן.
געבליבן שטיין. זיך צוגעהערט. פארנומען נאָר דאָס אייגענע
האַרץ-קלאפן און דאָס ציטערן פון די הענט און פיס. זי
האָט געפילט אז זי קען איצט גיין גנבנען, אפילו הרגענען
א מענטשן. מיט פאמעלעכע טריט האָט זי זיך דערנעבן
טערט צו דער טיר פונם האָל. זי האָט געוואוסט, אז די
טיר בלייבט שטענדיק אָפן, מען פארשליסט זי נישט.
ציטערנדיק האָט זי געלעגט די האַנט אויף דער קליאמקע.
געפרוווט עפענען די טיר, עס האָט זיך נישט געעפנט. גע-
פרוווט שטאַרקער, עס גייט נישט. דעמאלט איז איר
געקומען א פאַרדאַכט, וואָס איז באלד איבערגעגאן אין
זיכערקייט:

— ריטא האָט פאַרשלאָסן — — —

— דאָס איז זי געזעטן אזוי שפעט... דאָס איז זי
געגאנגען צו דער טיר אזוי שפעט... זי האָט מורא געהאט
פאַר מאַריאַנען....

— עס איז אין איר אריין א רציחה, נאָר אויף צו צע-
ברעכן די טיר... זי מוז אים האָבן, יוסף! זי וועט אים
האַבן!.. זי האָט זיך געפילט שטאַרק ווי א שמשון הגיבור.
מיט איין שפאַר זעצט זי אויס די גאנצע טיר... האט זיך
אַבער גענומען אין די הענט אריין. צו זיך אליין גערעדט:
— וואָס גייסטו טון? דו חיה רעה! און דער

ברודער, די מאמע, די שוועסטער, אלע... מען וועט דיך דערשיקן!

זי האָט זיך אָנגעלעבט אין דער וואנט, געשטאנען אזוי און געקוקט אין דער נאַכט אַרײַן, בליצשנעל האָט זיך געדרייט אין איר געדאַנק א קאלידאָסקאָפּ פון נאַכט־לעבן. זיך געפילט בלוט־און־פלייש קרובהשאפט מיט אַלע, מיט אלע. זיך אינסטינקטיוו ארומגעקוקט ווי א איינברע־כער... זי איז צוריק אריינגעקראָכן אין צימער, זיך אוועק־געלעגט אויפן בעט, געליגן מיט פאַרמאַכטע אויגן, האלב־פארגעסן זיך, צום סוף דערפיר־ט א מידקייט, באשלאָסן זיך אויסצוטון און זיך לעגן שלאָפן אויף אן אמת־נאָר נעמענדיק אויספירן דעם באשלוט איז זי פלוצים שטיין געבליבן אויף די פיס, אין געדאַנק ארויסגעלאָזט א שרעק־לעכע קללה אויף דער גאָרער וועלט און א זאָג געטון:

— יוסף! איך וועל דיך האָבן!

זי האָט זיך אָנגעהויבן וואַקלען פאַר אויפרענונג, זיך צוגעשפּאַרט צו דער וואנט, דערפילט א טיר און א גע־דאַנק האָט א בליץ געטון:

— איך וועל זײַן דאָרטן... יוסף! איך וועל דיך האָבן! עס האָט זיך געקאַטשעט א געלעכטער איבער אלע אָדערן. א פרייד האָט זיך צעוונגען אין אלע אירע גלידער, אין דער הויט, אין די שפיץ־פינגער: יוסף, איך וועל דיך האָבן!

זי האָט גענומען ארומטאפן די טיר.

עס איז געווען די טיר פון מאַריאַנעס צימער אין שותפותדיקן האָל אריין. מיט דער טיר האָט זיך אָבער מאַריאַנעס משפּחה קיינמאָל נישט גענוצט און נישט געהאַט קיין רעכט זי צו נוצן.

כדי דאָס נאָכמער אונטערצושטרײַכן און עס מאַכן פֿאַר אומגעלעך, איז פון דער אנדערער זײַט, אין האָל, געשטאַנען א שראַנק אן אלטמאָדישער, א מאַכניע, וואָס האָט פֿאַרשטעלט די טיר גאָן מיט אן עוּדף. אויף איבער־צורוקן דעם שראַנק האָט מען באדאַרפט עטלעכע שטאַרקע מענער. מען האָט אים טאַקע קיינמאָל ניט גערוקט. ער איז געשטאַנען ווי א פעסטונג.

די טיר איז געווען מאַסקירט פון דער זײַט פון מאַריאַנעס צימער מיט א גרויסן פּערסישן טעפּיך. מאַריאַנע האָט דערפילט די טיר דורכן טעפּיך, זיך דערמאַנט און זי פירט אין האָל אַרײַן. אָבער דער שראַנק? די פעסטונג?

זי האָט פּאַמעלעכן אַראָפּגענומען דעם טעפּיך. אויפֿ־געפנט די טיר. און גענומען פֿאַרזיכטיק שטויסן אײַן פּלאַנג פון דער מאַכניע.

מען האָט געדאַרפט זײַן א אויסשליסלעכער גבר אויף אָפּצוטון דאָס שטיקל ארבעט, דערצו גאָך אין דער לאַגע, ווען יעדער שטאַרקערער שאָרף האָט געקענט אויפֿ־וועקן עמיצן פון איריקע...

זי האָט געשטויסן מיט עקשנות, מיט אומגעוויינלעך־כער גבורה און רציחה. זי האָט אוועקגעשטופט אײַן זײַט שראַנק, זיך דורכגעשטופט אין האָל און געבליבן שטיין אין א טײַך שווייס, אן אויסגעשעפטע און אויסגעמוטשעטע, א צעפּאַטלטע, נאָר ווי א משוגע געוואָרענע חיה.

אין האָל איז געווען גוט קאַלט אין פּאַרגלייך מיט איר דערהיצטן קערפּער. זי האָט שווער געאַטעמט, געצײ־טערט, אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אין שראַנק. זי האָט קוים קוים, ווי א זיפּענדיקער, געפּליסטערט:

— יוסף... יוסף... יוסף...

דערנאָך, מיט גרויס פּאַרזיכטיקייט א פרוו געטון די
טיר אין אלטנס צימער... פארשלאָסן!!

אויף א מינוט האָט מאַריאנע געהאט א געפיל, ווי
עפעס האָט זיך איר איבערגעדרייט אין מוח. איז זי אַראָפּ
פונם זינען? זי איז געשטאנען אָן ווילן, אָן צו וויסן וווּ
זי איז און וואָס זי זוכט. דערנאָך איז עס איר איבער-
געגאָן. גלייך א כמארע איז אויף איר געליגן, זי צו-
בעדעקט, און די כמארע איז אוועק. עס האָט זיך איר
אַנגעהויבן עפעס לויטערן אין קאָפּ. דאָס בלוט איז געווען
רויק. נאָר א גרויסע מידקייט און א צער, א שטילער
נאָגנדיקער צער האָט געזונגען אויף קוים מערקבארע
סענער.

זי האָט שוין מער נישט געזאגט גאַרנישט מיט די
ליפּן, נאָר דער געדאנק האָט געברומט:

— יוסף... קום צו מיר... יוסף...

דערנאָך איז זי צוריקגעגאנגען, געפרוּווט צוריקרוקן
דעם שראַנק, האָט שוין אָבער נישט געהאט נישט דעם
כוח וואָס פריער, און נישט דעם אַנשפּאַר-פונקט פון פריער,
זי האָט איצט געמוזט שלעפּן די מאַכניע צו זיך. זי האָט
געפילט, אָן זי פאלט באלד אוועק ביי דער ארבעט, זיך
דאָך אָנגעשטרענגט ביו צום לעצט, ווי ס'איז ניט איז
צוריקגעשלעפט, צוריק פארדעקט די טיר מיטן טעפּיך,
אריינגעפאלן אין געלעגער.

זי האָט ניט געדענקט מאַריאנע, זי זאָל האָבן אַמאָל
געוויינט. אזוי ווי איצט, געוויס ניט: די גאנצע נשמה
האָט געוויינט.

מ מ ע מ ק י ם

יוסף האָט זיך אויפגעכאפט ווען ס'איז שוין געווען גוט ליכטיק אין דרויטן. דער אלטער איז נאָך געליגן אויפן געלעגער. ריטא האָט אים געבראכט א קאווע, געדשטעלט לעבן בעט, אים געזאָגט, אז ער דאַרף זיך נישט איילן, ער מעג נאָך ליגן אין בעט.

נישט געוויינט צו אזויפיל צערטלעכקייט, האָט זיך יוסף באלד אָנגעטון, זיך ארומגעוואשן און געהאט די געלעגנהייט זיך צו באקענען מיט ריטאט טאָג. אומערום איז געווען איר אויג און איר האנט. עס איז געווען צום באוונדערן, ווי סע סטייעט איר אזויפיל צייט, ווי זי קומט אויס מיט אלעמען. זי איז דאָך געווען פאָקטיש א מאמע פון כמעט א האלב טויז קינדער און געהאט אזויפיל צו באזאָרגן. פרוי קראַכמאל איז שוין פון גאנצפרי געווען אין פולן טואלעט און אוועקגעגאן אין שטאָט. זי האָט געלאָזט נאָך זיך א געפיל ווי זי וואָלט געווען. דירעקטאָר פון דער שטוב און נישט די פרוי, וואָס האָט די אלע קינדער געבוירן און געוויגן. יוסף איז געגאן פון צימער אין צימער, פארבראַכט אין קעך, אומערום האָט זיך געדערקט און געפילט ריטאט אויג, ריטאט הענט. די דינסט

פון שטוב האָט ווי נישט עקזיסטירט, מען האָט זי ניט ארויסגעזען, סיידן ווען זי האָט געדאַרפט עפעס פרעגן ריטאן. דעמולט האָט מען געזען, אז ס'איז נאָך פאַראַן א דינסט אין שטוב.

צוקוקנדיק זיך צו ריטאן האָט יוסף'ן אָנגעכאפט א השק צונ' אן ארבעט... ער האָט זיך געבעטן ביי איר: — ריטא, לאָזט מיך כאַטש א פאַר שפענדלעך אָנהאַקן.

זי איז געווען גליקליך... אַרים מיידל!

ארום צוועלף האָט זיך געיאוועט מאַריאנע. זי איז געווען ניט פארפוצט, היימיש, פרימאָרגנדיק, קענטיק נישט לאנג פונם געלעגער.

ניט געקוקט אויף איר שווערער נאַכט, איז זי דאָך געווען פריש, מונטער. עס האָט אין איר געשפילט דער חן, וואָס די נאטור גיט אייניקע מענטשן מיט א מילדער האנט, ווי פארגעסן זיך און אויסגעשיט אינגאנצן, גאָר נישט געלאָזט פאַר קיין אנדערע. יוסף האָט עס געפילט, ריטא האָט עס געפילט. דער כישוף וואָס איז געקומען פון איר קערפער איז געווען ניט צום בייקומען. ער האָט זיך אויסגעטיילט פון איר ווי דער נאטירלעכער גוטער ריח פון א בוים אין בליען. עס האָט געוועקט קנאה.

מאַריאנע האָט ארומגענומען ריטאן, זי אביסל געד' מוסרט, פאַר איר האָווען, פאַר איר אָפגיבן זיך נאָר מיט יענעם. דערקלערט יוסף'ן, אז ריטא איז א הייליקע, און כדי מען זאָל איר גלויבן, זיך איבערגעצלמט, באַ קומען דערביי דאָס פנים פון א מאדאָנע. יוסף האָט א קלער געטון:

— אַזאַ פּרוי, אין אנדערע צײַטן און בײַ גײַסטיקע
געלעגנהײַטן, קען אומברענגען גאנצע לענדער.
זי האָט אָפּגעלאָזט רײַטאָרן און זיך גענומען צו יוסף׳ן,
געפונען אז ער זעט זער שלעכט אויס. ער וואָלט געטון
גלייך ווען ער באַראָט זיך מיט אַ דאָקטאָר.
— אויב איר ווילט, ברענג איך אַ דאָקטאר. דעם
בעסטן.

און דערקלערט רײַטאָר, וועמען זי וואָלט געבראכט:
דעם עלטסטן דאָקטאר פונם היגן מיליטערישן שפיטאַל.
און צו יוסף׳ן:

— ער איז אויך אַ ייד... געווען. זייער גאנצע
משפּחה האָט זיך געטויפט. שוין זער לאַנג. אלע זענען
זײַ באַרימטע וויסנשאַפטס־מענער. זער אָנגעזעענע מענטשן.
איבערהויפט, פאַר זייער אָרנטלעכקײַט... ער וועט קיין
האַנאַראַר ניט נעמען...

רײַטאָר דאַס געשוויגן. דאַס פנים האָט איר גע-
פלאַמט און אינגאנצן איז זי געווען אויסגע־רעגט. זי האָט
געוואָלט עפעס ענטפערן מאַריאנען, זי דערווייטערן, אָבער
קיין מוט ניט געהאט. און מאַריאנע האָט זיך געפילט ווי
בײַ זיך. ווי אַ געניטער אַקראָבאַט איז זי געגאנגען איבער
רײַטאָס נערוון, איבער יוסף׳ס אָפּגעשלאָסענע נשמה־ווענט.
עס וואָלט קײנער ניט געווען ביכולת צו טראכטן, אז
די זעלבע מאַריאנע האָט דורכגעמאַכט אַזאַ נאַכט, אזוי
דורכגעמאַכט, אז זי איז געווען ניט ווייט דערפון אויסצו-
בײַטן איר משפּחה, איר אָפּשטאַמונג, אלצדינג וואָס האָט
זי געבונדן צו איר וועלט, צוליב דעם טרעמדן מאָגערן
שוואַכן יידן.

יוסף האָט געוואָלט זיך אָפּגעזעענען, זיך אומקערן

צו זיך אהיים, נאָר ריטא האָט אים פאַרהאלטן. ברוך־
בענעדיקט האָט אים איינגעבעטן. ער איז געבליבן.
מיטאג־צייט האָט זיך אריינגעכאפט „אויף א פאָר מינוט“
דער שרייבער, גערעדט מיט נצחון:

— נו, זיך גוט אויסגעשלאָפן? איר האָט איצט גאָר
אן אנדער פנים!

ריטא האָט זיך געפרייט, געווען דאנקבאר, שיעור
ניט פארגעסן איר טרויעריקע אנטדעקונג פון צוריק מיט
צוויי טעג, אים אויך געלאדן צו מיטאג־עסן. ער האָט
אָנגענומען דער שרייבער. און יוסף האָט געהאט א
געלעגנהייט צו זען ריטאן ביים טיש. זי איז געווען
פאראראשט, אלעמען אינזינען געהאט, אליין כמעט ניט
געגעסן. אויך ברוך־בענעדיקט האָט היינט געגעסן צוזאמען
מיט אלע ביים טיש. און עס איז געווען ריטאס גליק, איר
זיין טרוד. אנדערש וואָלט זי געווען באמערקט, ווי די
מוטער רוקט אונטער דעם שרייבער אַלעמאָל נאָך א גוט
שטיקל, און זאָגט דערביי:

— א אינטעלעקטואל מוז עסן א סך פלייש...

— א אינטעלעקטואל מוז עסן א סך זיס...

און אפשר איז עס היינט שוין ריטאן געווען אינ־

גאנצן אינדיפערענט.

נאָכן מיטאג האָט מען יוסף'ן גענויט זיך צולעגן
אביסל, טאקע דאָרטן אין צימער ביים אלטן, אויף דער
קאָנאָפּע. ריטא האָט אַהין געבראַכט קאפּע פאָרן פאָטער,
פאָר יוסף'ן, פאָר זיך. דער שרייבער איז באלד נאָכן
מיטאג אוועק, ער האָט א לעקציע אין דער צייט. פרוי
קראַכמאל האָט געהאט צו טון אין שטאָט. זיי זענען גע-
בליבן זאלבעדריט.

ער האָט זיך שוין לאנג ניט געפילט יוסף אין אַזאַ
אַטמאָספֿער פֿון געשיצטקייט, ווי ער האָט עס געפילט
אַצינדערט. אזוי האָבן זיך דעמולט געדאַרפט פילן מענטשן
אין אַ נייטראַל לאַנד, וועמענס נייטראַליטעט איז דערצו
אַבסאָלוט געזיכערט. עס איז געווען אַ אַטמאָספֿער פֿון
זעלבטטלאָזער איבערגעבנהייט, אין אַזאַ אַטמאָספֿער ווערט
מען צוריק אַ גלויביקער. מען הויבט אָן גלייבן אין
מענטשן, אין לעבן און אין זיין פֿונם לעבן. און פֿאַרגעסן
דיק, אַז עס איז נאָך פֿאַראַן אַ דריטער, האָט יוסף אַ
שעפֿטשע געטון צו ריטאָן, עס אויסגעאַטעמט:

— איר זענט אַ וויל מיידל, ריטאַ.

זי איז רויט געוואָרן. די אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן.
געוואָרן סאַמע שוואַרצאַפֿל, זיי האָבן זיך באַלד אָנגעפֿולט
מיט טרען, אויף אַ מאַמענט — באַלד האָט זי גע-
שמייכלט:

— הויך אייך און מיין פֿאָטער האָבן קיינער ניט
די מיינונג.

עס איז זיי אָבער ניט באַשערט געווען דער נחת
זאָל געדויערן אַ גאַנצן טאָג. צום אָוונט צו האָט זיך
געעפֿנט די טיר און אין דער באַגלייטונג פֿון מאַריאַנען
איז אַריינגעקומען דער שעה-אַרצט פֿון מיליטערישן שפּי-
טאַל. פֿרוי קראַכמאַל האָט זיך שוין געהאַט אומגעקערט
פֿון שטאַט, דערזען אַזאָ וויכטיקע פֿערזאָן ביי זיך, איז
זי אויך געקומען, זיך געראשט, פֿאַרטײטשט. עס האָט
יוסף גאַרניט געהאַלפֿן, ער האָט געמוזט לאָזן זיך אויס-
הערן, זיך אויסקלאַפֿן, ענטפֿערן אויף פֿראַגן. אָבער אויף
די פֿראַגן וועגן פֿאַמיליע, און בכלל אַזעלעכע, וואָס האָט

געקענט ברענגען אויף די שפורן פון זיין פאָרגאנגענהייט,
קאָטעגאָריש אָפגעזאָגט צו ענטפערן.

דער דאָקטאר האָט מיט מאַריאנען גערעדט אויף
דער אָרטיקער שפראַך און כאָטש יוסף האָט ניט באהערשט
די שפראַך, דאָך פון דעם ביטל, וואָס ער האָט געקענט,
האָט ער פארשטאנען, אז דער דאָקטאר געפונט א שפּיץ-
לונגען קאטאַר, א שטאַרקע אָנעמיע. אז מען מוז אים
פּפלעגן: עסן, וואָס מער עסן!
מאָדאָם קראַכמאַל האָט טריאומפּירט...

עס איז געווען שוין גוט טונקל ווען דער דאָקטאר
איז אוועקגעגאָן מיט מאַריאנען. יוסף איז געווען דער-
שלאָגן פון דעם פּלוצימדיקן באַווייזן, טונג גייען מיט די
פינגער איבער זיין קערפּער. ער האָט איצט מיט אויסער-
געוויינלעכער שאַרפּקייט געבענקט צוריק צו זיין צימער,
וואו ער קען זיין אליין מיט זיך, מיט זיין פאָרגאנגענהייט,
מיט זיינע קאָשמאַרן און זעאונגען, מיט זיינע אָן ווערטער-
דיקע תּפּילות.

ריטא איז געווען ניט וועניקער נידעריגעשלאָגן. עס
איז ביי איר געווען ווי א איבערפאל פון א שונא, אָט
דער אומגעריכטער וויזיט פונם דאָקטאר. זי האָט ביי
זיך חושד געווען מאַריאנען, אז זי האָט עס געטון מיט א
כיוון, כדי איר צו צעשטערן די רויקייט פון יוסף'ס אָג-
וועזנהייט. זי דאָט זיך געפילט שולדיק קעגן יוסף'ן, און
זי איז געווען גליקלעך ווען ס'האָט אָנגערטראָגן איינעם
פון די יונגע-לייט, וואָס פלעגן אויך אמאָל ארײַנקומען
צו זיי און וואָס פלעג אָפּוויצן שעהנווייז אליין מיטן שאַך

ברעטל פאַר זיך, שפילן אליין מיט זיך און אוועקגיין אָן א
גוטן־טאָג. זי האָט זיך איצט מיט אים דערפרייט, כאָטש
געוויינטלעך איז איר געווען מיט אים אומהיימלעך, אָן א
באשטימטער סיבה.

יוסף האָט זיך אויך דערפרייט. ער האָט פון דעם
יונגמאַן געהאלטן. עס האָט אים געצויגן צו אים. יענער
פלעג אָבער פארפאלן ווערן וואָכנוויי אַ טרודער מיטן
שאך־שפיל. יוסף איז געווען אליין א קנאפער שאך ליב־
האבער, האָט אָבער אמאָל אין דער פריער יוגנט גאנץ
גוט געשפילט. ער האָט נאָך געדענקט אביסל. ריטא האָט
געבראכט דעם אלטנס שאך־קעסטל, די שיריים פון זיין
יוגנט. מען האָט זיך געזעצט שפילן. עס איז געוואָרן
עפעס פריילעכער. דער טרויער האָט זיך צוביסלעך אויס־
געוועפט.

מאַריאַנע האָט זיך געיאוועט, זיך געחידושט. זי האָט
ביט געוואוסט, אז יוסף שפילט שאך.

יוסף'ן זענען געפעלן די שארפזיניקע אויפטוען פון
זיין פאַרטנער. אייגנטלעך האָט געשפילט יענער פאַר
ביידע, ווייל ער האָט אַלעמאָל אויפמערקזאם געמאַכט
יוסף'ן אויף א פעלער, געוויזן א מעגלעך־בעסערן גאַנג,
זיך געפרייט אויף יוסף'ס א געלונגענער המצאה.

אינצווישן האָט דער יונגערמאַן דערציילט נייעסן
און א זאָג געטון אגב, אז ער האָט געקראגן היינט א
אינפאַרמאציע פון זער א וויכטיקער קוועלע, אז סיגייזען
שוין בשתיקה שלום־אונטערהאנדלונגען:

— עס איז גאנץ מעגלעך, אז מיר זאָלן צום
נייעם יאָר האָבן א סוויפּריו: שלום.

יוסף איז געבליבן זיצן אזוי, ווי ער וואָלט פארלוירן
יעדן קאָנטאַקט מיטן ארום, זיך אויסגעהוילט. אלע האָבן
עס באַמערקט, דערשראָקן געקוקט אויף אים. געמיינט אז
ס'איז אים נישט גוט. און פלוצים האָט ער מיט אימפעט א
נעם געטון יענעם פאר די הענט און מיט א שטימ, אין
וועלכער עס איז געווען א רוף נאָך רעטונג פון
איינעם וואָס טרענקט זיך און דערזעט א לאַדקע מיט
מענטשן אַנקומען, אויסגערופן:

— שלום, זאָגט איר... עס גייען אונטערהאנדלונגען!
גאָט! גאָט! גאָט!

ער איז אויסערלעך פארענדערט געווארן ווי אין
א טראַנס.

די דריי ווערטער זענען גערופן געוואָרן מיט אזוי-
פיל היץ, מיט אַזאַ בענקשאפט, אז די אָנווענדע איז
דורך א ציטער דורכן ליַיב. זיי האָבן מיטאַמאָל זיך
איבערגעטראָגן אין אן אנדער אָרט. עס האָט זיך זיי
אנטפלעקט דער גאנצער אומגליק פון דער מענטשהייט
איר גרויסע שאַנד — די מלחמה.

הרטה אין דער נאכט

עס האָט יוסף'ן גאָרניט געהאלפן: ער האָט געמוזט זיך אָפּמעסטן די טעמפּעראַטור... דאָס האָט פּרוי קראַכמאל זיך אָנגעטשעפּעט און אויטגעפירט.

דער טערמאָמעטער האָט געוווּן נידריקער פון זעקס און דרייסיג און פּרוי קראַכמאל האָט געפּאַסקנט:

— שטאַרק אָפּגעשוואַכט... ער האָט רעכט דער משומד... אַ גרויסער דאָקטאר!

און ווידער דערקלערט:

— פלייש... שווייזן... שפּעק...

זי האָט אים באלד געבראַכט אַ גוט שטיק שפּעק און אים געלערנט עסן. ער האָט עס אָבער ניט געקענט פארנעמען. זיך געבעטן:

— איך קען נישט... בנאמנות איך. קען נישט!

ביי פּרוי קראַכמאל גייט עס אָבער נישט אזוי... ער האָט געמוזט פּאַרוזכן, און ווידער פּאַרוזכן... און, גלייך זי האָט זיך פּאַרלעגט אים היינט נאָך אויסצוהיילן, צוגעזאָגט אים אויסצושמירן מיט יאָד ווען ער וועט זיך האבן געלעגט.

יוסף האָט געווען, אז יעדער קעגנשטעלן זיך איז
אומזיסט. ער האָט זיך געלאָזט טון. מען האָט אים אריינגע-
געלעגט אין בעט, אים אויסגעשמירט מיט יאָד און דערנאָך
געגעבן טיי מיט מאלענע-זאפט. מאַריאנע האָט זיך
אויך געראשט ארום אים צוזאמען מיט פרוי קראַכמאל.
איין ריטא איז געווען ניט היי. זי האָט געהאט דאָס געפיל,
אז מען דערווייטערט אים פון איר, מען נעמט אים ביי
איר צו, און זי קען זיך דערביי ניט העלפן.

ברוך-בענעדיקט, וועמען די אָנוועזנהייט פון זיין
פרוי האָט שטענדיק געבראכט אין א שלעכטער שטימונג,
איז אוועקגעגאן פון דר'היים צו באקאנטע, א זאך וואָס
פלעג אים זער זעלטן פאַסירן לעצטנס. ער איז זיך דאָרט
שפעט פארזעסן.

פרוי קראַכמאל האָט זיך סוף-כל-סוף צוריקגעצויגן און
ריטא אויך. די טיר ניט פארשלאָסן, צוליבן אלטן.
יוסף איז געבליבן אליין. ענדלעך...

ער האָט געקושט די פינצטערניש מיט דאנקבאָרייט.
זיך געבעטן ביי איר: דעק מיך איין... דעק מיך איין...
זיך אָפגעזונדערט מיט זיין געלעגער פון ערד, האַלץ,
זענט, כלים. זיך געזאָגט: מען קען דאָ שטאַרבן... עס
איז א קליינע היים... אָט דאָס געלעגער... און ארום איז
זעלט... הלל... אָן צויםען, אָן דראָטן... ער איז געשווימען
מיטן געלעגער אין רוים, גלייך עס וואָלט זיין א
פלי-מאַשין און אין זיין מוח דער מאַטאָר... ער האָט
זישט געלאנדעט אין ערגעץ... עס איז שרעקלעך זיך

אָפּצושטעלן... ער האָט אַלעמאָל געצויגן אין אן אנדער
ריכטונג, אנטדעקט אלץ נייע און נייע אנטרינונג־פונקטן,
אבי ניט צו בלייבן שטייען אויף קיין יבשה פון ווירק־
לעכקייט, אויף ממשות. און דאָס ממשות האָט אַטאַקירט.
און פון אינעווייניק, פארעטעריש... טראַנשענען, אויף
חוזק געוואָרענע מענטשלעכע ליידן... אלצדינג חוזק,
אלצדינג... ער איז געשווימען דעריבער... ווייב... קינד...
ווייטער... ער האָט אָנגעהויבן שווימען העכער, העכער,
אין רוים... עס האָבן זיך פון אינעווייניק, ווי א האַראַך־
סקאַפּ, גענומען אויסלעגן פּעלקער, לענדער, בערג, טאָלן,
שטעט, פעלדער און פאבריקן, א אומבאקאנטע האנט
האָט דאָס אלץ אָנגעשטעלט און די אייגענע האנט האָט
ווי א דריק געטון א באהאלטענעם רעסאָר און באַזילן:
אויסשטעלן דעם האַראַקסאַפּ אַזוי, אַזוי... אויפברויזן...
יום־טוב... איבער אלע ברעגעט... רעוואָלוציעו... .

די ביינער פונם שארבן האָבן אַזש געטראַסקעט, עס
האָט זיך אים געדאַכט, אז דער מוח שפאלט זיך אים,
אָבער די אָנשטרענגונג איז ניט שוואכער געוואָרן, נייערט
געוואָרן שטארקער, די וויזיע אלץ מער קאָנקרעטער:
אָט דאָ איז עס... אַזוי איז עס... און א ציטער איבערן
גאַנצן לייב: ווייב, טויט... ברודער טויט... שוועסטער טויט...
ער האָט מיט גרויס מי זיך ארויסגעריסן פון דער
סונעסטיע און פון דער זעאונג וואָס האָט איבערגעשטיגן
זיין כוח, ער איז געליגן א צעשמעטערטער, מיט אויגן
אָנגעשטעלט ווי מעטערס אין דעם חלל פונם צימער.
און פלוצים האָט ער דערפילט א האַנט אויפן שטערן.
אויפגעציטערט, אין איין שרעק, באלד דערקענט דעם קאַפּ
איבער זיך:

— מאַריאַנע...

ווי אַ רעטונגס־נס איז זי אויף אים אראָפּגעשלאָן. ער
האַט נאָך אַמאָל איבערגעחזרט:

— מאַריאַנע...

זי האָט זיך אראָפּגעלאָזט אויף די קני פאַר זיין גע-
לעגער, אים גענומען די הענט און געקושט, געקושט,
מתפלל געווען:

— יעזוס —
— — — — —

ברוך־בענעדיקט האָט איבערגעריסן דעם ווונדערלעכן
עקסטאַז צושטאַנד. ער האָט עס נישט געטון מיט קיין
כונה, דער עלנטער אלטער מאַן. ער איז אָנגעקומען ווי
אלע אלטע און איבעריקע קומען אָן... און דאָך איז גוט
וואָס ס'איז אזוי געשען: צו לאנג טאָר קיין עקסטאַז גיט
געדויערן, ווייל עס דראָעט אים די אייביקע באַנאַליטעט,
וואָס לויפערט פון יעדן ווינקל.

מאַריאַנע האָט דערהערט דעם אלטנס טריט אין
הויף. זי האָט זיך שנעל אויפגעהויבן פון דער ערד, אים
אָפּגעזעגנט מיט א קוש אין שטערן, וואָס נאָר זי האָט
אזוי געקענט ארויסברענגען און „לייכט ווי א פּאַנטערע“ —
זאָגט מאָטל אומרו — זיך ארויסגעכאַפט אין האָל. דאָרטן
האַט זי זיך באהאלטן אונטער דער מאכניע ביז דער אל-
טער איז איבערגעגאַן. דאן איז זי אנטרונען אין הויף.

יוסף איז געלעגן, געקוקט אין די קעגנאיבערדיקע
שענצטער און געטראכט:

— אָט די מאַריאנע, וואָס איז פול מיט זינד, קען
אַמאָל אָפרעטן א מענטשן פונם סאמע ברעג פונם תהום-
און ווייטער? ווייטער וועט די זעלבע מאַריאנע אומ-
ברענגען א וועלט מיט מענטשן צוליב איר אומאויפהער-
לעכער גלוסטונג, צוליב א מינוט סעקסועלער באפרידיקונג-
און זי איז דאָך די בעסטע און פיינסטע פון אלע מאַריאַ-
נעס... וויפל זענען דען פאַראַן אועלכע? וויפל זענען
פאַראַן אועלכע, וואָס קענען זיך דערהויבן צו חרטה, צו
תפילה טון? איינע ציווישן טויזנטער. זי אנדערע גייען
דאָך, זענען פעאיק צו גיין איבער מענטשלעכע לעבנס-
איבער פרויען און קינדער קערפערס, כדי צו באפרידיקן
זייער סעקסועלן סופראגעברויך, זייער סעקסועלן לוקס.
ער האָט זיך אויפגעזעצט אין געלעגער אין אויפ-

רעגונג, האָט עמיצן געדראָעט:

— מערדער... איר זאמלט פארמעגן כדי צו מאַכן
עס ירשענען אייערע געזעצלעכע ממזרים, כדי זיי זאָלן
אויך קענען זאמלען פארמעגן.

— זונות... איבער אייער גלוסטונג וואָס ווייסט
נישט קיין זעט, זאָלן קינדער הונגערן און מאמעס אין
אנגסטן פארגיין!

— פאלשע נביאים... איר זאָגט כלומרשט נביאות
אויף די רייכע און רעדט איין די אָרימע, אז אייערע
רייכע זענען צדיקים, קדושים, אָפקומער...

— פארלענדונג זאָל קומען... אויף אלע...

ער האָט זיך פארדעכעט. אנגסטן זענען אים באפאלן.
עס האָבן אים ווידער געפאנגען זיינע זעאוונגען. ער האָט
זיך ווי א שלאנג געוויקלט. שפעט אנשלאָפן געוואָרן און
ווען ער איז געווען אינגאנצן אויסגעטון פון די פאַרפאַל-

גונגען, ווען דער קערפער איז איבערגענאן אינגאנצן אין די הענט פון דעם זעכציקסטל וואָס אין נישט-זיין, צום שלאָף, האָבן אים גענומען וועקן שרעקלעכע קולות, א געיאָמער, עס האָט אים צוריקגערוּפֿן צום זיין, צו דער ערד, צום מענטשלעכן פֿיין, עס האָט אים דעם קאָפּ געד שפאלטן, ער האָט זיך פּלוצים אויפגעכאפט, אראָפּגע- שפרונגען אויף דער ערד דערשראָקן, צו צום פענצטער.

ברוך-בענעדיקט האָט אים פּונם געלעגער ארויס באַרויקט:

— הער יאָזעף... ס'איז גאַרניכט... מיין פרוי זאָגט תהלים... עס פאַסירט איר גאנץ אָפּט, זי בראַט דעם חויר און זאָגט תהלים... זאָ, הער יאָזעף... לעגט אייך צוריק, איר וועט אייך נאָך פאַרקילן.

יוסף האָט געקוקט צום בעט פון וואנען דער אלטער האָט ארויסגעדעדט ווי פון א סאַרקאָפּאַג, געקוקט צום פענצטער אקעגן וואָס האָט געהאט שיין פון דער קעך. ער האָט זיך אין דער טונקל אָנגעטון, פאמעלעך, מיט כוונה, אזוי פלעג מען זיך, אין זיין קינדהייט, אָנטון ביינאַכט אז ס'האָט געברענט ערגעץ אין שטעטל, נאָר דאָס פֿיער איז געווען ווייט... ניין: אזוי פלעג מען זיך אָנטון צו טליחות. ניין! אזוי פלעג מען זיך אָנטון, ווען מ'האָט געהערט, אז א קראַנקער מרוב א פארלוירענער, האלט ביי אלע לעצטן.

ער האָט דורכגעלעבט אלצדינג אין איין און דער- זעלבער צייט. ער האָט זיך אָנגעטון און, מערקווירדיק, אַטאַמיסטיש געוויכט מיט די הענט ערגעץ וווּ אָפּצוגיסן

נעגל-וואסער. ער איז ארויסגעגאן גאנץ שטיל. נישט דערהערט דעם אלטנס רייד וואָס יענער האָט גערעדט. אין דרויסן איז געווען א געדיכטער טומאָן. עס האָט גע- געסן די אויגן. דער פראָסט איז דאָך געווען גענוג שטאַרק. שטיל. ער האָט זיך דערנענטערט צום קעך-פענצטער און א קוק געטון. אויפן הויזן האָט זיך ווירקלעך געבראָטן א יונג חזירל. די שיקסע האָט זיך געפאַרעט דערמיט. און פרוי קראַכמאל איז געזעסן ביי דעם זעלבן טישל, וווּ ריטא איז געזעסן נעכטן אויפדערנאַכט. עס איז געווען א אנדערע פרוי קראַכמאל. ניט די פארפוצטע סוחרטע, נאָר א צעבראָכענע יידענע. זי האָט געזאָגט תהלים פון א גרויסן סידור ארויס. געזאָגט מיטן גאנצן טראָפּ, ווי א מאנצביל, אקצענטירט ריכטיק, ווי איינער וואָס פארשטייט גוט פירוש המלות. און געיאָמערט, אז ס'האָט דאָס האַרץ ארויסגעריסן.

יוסף איז געשטאנען ווי פארגליווערט.

א ד י ט ש ...

מיטן טאָג-גלייך האָט יוסף אַוועקגעשפּאַנט. ער האָט זיך מיט קיינעם נישט געוועגנט. אויך דעם אלטן אַ וואָרט נישט געדאַכט. איבריִקענס, דער אלטער איז אין יענער שעה געשמאַק געשלאָפּן. און אויפוועקן אים איז נישט געווען כדאי. ער איז געגאַן צו זיך אהיים, יוסף, אין זיין צימער, אין דעם אָרימסטן פּערטל פון שטאָט, אין געדיכטסטן ייִדישן פּערטל. מען האָט אים שוין דאָרטן געקענט, דעם פּרעמדן. ער האָט גענומען און געגיבן גוט-מאָרגן, אויף מאמע-לשון, האַרציק, פארגינעריש. על פי רוב זענען עס געווען מיידלעך, אָבער אויך עלטערע מענער און פרויען. עס האָט יוסף'ן געשמעקט זייער זינגעוודיקע אויסשפּראַך, עפעס האָט עס געהאט דעם ריח פון וואַרימען ברויט אַמאָל אין דער קינד־הייט, אין היימישן שטעטל. ער האָט זיי ליב געהאט, יוסף, די קינדער פון דעם פּערטל, וועמעס טאַטעס ליגן ערגעץ דאָרטן אין די שוצנראָכנס, אָדער אין די ברודער-קברים. ער האָט באוונדערט די העלדישקייט מיט וועלכער די קינדער טראָגן איבער די נויט, אלערליי מאַנגל, ווייל זיי האָבן עס געטראָגן מיט אַ

מין קאלעקטיוון באווסטויין, אז ס'איז מלחמה, אז מען
מוו... בשעת דאָרטן, אין שטאָט, אין די רייכע פערטלען...

עס איז געווען דאָרטן אויף איינעם פון די ראָגן,
ביים איבערקרייץ פון דער גאס וואָס האָט געפירט צו
זיין ווינונג, א מין לאַקאַל, וואָס האָט געהייסן "קאפע-
הויז". יוסף פלעג אַמאָל אַהין אריינגיין אָפּזיצן א שעה,
אויסטרינקען א קליינע קאפע, א ביטערע ווי גאל. אַמאָל
א "ווייסן טיי", ווי ער האָט עס גערופן אין שפּאַס, דאָס
הייסט עפעס אזוינס, וואָס האָט געזאָלט זיין טיי מיט
מילך, און איז נישט געווען נישט דאָס און נישט יענץ,
דערפאַר אָבער הייס זודיק, און א שטיק שוואַרץ ברויט
דערצו.

עס איז אים געווען ליב, יוסף, צו זיצן דאָ אין
דער חברותא פון זקנים עובר-בטלס און פון יונגלעך אין
שול-עלטער, נאָך קינדער, וואָס די אומשטענדן האָבן
געמאַכט שוין פאַר גרויסע, זיי געטריבן אויף דער גאס
פארדינען. עס איז געווען עפעס אַמווירנדיקס און טיף
ביי דער נשמה רירנדיקס אין דער קאמערעדערישער
געזעלשאפט צווישן זקנים עובר-בטלס און 14 — 12
יעריקע יונגלעך, ווי זיי האָבן ביי איין טיש געטרונקען א
שוואַרצע קאפע און געשמועסט מעשה גלייכע.

ער האָט ליב געהאט, יוסף, צו זיצן און זיך צוקוקן
צו די קינדער, ער האָט געפילט, אז כאָטש פון כמעט
גלייכן עלטער און אלצאיינע אומשטענדן, איז דאָך יעדער
קינד פאַר זיך א וועלט, און דאָס האָט אים פארנומען
מערער ווי אלדינגס. און דאָס האָט אים אָפּגעטיילט פונם
שרייבער, וועלכער פלעג אויך קומען אַמאָל אהערצו, צו-

געצויגן פון דעם דעקאָראַטיוון און פּאַטעטישן פּונם
אַנטאַמבל. צו יוסף'ן האָט גערעדט יעדער באַזונדער פּנים...
"יעדער פּנים א וועלט, פּלעג ער צו זיך זאָגן, יעדער
פּלייצע, יעדער אַקסל איז א וועלט". און ער האָט עס
געפּילט.

אויך איצט האָט ער אַהינצו פּאַרקערעוועט. שוין
געטראָפּן "געזעלשאַפט".

ער האָט געדענקט, אז ער פּאַרמאָגט איבערגאָר
אויף א שוואַרצער קאווע. זי באשטעלט, פּאַרוזכט דאָס
ביסל ביטערניש און זיך דערפּרייט. זיך א זאָג געטון:
"איצט בין איך אויך א יונגל ווי איינער פון זיי"... דערזען
די פּאַר זקנים און אָפּגעשפּעט פון זיך: "און אפשר א
זקן?..."

ער האָט געזופּט פּאַמעלעכן די פּליטיקייט, געפּאַרשט
מיט די אויגן יעדן באַזונדער, יעדנס פּנים שטריך, יעדנס
זשעסט און מינע. גלייך ער וואָלט מיטן בליק ארויסגע-
צויגן דעם תּמצית פון יעדנס דענקען און פּילן. גלייך ער
וואָלט געוואָרזשעט אזוי ארום זייער צוקונפּט. ער איז
געזעסן לאַנג, זער לאַנג, אָנגעשפּאַרט אין טיש... די שעהן
זענען געגאַנגען. זיך געלעגט אין אים.

אויף א מינוט האָט אים א געזיכט באַזונדער צוגע-
צויגן. א יונגל, אַ היבשט. דאָס יונגל דרייט זיך אוועק,
וויינט אויס, וויל זיך ניט באַגעגענען מיט זיין בליק. וואָס
זאָל דאָס זיין? געוואָלט בעסער תּופּס זיין, נאָר דאָס
יונגל איז שוין געזעסן צו אים מיט דער פּלייצע. ער האָט א
שמייכל געטון: "מ'שטיינס געזאָגט, פּאַר וועמען מען
באהאלט זיך דאָס פּנים". זיך אויפּגעהויבן אוועקצוגיין.
איז דאָס יונגל אליין שנעל צוגעקומען צו אים, געזאָגט

„נוט־מאָרגן“ אים אָנגענומען ביי דער האנט און ארויס־
געפירט. דרויסן געבעטן:

— הער יאָזעף, איך בעט אייך, זאָגט נישט אויס
אין דר'היים.

יוסף האָט געקוקט אויף אים און זיך געוואָלט דער־
מאָנען ווער דאָס איז. ניט געקענט. דאָס יונגל האט א
שמיכל געטון, איז צוריק אריין. ערשט אין צימער ביי
זיך האָט זיך יוסף דערמאנט:

— עס איז דאָך מאָריץ... דער עלטסטער נאָך ריטאן.
ווי קומט ער אָהער?

אים פארלוירן פונם געדאנק. אינם צימער איז קאלט.
קאלט. א טאפ געטון דאָס איין פונם געטל, עס האָט
געקילט די דאלאָניע. ארומגעקוקט זיך און א שמיכל
געטון: „ניט געשען קיין נס. ניט געוואָרן קיין פאלאץ
פאר די פאָר טעג“. ער האָט געעפנט דאָס טירל פון דעם
הויזאלע און באמערקט מיט חידוש: „מ'האָט געהייצט
נעכטן“. ער האָט פארשטאנען. דאָס האָט די באלעבאָסטע
מסתם זיך געריכט אז ער וועט קומען. ווו אָבער האָט זי
גענומען האלץ?

ער האָט זיך אוימגעדרייט איבערן צימער אזוי ווי ער
איז געווען, אין זיין הארבסטיקן אולסטער, די הענט אין
די ארבל און געלאָזט די געדאנקען גייען ווו ס וועט זיי
פארטראָגן. נישט געמאכט קיין שום אָנשטרענגונג, און
עס האָט אים פארטראָגן אין זיין קינדהייט. אפשר איז עס
געווען א רעפּלעקס אונטערן רושם פון דעם בילד אין
קאפּע־הויז. דער טאטע. די מאמע. ווינטער. שכנים.
קרובים. מען דערציילט זיך מעשיות. דער טאטע קוועלט

אָן פון די מעשיות וועגן ר' זוסיאלען, זיין באליבטער צדיק.
דער אָרימסטער צדיק...

... איז ר' זוסיאלע אַרומגעגאַנגן איבער דער שטוב
און געטענהט: גאָטעניו, זוסיאלע איז הונגעריק... גאָטעניו,
זוסיאלען איז קאלט!.."

... "די עובדא ר' זוסיאלעס איז געווען צו הייצן אין
הרובע ביים מגיד... הייצט ער אַמאָל די הרובע און דער
מגיד פּרעגט אים: וואָס זאָגט זוסיאלע? זאָגט ר' זוסיאלע:
ואם יסתר איש במסתריו ואני, און זאָגט, איך בין עס,
לא אראנו נאום ד'..."

ער האָט זיך דערווארעמט גייענדיק. אָנגעהויבן
אריינטראַכטן, אָפּפּרעגן.

... וואָס איז זי געווען, אָט די הנאה פון די מעשיות
וועגן ר' זוסיאלען? וועגן די אנדערע? מיט וואָס פאַר אַ
כוח האָבן זיי דערווארעמט די הערצער, דערהאלטן די
נשמה, אינמיטן אויפיל דחקות און אויפיל יסורים?

... און איז גאָרנישט געבליבן נישט פאַר אונדז און
נישט פאַר די קומענדיקע? זענען אונדזערע טאטעס פאַר-
משפט אָפּצושטארבן, טאקע לחלוטין, זיי מיט זייערע
יסורים און מיט זייער הנאה, משטיינס געזאָגט, זייער
עולם-הזה!..

... וועלן מיר הייסט עס אָנהייבן אזוי, גלייך גאָר-
נישט געווען ביז אונדז, פאַר אונדז, מיר זענען אונטער
פּלויטן געבוירן געוואָרן?

— לא אראנו... זאָגט גאָט! וואָס פאַר גאָט? —
... "שוטהו!" "שוטהו!" האָט ער צו זיך געשריגן אין
געדאנק: "שוטהו!" לא אראנו, נאום ד'... גאָט זאָגט, איך
וועל אים ניט זען, גאָט זאָגט... גאָט, דער גאָט פון די

אַרימע און באדערפטיקע, דער גאָט פון זוסיאלען.
וואָס הונגערט! דער גאָט פון מיין טאטן, מיין אַרימען
טאטן..."

זיך אָנגעכאפט פאַרן האַרץ... שווער געאַטעמט...
...אַבער וואָס פּלוצים? און... פרוי קראַכמאל פאַרטאָג
איבערן תהלים...

ער האָט אַזש אָנגעהויבן ציטערן. זיר דערפילט שוואַך.
אוועקגעזעצט אין בעטל. שטיקל מיט די ליפן געשעפטשעט:
טאטע... טאטע... פאַרמאַכט די אויגן, זיך אָנגעשפאַרט אין
דער וואנט... דאָס האַרץ האָט געצויגן מיט נאָגנדיקער
בענקשאפט: טאטע... טאטע... טאטע, טאטע... איך בין
אויך א טאטע...

עס האָט זיך אים דער קאָפּ פארדרייט, געבליבן אין
חלשות.

די באלעבאַסטע האָט אים אָפּגעמונטערט. זי איז
צופעליק אריינגעקומען און אים דערזען אין חלשות. זי
האָט אים אויפגעריסן. ער האָט זיך פאַמעלעכן ווספאַמיענ-
טעט, געקומען צו זיך, איר געזאָגט, אז ס'האָט זיך איר
מסחם אויסגעוויזן. זי האָט אים נישט געגלויבט. זי האָט
באלד געבראַכט א גלאַז הייסע מילך, געבראַכט האַלץ צום
הייצן און זיך דערמאָנט:

— הער יאָזעף, פאַראַן א פעקל פאַר אייך... איך
ברענג עס שוין.

געבראַכט דאָס פעקל. ער האָט זי אָנגעקוקט מיט
שטוינען:

— עס איז דאָך א פאַק, ניט קיין פעקל! —

און דערנאָך :

— פון וועמען ?

— איך ווייס ניט. איך בין געקומען נעכטן פון שטאָט, האָט דאָס קינד מיר געזאָגט, אז ס'איז געווען דאָ א דאמע און האָט געפרעגט אויף אייך. און געלאָזט דאָס פעקל.

יוסף האָט געהויבן מיט די אַקסל. נייגריק געפנט דעם פאַקעט. א ריינע וואַל-קאלדרע. צוויי נייע ליילעכער. דריי פאַרלעך וועש. שקארפעטן.

יוסף האָט געקוקט אויף דער באלעבאָסטע, אויפן פעקל, האָט נישט אָנגעהויבן פארשטיין, וואָס דאָס איז. אויסגעפרעגט דאָס קינד, ניט געקומען צו קיין טאַק.

די באלעבאָסטע האָט ווייטער געזאָגט :

— זי האָט געלאָזט פאַר מיר הונדערט גילדן איך זאָל הייצן און קאַכן... נעכטן האָב איך געהייצט, געמיינט איר וועט קומען... היינט... א באלד הייך איך...

אַבער יוסף האָט זי שוין ניט געהערט. ער איז געווען אינגאנצן אָפגעשוואַכט. ער האָט זיך גענומען אויסטון. זיך איינגעדעקט מיט דער נייער קאַלדרע. זיך אינגאנצן פארדעקט. אין געדאנק האָט געצאנקט די פאַרזעצונג :

... איז ר' זוסיאלע ארויסגעלאָפן אין שטאָט, געלאָפן אין בית-מדרש אריין און אויפן וועג צו זיך געטענהט : זוסיאלע איז הונגעריק... קומט אקעגן א דייטש פון אונז זערע דייטשן, קוקט זיך ניט אום אויף זוסיאלען, גייט גלייך, שטויסט אים אָן און זוסיאלע פאלט. ווערט א געוואלד... סטייטש, ר' זוסיאלע... הערט דער דייטש ווער דאָס איז, היבט ער אים אויף און פירט אים אַהיים, און גיט אים הונדערט גילדן...

ער האָט זיך צוזאמענגעדרייט אין א קנױל, געוואָלט פאַרנומען וואָס ווייניקער אָרט, זיך פאַרגעסן, געמאַכט אַן אַנשטרענגונג, געהזרט דאָס וואָרט „שלום“, זיך געוואָלט סוגעשטיאָנירן מיט דעם וואָרט, זיך איבערטראָגן אין אַ נחת־אַטמאָספּער, אַן אַטמאָספּער פון געוונט, פון פרייד, פון געלעכטער. עס איז אים אין א געוויסער מאָס גע־לונגען. ער האָט זיך אפילו צעלאַכט. די באלעבאַכטע, וואָס האָט געהייצט דאָס הויזאלע האָט געמיינט, אז ער לאַכט פון איר און געפרעגט:

— פון מיר לאַכט איר, הער יאָזעף?

ער אָבער האָט א זאָג געטון:

— אז איר ווילט, נעמט איך בעט אייך מיין אול־

סטער, און לעגט אויף מיר ארויף.

זי האָט עס געטון און דערביי געפרעגט:

— איר ווייסט שוין ווער די דאַמע איז?

און אז ער האָט איר געזאָגט:

— ס'איז נישט געווען קיין דאַמע... ס'איז געווען א

דייטש פון אונדזערע דייטשן...

האָט די יידענע אויף אים אויסגעלאַצט די אויגן

און ארויסגעגאַן.

כאַסיר־זמוס און אַ פשוטע טיר

א טאָג, צוויי, דריי, טעג פון איין סעריע. נאָר דער
צער פון יענע וועמען דאָס לעבן האָט אויסדערוויילט צו
אָפקומעניש, דער צער וואַקסט.

ריטא האָט זיך אָנגעטון און אוועק „שפּאַצירן“. זי
האָט דורכגעמאַכט דעמוזעלבן וועג, וואָס צוריק מיט א
וואָך אין דעמוזעלבן טאָג. אלצדינג האָט כמעט פּאַסירט
אזוי ווי פּאַראַכטאָגן. זי האָט א מאַך געטון מיט דער
האַנט דערויף:

— צוליב דעם בין איך עס היינט ארויסגעגאנגען?
ניין, ניט צוליב דעם! אָבער — יוסף... פאַרוואָס זעט
מען אים נישט? פאַרוואָס איז ער אוועק אָן אַ זיי־געזונט?
פרוי קראַכמאַל האָט די לעצטע טעג עטלעכע מאָל
דערמאָנט זיין נאָמען, עפעס אזוי גלאט אין דער וועלט
אריין. און גלאט אזוי אַרײַנגעוואָרפן, אז ער איז „אַנגע־
גריפן“. און דער שרייבער וועלכער איז איינמאָל געווען
דערביי, האָט באדויערט: „נעבעך“... אויך מאַריאנאַ. יאָ,
אויך זי האָט איינגערוימט ריטאן:
— „יאָוועף איז קראַנק, ער דאַרף נישט שלאָפן מיט
קיין פרוי.“

ריטא האָט זיך אָנגעצונדן... איר מאַמעס רחמנות.
דעם שרייבערס „נעבעך“, מאַריאנעס סוד, דאָס אלץ
האָט זיך פאַרפלאַנטעט אין איין קנויל, און פון איין קוואַ-
ליטעט—זי האָט אָנגעהויבן נעמען שטעלונג צו דער וועלט.
ריטא. אָנגעהויבן משפטן.

דער פּראָסט איז געוואָרן אלץ שטאַרקער. מען האָט
געקענט האָבן דאָס געפיל, או ערגעץ אין א פארהוילענעם
ווערקשטאָט ציט מען אָן א שרויף, אלץ ענגער און
פעסטער. מיט אָנגעשטרענגטע מוסקלען מאַכט ער עס.
דער מייסטער, כדי ביו נאָכט צו פארענדיקן, און ווען
דער אָונט וועט זיינ אינגאנצן פארווישט און די ארבעט
פארטיק, זאָל זי קענען אוועקפאַרן, די קארעטע פון
דער וועלט.

אָונט. איז דען ווער אימסטאנד צו פארגוטיקן די
יטורים פון דערוואַרטונג, פון ריטאן, פון אלע ריטאס?
ער איז אָנגעקומען, יוסף. צו ריטאס גליק איז ניט
געווען קיין ברעג. א געפיל פון גדלות, וואָס ס'איז שווער
צו דערקלערן, א גדלות וואָס מאַכט קיינעם ניט ליידן,
נאָר דערהויבט די נשמה, האָט זי אָנגעפולט. זי האָט
ליכטיק געמאַכט אין אלע צימערן, געהייסן זייער שטוב-
שיקסע זי זאָל אויפֿלעגן האַלץ אומעדום, וואָס מער האַלץ.
עס איז געוואָרן יום־טוב אין שטוב.

וואָלט דאָך געווען גוט... האָט עס אָנגעטראָגן אַ
פאַר חברטעס ריטאס. מאַריאנען, דעם שרייבער. דער
לעצטער איז געווען אין דער ארבעט ביים ניט־גוטן: מיט
חניפה און שנאה האָט ער אים צוגעבויגן צו זיך, חניפה
צונ'אים און מיט אָנרייצן צו שנאה צו אנדערע. אַ, ער
ווייסט שוין, דער ניט־גוטער, מיט וואָס צו פאַקן!

אין צום אָנהייב אלצדינג געווען אין דער אָרדענונג.
יוסף איז געזעסן לעבן קאמין, אין דעם ווייכן בעטוועמען
פּאָטער שטול, אין וועלכן ריטא האָט אים באזעצט. די
חברטעס ביים טיש, אז ס'איז אָנגעקומען מאַריאנע, איז
זי געבליבן שטיין, זיך ארומגעקוקט און א פרעג געטון,
צי ס'איז יום־טוב...

— כ'האָב געמיינט, אז ס'איז דער יום־טוב פון
די ליכטלעך.

די יידישע מיידלעך האָבן אַזש א פליעסק געטון :

— חנוכה!.. זי מיינט חנוכה!..

אויך יוסף האָט געשמייכלט. ס'האָט אים הנאה געטון,
וואָס אין דעם פאַרוואַרפענעם ישוב ווייסט א מאַריאנע פון
א יידישן יום־טוב פון די ליכטלעך. ער האָט זיך דער־
מאנט זיין טאטנס באליבטע מימרא: „אלצדינג דאָרף
געמאכט ווערן בצינעא, חוץ חנוכה...“ און כאָטש דער
אומאויפהערלעכער שמועס מיט זיך אליין האָט זיך ביי
אים ניט איבערגעריסן, נאָר פאַרגעקומען ווייטער אין די
טיפענישן פונם געהירן, פון דער נשמה, איז אים אָבער
אין די דרויסנדיקע שיכטן געווען רויקער, אָנגענעם.
אפילו נישט פרוי קראַכמאל האָט ניט צעשטערט די
שטימונג.

אין אָנגעקומען דער שרייבער.

אלע, חוץ ריטאן, האָבן זיך מיט אים דערפרייט. מער
פון אלע — יוסף. ריטאן אבער איז די יום־טוב שטימונג
באלד פארשוונדן. ווי דאָס האַרץ האָט איר געזאָגט, אז
ס'איז אָנגעפאלן א צעשטערער.

און גיי ווייס, פון וואנעט דער שטורעם וועט קומען!
דאָכט זיך, אלץ אין דער בעסטער אָרדענונג. יוסף איז

ווייטער געזעסן אויף זיין אָרט, אין בעקוועמען שטול ביים
קאמין, די דריי פרעמדע פרויען און דער שרייבער ביים
טיש. ריטא איז געזעסן אזוי, אז זי איז אויסגעקומען
נאָענט צו יוסף'ן. און עס איז אוועק א גאנץ געמיטלעכער
געשפרעך, פון וועלכן יוסף און ריטא זענען אויסאָמאטיש
אויסגעשלאַסן געוואָרן. און ס'האַט זיי ביידע ניט געאַרט.
פארגלוסט זיך פלוצים מאַריאנען צו נעמען זיך קלאָנגן.
אז זי האָט ניט וואָס צו לייענען, און ווענדעט זיך צו
יוסף'ן, אפער קען ער איר דערינען העלפן...

דער שטן האָט געקראָנגן אַ געלעגנהייט צו העצן דעם
שרייבער קעגן יוסף'ן...

אַנגעשפּאַרט מיטן קאַפּ אָן ווענטל פונם קאמין און
מיט פאַרמאַכטע אויגן, איז יוסף געבליבן ווי געזעסן-
געשוויגן.

דער שרייבער האָט געענטפערט. ווידער מיט דער
זעלבער „חכמה“, וואָס צוריק מיט עטלעכע טעג:
— יוסף האָט א דייטשע ביבל אַזאַ... און א מדרש-
פּנחס אַזאַ...

די זעלבע פּראָזע וואָס אנומעלטן. וואָרט ביי וואָרט-

יוסף האָט זיך נאָך מער פאַרשלאַסן אין געדאַנק, נאָך
מער אינאָלירט, געפירט זיין געשפרעך מיט זיך, א
געשפרעך וואָס האָט באַקומען א באזונדער שאַרפקייט פון
זינט די מלחמה האָט אויסגעבראָכן. ער האָט דאָך געהערט
דעם שרייבערס דיוואַנאַציעס, אָבער נאָר דרויסנדיק.

מאַריאנע האָט זיך געחידושט:

— וואָס לייענט ער, יוסף אזוי פיל די ביבל, דערצו
נאָך דאָס נייע טעסטאַמענט, נישט וואָר?

דער שרייבער האָט געענטפערט :
— ער מאכט א נייע עוואַנגעליע... עוואַנגעליע
פון יוסף...

און געקוקט מיט חוזה אויף ריטאן.
מאַריאנע האָט אָבער אויך געוואָלט וויסן, וואָס איז
מיט דעם אנדערן ביכל, מיט יענעם, ווי הייסט עס,
פּינקאַס?..

איז דער שרייבער אוועקגעשווימען אין א לאַנגער
ריידע, און דער שטן האָט אים אלץ געהעצט קעגן יוסף:
זע, ווי ער וויל דורך ניט הערן... זע, ווי ער האָט זיך
צעלעגט און שלאָפט כלומרשט. דאָס איז ער דורך מבטל!
אזוי לאַנג ביז דער שרייבער האָט אויסגעשאָסן:
— ווי צעלעגט זיך עס א מענטש אין געזעלשאַפט,
אזוי ווי ביים טאטן אין וויינגאַרטן?

יוסף האָט געעפנט די אויגן, א קוק געטון אויף אים
מיט פארוונדערונג און שרעק, דערזען באלד, או יענער
איז ביים ניט-גוטן אין דער ארבעט, און געענטפערט:
— מיין פריינט, איר האָט גערעדט פון „כאַני-
דיומוס“.

דער שרייבער איז געוואָרן רויט-קראַמאזין, אָבער
דער שטן האָט געשטופט ווייטער:
— דעריבער דאַרפט איר אַיך צעלעגן ווי ביי
איי ער טאטן אין וויינגאַרטן?!

די ווערטער זענען געוואָגט געוואָרן מיט גרויס רשעות.
ס'האָט געמאכט אויף אלעמען א פּינלעכן אינדרוס.
און יוסף, ער איז אויפגעשפרונגען גלייך א שלאַנג האָט
אים א ביס געטון. ער האָט געקוקט שאַרף אויפן שרייבער

און זײַן פנים איז געווען באצערט, — א ירמיהושער צער
איז געווען אויף זײַן פנים.

ער האָט א זאָג געטון:

— אומגליקלעכער... וועמענס קנעכט זענט איר עס
געווען?
און ארויסגעגאן.

די פראזע איז געפאלן שאַרף, ווי א נביאיש וואָרט.
אלע האָבן דערפילט, אז עס ליגט אין איר פיל מער זײַן
איידער דער פשט פון די ווערטער. מען האָט נישט גע-
דאַרפט זײַן אפילו באזונדערס ראַפּינירט, אויף צו דערפילן.
אז יוסף האָט נישט געאהט בדעה סתם וויי צו טון דעם
שרייבער, ווי יעדער אמתע נבואה האָט עס דעם זאָגער
פיל מער וויי געטון ווי דעם הערער. און ער איז דאָך
נישט געווען קיין מוסר-זאָגער, יוסף-פארקערט!.. און זײַן
ליבשאפט צום שרײַבער איז געווען אלעמען גוט באקאנט.
א מינוט אפשר איז דער שרײַבער געזעסן צעטומלט.
נאָר באלד זיך דערוועקט אין צאָרן און מיט געביילטע
פויסטן זיך געלאָזט נאָך יוסף'ן.
צום גליק האָט אים מאַריאנע פאַרהאלטן, ריטא איז
אויסגעוואקסן פאַר אים.

ער איז געשטאנען און געדראָעט מיטן פינגער פאַרן
סאמע פנים ריטאס, ווי אָט-אַט און ער פארפאַרט איר
אין די צײַן אַרײַן; דיריזשירט אזוי מיטן פינגער צום
טאַקט פון זײַן וויאַלענטער דעקלאַמאַציע:
— איך וועל אים אויסלערנען דרין-אָרין, דעם גאָסט
גנב, איך וועל אים דעמאסקירן דעם צדיק אין

פעלץ. איך וועל אים ווייזן דעם מאַניאַק, דעם איג-
נאַראַנט! — — —

ריטא האָט שטיל נאָר עקשנותדיק געפרעגט:
— איגנאַראַנט?

ער האָט געענטפערט מיט גראָבקיט:

— וואָס דען איז ער? א פּילאַזאָף? סײַדן פאַר די
קעכניס!

ריטא האָט געשוויגן. עפעס האָט זי געוואָלט ענט-
פערן, נאָר ניט געענטפערט. און זער גלייך געטון: מען
דאַרף ניט אונטערהעלפן דעם טיפל.

אויך דער שרייבער האָט שוין געהאלטן דערביי, ער
זאָל אויפדעקן, אז ער האָט אים באַזאָרגט מיט א קאָלדער,
מיט געלט...

עס האָט געהאלטן דערביי. אָבער דאָ האָט זיך
אַריינגעמישט זײַן גוטער מלאך, דער מלאך פון די ריינע
אינספּיראַציע-קוואַלן. אָט דער ווונדערלעכער זכות-אבות
איז אים בײַגעשטאַנען און באפוילן: ניין!
און געפועלט.

אין דער צייט איז יוסף געגאנגען צו זיך אַהיים, צו
זײַן „תּפּיסה“, ווי דער שרייבער האָט אַמאָל אָנגערופן
דאָס אַרימע צימער. ער איז אָנגעקומען ביז צום קאפּע-
הויז, זיך אָפּגעשטעלט, געטון א קוק אַרײַן דורך די
פענצטער. עטלעכע דערוואַקסענע יונגלעך זענען געזעסן,
געטרונקען קאפּע, גערויכערט, געלייענט צייטונגען. ער
האַט א זאָג געטון אין געדאַנק: „מלחמה... צייטונגען...
ציוויליזאַציע...“ די ווונד וואָס האָט קיינמאָל ניט אויפ-

געהערט צו נאָגן, האָט זיך היינט, צוליב דעם אינצידענט מיטן שרייבער, צעיאטערט, באזונדערס ווי געטון. און ער האָט צוגעגיבן, נישט אָן קאמף מיט זיך: „און פאַעטן“...

און זיך באלד געכאפט:

— ניין, ניין, גאָט, דערפיר מיך נישט דערצו. נאָר נישט צו לעסטערונג.

געלאָזט זיך גיין ווייטער און געבליבן שטיין פלוצים, גענומען טענהן:

— ווידער גאָט? וואָס פאַר גאָט?..

געקוקט אין חשכות און געקלערט:

— דער זיידע האָט געלערנט, אז גאָט איז די וועלט און די וועלט איז גאָט. דאָס גוטע און דאָס שלעכטע, די אמונה און די כפירה, אלץ גאָט. נאָר וואָס דען? אין אונס. דער גוטער וויילט אויס דאָס גוטע און דער שלעכטער דאָס שלעכטע. אָבער פאַר וואָס גוטער און שלעכטער? ווי אזוי קומט עס גוטער און שלעכטער? קשה, זיידע, קשה. און נאָך האָט ער געלערנט, אז אמונה און כפירה זענען מדריגות פונם שכל, השגה און נישט מער. וויל איז דעם וואָס איז משיג, אָבער פאַר גאָט, פאַר דער וועלט איז דער עיקר — מידות, פשוט און גוט, זיידע. אָבער וואָס טוט מען מיטן טעמפל, מיטן קלויסטער? זיי האָבן אלדאָס ביז געבראַכט.. דו זאָגסט, אז גאָט דאַרף זיי נישט... מסכים, זיידע, אָבער נבואה? וואָס טוסטו מיט נבואה? ווי אזוי קומט נבואה צו רשעות? און זע, די נביאים, זיי דינען צו דער עבודה זרה, זיי זינגען דאָך א לויב צו מלחמה! און אויב דער יידישער פאַעט טוט עס ניט היינט, ווער קען זאָגן די אמתע סיבה דערפון? און ווער

ווייסט, צי ער וועט עס ניט טון מאַרגן אויף אן אנדערן אופן? רשעות איז דאָך פאַראַן, און קנעכטשאפט איז פאַראַן... נו, זיידע.. און דו, טאטע, שטילע טריב, וואָס האָסט נאָר געלערנט צוויי לאַו'ן: אל תּפּרוּש מן הַצִּיבוּר און אל תּדין, ניט משפטן, איינמאָל פאַר אַלעמאָל — נישט משפטן.. ווי אזוי זשע וועט עס בלייבן?"

ער האָט זיך ארומגעקוקט: ער איז געשטאנען אין מיטן גאַס ווי אין א מדבר, ערשט איצט אָנגעהויבן פילן די שטארקע קעלט, ער האָט געציטערט, זיך געלאָזט אַהיים, פאַר דער טיר געבליבן שטיין, זיך דערמאנט: די פאלשע נביאים!

— זיי זענען פון שטענדיק אָן געווען די פאלשע נביאים.. אָבער איז דען זייער נבואה קיין נבואה ניט געווען? און אין וואָס דערקענען דעם חילוק? ירמיהו האָט געזאָגט: אין דעם וואָס זיי זאָגן „חלמתי“... עס איז א סימן, נאָר ניט קיין זיכערער, א זיכערן סימן דאַרף מען!. „היט אייך פון די פאלשע נביאים, זיי קומען פארשטעלט פאַר שאַף און אין זייער האַרץ זענען זיי פארצוקנדע וועלן..“ אָט דאָס איז דער סימן!. נאָר וואָס איז דער חילוק? היוצא מזה? גאָט איז אין תפיסה ביי זי שטאַרקע, ביי די פלינקע, ביי די חנפים.. אַך, ס'זאָר ווונדערבאר וואָרט! חנפים! „כי מאת נביאי ירושלים יצאה חנופה לכל הארץ!“ די היפאָקריטן! זיי זענען שרעקלעך! זיי זענען די פעסט, ווייל זיי האָבן נביאים... ניט נאָר זיי ברענגען קאָרופּציע, נאָר זיי נאַרן נאָך אָפּ, ווייל זיי שרייען: „קאָרופּציע!“

אַ, ער האָט זיי געקענט דער גאַלילעער, „החנפים!“

און „היט אייך פאר הי פאלשע נביאים“ און „זיי פאר-
שטעלן זיך פאר שאף“.

אַבער — ביז ווען? ביז ווען?

יוסף האָט געקוקט אין השכות אריין און עס האָט
אים א שפאלט געטון דעם מוח:

— פון אייביק ביז אייביק... זיי וועלן שטענדיק
געוועלטיקן די הנפים... און זיי וועלן זי נביאים זיך פאר
זייערע משרתים מאַכן. און וועמען זיי וועלן נישט קענען
באצווונגען, וועלן זיי רודפן, אימברענגען. פון אייביק ביז
אייביק! נישטאָ קיין אויסלעזונג.

אין צימער איז געווען קאלט, כאָטש דאָס הויזאלע
האָט געברייט. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אזוי, אין דער
פינצער, אין בעטל. נישט געטענהט מער. נאָר געפילט,
ווי סע נאָגט די אלטע ווונד, וואָס פארצערט אים, די
טיפע חרפה פאַר זיך אליין:

נאָך וואָס אנטלאָפן? ווי אזוי עס געטון?.. פאַרוואָס
גישט געגאנגען אַהין ווו אלע און דאָרטן נישט געלערנט:
ברודער, מען נאָרט אונדז. ברודער מען מאַכט חוזק פון
אונדז. ברודער, נישטאָ קיין אנדערער שונא ווי דער, וואָס
לערנט אונדז פיינט האָבן דעם שכן. נישטאָ קיין ערגערער
שונא ווי דער וואָס לערנט אונדז, אז דער שכן האָט אונדז
פיינט... פאַרוואָס האָב איך עס ניט געטון? וואָס זוך איך
דאָ?.. און אז עס וועט קומען דער טאָג פון אויפריכטונג,
פון מאַנען חשבון, ווו וועל איך זיין דעמאלט? ווי אזוי
וועל איך מיינן חשבון מאַנען?.. ווי אזוי וועל איך צום
יום־טוב קומען?

פאַרבאָרן די הענט און געפסקנט:

— שטאַרבן.

זיך אויסגעצויגן אויפן בעטל. עפעס געוואָלט זיך א קלאָג טון פאַר עמיצן. נישטאָ קיין כוח. אויסגעליידיקט אינעווייניק. אינגאנצן פוסטע. ער הערט: די באלעבאַסטע עפנט די טיר, פרעגט:

— הער יאָזעף?

זי גייט אריין, מאַכט ליכטיק. זאָגט:

— הער יאָזעף, איר וועט עפעס עסן? כ'האַב אַנ-

געגרייט.

הינטער איר אַ קינד, אַ מיידאלע. יוסף קוקט. עפעס קענטלעך דאָס קינד... א... ס'איז איר מיידאלע, דער באלעבאַסטעס בתייהודה, דער מוטערס הילף און טרייכט. דער פאָטער איז אין קריג געפאלן. א קינד פון צען יאָר. וויפל איז זי אלט געווען ווען דער פאָטער איז אוועק? פערצן, פופצן, זעכצן... זיבן יאָר... מיידאלע, קום אָהער. דאָס קינד שעמט זיך נישט. זי איז אַ גרויסע אלע קינדער זענען געוואָרן גרויסע אין מלחמה־צייט.

— זיך לעבן מיר.

דאָס קינד זעצט זיך מיט צוטרוי, מיט זיכערקייט.

— קענסט עפעס לערנען?

דאָס מיידאלע שמייכלט. זי וואָלט גערן געלאַכט, נאָר

זי וואָגט נישט.

יוסף באַמערקט עס, הייבט אָן קומען צו זיך. עס ווערט אים אלץ אויסגעקלערטער. איז ער אפשר צוליב אַט דעם קינד אָהער געקומען? ער שמייכלט צום מיידאלע. די קוואלן האָבן זיך געעפנט. זיי שלאָגן אלץ לויטערער און לויטערער. זיין אומגעהייערע ליבשאפט צו קינדער, וואָס ער האָט איינגעצוימט אין שוויגן, ווי זיך אינגאנצן.

ווי אלע זיינע ליידין, די ליבשאפט האָט א שפּאַר געטון.
איבערגעריסן די צויםען.

זיך דערמאנט אין זיין קינד, דאָס האַרץ האָט גענומען
גיין. ער האָט געהאלטן דאָס קינד ביים קעפּאלע און
געוויינט, און געוויינט — — —

דאָס קינד האָט אים אַ גלעט געטון, אַ קוש געטון,
אליין נישט געוויינט, כאָטש א קינד, נאָר ווי א גרויסע
געפרווט אים באַרויקן:

— הער יאָזעף, וויינט נישט... גאָט וועט העלפּן...
ער האָט דערהערט און געבליבן שטיל. אָנגעקוקט
דאָס מיידאלע... גאָט? געגלעט דאָס קעפּאלע מיט ליב-
שאַפט... געפרעגט:

— גלייבסט אין גאָט?

דאָס מיידאלע האָט געענטפערט איינפאָך:

— אוודאי גלייב איך... אין וואָס דען זאָל איך

גלייבן?

עס האָט זיך אים אינגאנצן אויסגעלייטערט. אלדאָס
בייו איז אַוועק ווי דורך א כּישוף און מכּשף איז געווען
דאָס קינד. דער שרייבער, דער קאָנפּליקט פון היינט אויפֿ-
דערנאָכט — צערינען געוואָרן. נאָך מער: אַ ריינע
בענקשאַפט איז אָנגעשווימען. ער וואָלט איצט געוואלט
האַבן לעבן זיך דעם לעסטערער, זאָל ער זיצן דאָ מיט
אים לעבן קינד, אַפּוואשן פון זיך דעם שלעכטן אָנגעטראַ-
גענעם זשאַווער. ריינע כּוואַליסס האָבן זיך געצויגן פון
זיין געדאַנק פון זיין נשמה. געטראַגן גרוסן צום שרייבער,
צו אלע, צו אלע. געטראכט:

— דער שטן האָט באקומען שליטה איבער דער
זועלט. אלע פענצטער פון אלע קוואלן פון שלעכטס זענען

אָפֿן. און אלצדינג ווערט אָנגעשטעקט. אַלצדינג. אט דאָס
איז דער כוח פון דעם שלעכטס. מען ווייסט אפילו נישט
ווי ארומעט, און דאָס דרינגט אריין, פאַרס'ט דאָס
שענצטע און דאָס בעסטע. אנדערש, וואָלט קיין מלחמה
נישט מעגליך געווען.

געלעט דאָס קעפאלע פונם מיידאלע, וואָס שוין דריי
יאָר באלד האָט עס קיין טאטע־האנט נישט געפילט, גע-
גלעט און געטראַכט:

— אָבער די קינדער... די קינדער זאָלן כאָטש ניצול
ווערן.

א צווייפל האָט זיך באזעצט. און טרויער ווידער.

— הער יאָזעף, איר ווילט עסן דאָ? אדער פילייכט
עסט איר מיט אונדז, ביי אונדז איז ווארעמער.

די יידענע איז רויט געוואָרן. פאַר די אלע חדשים,
וואָס יוסף וווינט דאָ, האָט זי מיט אים אזוי היימיש נאָך
נישט גערעדט. ער איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אין
זייער צימער. און איצט... ווארשיינלעך, צוליב זיין
צערטלען דאָס קינד, וואָס איז אויך היינט געשען צום
ערשטן מאָל.

יוסף האָט א שאַקל געטון מיטן קאַפּ. נישט יאָ, נישט
ניין. ווי זי וויל.

זי האָט געעפנט די טיר פון יוסף'ס צימער אין איר
צימער.

— עס וועט זיין איצט ווארעמער ביי אייך. ביי אונדז
איז ווארעמער, ווייל עס איז לעבן דער קעך.

יוסף האָט צום ערשטן מאָל גענומען חשבון, אז ס'איז

פאַראַן א טיר פון זײַן צימער אין איר צימער. ער האָט
צו זיך א שמיכל געטון :

— ווינט א מענטש חדשים לאנג אין א צימער און
באמערקט נישט אַזאַ פשוטע זאַך ווי א טיר. און מענטשן
קומען משפטן אנדערע מענטשן, מיט אזויפיל זעלבסט-
זיכערקייט! עפעס האָט דאָך א מענטש מער ווי איין טיר! —
(נאַאיווער! ער האָט ניט געוויסט, אז דער גרעסטער
רוב מענטשן פאַרמאָגט נישט קיין אנדערע „טירן“, ווי
יענע, וואָס באדינען זייערע פיזישע באדערפענישן אָדער
פירן צו זייער קרעמל און קאַסע).

דערזען: דאָס צימער וווּ זי ווינט מיטן קינד. א
גרויס בעט, נאָך אַזאַ גרויס בעט ניט געזען. א גאנצע
משפּחה קען דאָרטן שלאָפן. אַרים ביסל באלעבאטישקייט.
מענטשן האָבן א נעסט געמאַכט. פשוט. צו וואָס צעבראָכן?
פאַרוואָס? און דאָס קינד איז אַן א טאטן.

די פרוי האָט געגרייט אין איר צימער. יוסף'ן אויכעט.
ביי איין טיש געגעסן. עפעס יום־טובדיק. אַזאַ פרייד
אויפן קינד. און טיף, טיף אונטער דער פרייד ארבעט
דער זכרון: טאטע. יוסף זעט עס... און דאָך א פרייד.
ס'האָט ביי יוסף'ן א געדאנק א בליץ געטון: דאָס קינד
ווייל דער מוטער נחת פאַרשאַפן!

יוסף האָט דערציילט דעם קינד געשיכטן. דערציילט
פון בעל־שם. געפעלן. געוואָלט עפעס אנדערש דערציילן.
דאָס קינד וויל נישט, ניין, נאָך עפעס פון בעל־שם.
וידער דערציילט. דאָס קינד וויל שלאָפן און וויל הערן.
זי דערציילט זיך איבער אליין. גוטע נאַכט.
— גוטע נאַכט.

יוסף איז ביי זיך אין צימער. ער שטייט ביים פענצטער, קוקט אין דעם אַרימען געסל. אָט דאָ קלאַפּט דאָך מענטשלעך האַרץ, די גאַנצע גאַמע פון גלוסטן, בענקען, וועלן, פון אויוון ביז אַראָפּ, פון אונטן ביז אַרויף. ווער וועט קומען און דערציילן? ווער וועט קומען און זיי אַליין דערציילן דעם שיינעם באדייט פון זייער וועלן, פון זייער בענקטן?

געטראַכט צום שרייבער...

— ער וואָלט געקענט... ער וואָלט געקענט. אָבער ער איז שוין צעבראַכן... און ער איז אזוי יונג נאָך... א שאַרפער ווייטיק האָט גענאָגט, אים געצויגן דעם שטערן צו דער וואנט, צום רעמל פונם פענצטער. מיטן גאַנצן קערפער זיך אָנגעשפאַרט און געבליבן אזוי, לאנג.

... גאָט... גאָט וואָס דו ביזט דאָ, ווייל איך בין דאָ. גאָט וואָס דו ביזט דאָ, ווייל דאָס שלעכטס איז דאָ. ... גאָט. לעז אויס. לעז אויס. ווייל מען קען שוין נישט מער... דאָס גלייכסטע איז פאַרקרומט און דאָס שעצטע איז פאַראומוירדיקט. גאָט.

זיך דערוועקט. אין צווייטן צימער איז אויסגעלאָשן דאָס ליכט. עס פאלט שיין פון זיין צימער און פון א גאַס־לאַמטערן ביים פענצטער. ער זעט דאָס גרויסע בעט. דאָס קינד שלאָפּט מיט דער מוטער. די טיר איז אָפּן. איינגעדרייט דאָס ליכט. מיט שטילע טריט איבער געשפּאַנט די טיר. געבליבן שטיין. באַטראַכט, ביים שיין פונם גאַס־לאַמטערן וואָס איז אהער געפאלן, דאָס קינד.

עס האָט זיך איינגעניורעט ביי דער וואַנט — א קנאַלעכל. די
מוטער ליגט אין גרויסן בעט. די הענט אונטערן קאָפּ. א
בלייכע יידישע מאמע. ער קוקט אויף ביידע און דאָס האַרץ
קוועלט פון רחמנות. זיך דערמאנט: „כצנעא מוז זיין יחוד...
די קאץ אין שטוב טאָר ניט זיין...“ א שמייכל געטון.
צוריק געגאן צו זיך אין צימער, זיך געלעגט אין בעט.
געווען רויק. געטראַכט גרינג, גלויביק. געבענטשט אין
געדאנק ריטאן, געבענטשט מאַריאנען, דעם שרײַבער, זיך
געצויגן צו אים מיט ליבשאפט, גערופן ברודער... עלנטער
ברודער, רו צו דיין גייסט... רו.. אָנגעהויבן איינדריםלען.
„גאָט באהיט מיין קינד... אלע קינדער... אלע קינדער
זענען מיינע קינדער... גאָט באהיט“...
די טיר איז געשטאנען אָפן.
די ליבשאפט האָט זיי געהיט.

א בלעטל מאַטל אומר

איז עס שוין נישט די העכסטע צייט, אז מיר זאָלן זיך אומקערן צו אונדזער וויכטיקסטן מיטשולדיקן אין דער געשיכטע, צו מאַטל אומר? מיר האָבן אים שוין צופיל פאַרנאכלעסיקט אין משך פון דער דערציילונג און ער האָט עס ניט פאַרדינט. אָבער מאַטלען „מאַלן“ הייסט וועלן פאנגען דעם ווינט. איז מוז מען אים לאָזן אזוי ווי ער איז. נאַטור. זאָל ער זיך אליין מעלדן מיט זיינע בלעטלעך אזוי, ווי זיי זענען פון זיין איילנדיקן געדאנק צו אונדו געקומען.

עס איז צו ווייניק פאַר א מיושבן מענטש. געוויס. און אז מען נעמט נאָך אין אַכט די טיף פון צייט, אין וועלכער די בלעטלעך זענען אויסגעטראָגן — צוואנציק יאָר! — איז עס שוין אודאי נישט מער ווי א הויך. און דאָך, וואָס איז שיך אונדז, האָבן די בלעטלעך אונדו דערלאנגט איבער די סאמע פילבארסטע פעדים, ביז צום דק מן הדק!

נאָר, שליסליך, זאָלן זיי קומען, די בלעטלעך, און זאָלן זיי טענהן פאַר זייער באשעפער. מיר זענען דאָ — זייטיקע.

יוסף —

ניט דיין שולד איז עס און איך ווייס ניט צי מיינע
יא, וואָס איך האָב דיר באַגעגנט אויף אוינע געשלאָג-
גענע וועגן.

ניט דיין שולד איז עס און ניט מיינע. וואָס האָסט
געטראָגן אַזאָ חזקדיקן ביבלישן נאָמען.

צי האָט עס דיר געערגערט? צי האָסטו געחוּסט פון
דער עוולה, וואָס מ'האַט דיר אָפּגעטון?

איך האָב דיר גערופן אין דער שטיל, איך שעם מיך
עס צו זאָגן, איך האָב דיר גערופן דריי עקזאָטישע נעמען.
האָב איך געלערנט פון דיר א סך זאַכן און איינע
די גרעסטע —

איך האָב פאַרשטאַנען פאַרוואָס פון סאָקראַטן זענען
נישט געבליבן קיין ספרים

און פאַרוואָס די שענסטע שורה אין חומש איז —
ולא ידע איש את קברו

און פאַרוואָס ישו קומט ארויס אוי קליין פון די
עוואַנגעליען.

יוסף.

ניט דיין שולד איז עס און איך היינט ניט צי מיינע
יא, אויב איך קען ניט אויפברענגען דיין גאַנצן פנים.
דיין גאַנץ ליכט.

ווי ס'איז אויך ניט דיין שולד וואָס דו אליין האָסט
ניט געקענט ארויסברענגען דיין גאַנץ ליכט (אך, איך זאָל
חיסן אויף זיכער, אז דו האָסט ניט געוואָלט!)

יוסף.

מיין קאָפּ האָב איך שוין לאנג מפקיר געווען צו
אלע ווינטן, נאָר קיין איינער האָט מיר נאָך נישט גע-
בראַכט די בשורה וואָס זאָל דינען פאַר א טרייכט:

— יאָ.

און סוף־כל־סוף, וואָס האָב איך געזען פון דיר?
וואָס ווייט איך אויף זיכער פון דיר?

יוסף

איך וויל מיך אויסהוילן פון אלעמען, וואָס מיינע
חושים האָבן מיר אין זכרון פאַרצייכנט, מיך אויסטון פון
די קולות און ווידער־קולות און נאָר פון דיר אליין מיט
דיר און מיט מיר רעדן.

וואָס האָסטו מיר געזאָגט?

האָסטו מיר געזאָגט איינמאָל בשעת כ'האָב דיר דער-
ציילט, אז כ'האָב שוין אויך נאָכגעטון דער קליינער
באַנדע צווישן וועלכער מיר זענען מגולגל געוואָרן —
איך צוליב דעם מסתם כדי איך זאָל דיך קענען, און דו
כדי אויסצופולן די מאָס פון דינע ליידין — אז כ'האָב
דיר דערציילט, אז איך האָב שוין אויך גענומען האנדלען,
האָסטו מיך א פרעג געטון מיט דיין תמימות אין וועלכער
איך האָב געפילט א ים מיט חכמה:

— מאָטל, וואָס טויג עס דיר?

קלונגט עס אין מיר מיט גדלות ביו היינט און ביו
אלע מיינע היינטן ווי דו האָסט עס מיר געזאָגט דיר.
דאָס ערשטע מאָל איז עס מיר אויסגעקומען, מיר
מאָטל אומרו, צו דערפילן א פעסטן באַדן, וואָס טויג מיר
האנדלען? —

נאָר וואָס ווייס איך דען פון דיר? ווען איך וויל דיין
מאטעריעלן וועזן תופס זיין, בלייבט מיר נאָר לייכטער
שטויב צווישן די פינגער. מיט וואָס פאָר א שטאַף בויעט
מען א דענקמאָל דיר?

און דאָך, אויף אלע וועגן פון מיין אנטלויפן באגעגן
איך דיין פנים. אויף אלע דראַטן פון מיין דיאַלעקטיק
שלאָג איך מיך אָן אין דיר, יוסף.

יוסף.

וואָס שמייכלט דיין מיד פנים אזוי... האָב איך
ווידער עפעס געזאָגט א נאַאיווע זאַך?
איך האָב געזאָגט — אין מיין געדאַנק — יוסף,
ווען דו לעבסט...

— יוסף, האָב איך געזאָגט, ווען דו לעבסט וואָלט
איך מיך מיט דיר אין א שטילן אָונט-ווינקל געטיילט —
הערסט... וואָס וואָלט ער געווען ווען נישט יודא?
ער וואָלט געווען ווי בלומען-שטויב וואָס דער ווינט צע-
טראַגט. ווער ווייסט, צי וואָלט אפילו דער ווייטער ריח
פון זיין קנאישער ליידנשאפט צו אונדו דערגאַנגען. און
איצט —

— יודא, וואָס האַסטו געטון? צו וואָס האַסטו אים
צוגעצוועקעוועט, זיין מאַטעריעלן וועזן פיקסירט?

און דאָך, יוסף, ווי אזוי זאָל איך אנדערש טון מיט
דיר... ווי אזוי זאָל איך דיך אויסן מויל פון פאַרגעסעניש
ארויסציען, ווען איך זאָל דיך נישט אויף דער גאַלאַטע
פירן?

האַקן איינס:

עס איז געווען ווינטער „טויזנט ניין הונדערט זעכצן-
זיבעצן“.

יוסף, וואָס האָסטו דאן געמיינט? געדענקסט, האָסטו מיך
אַמאָל א פּרעג געטון, צי שרייב איך צו מיינע אייגענע
און איך האָב דיר געענטפערט, אז איך קען ניט שרייבן,
אז איך האָב באקומען אַ עקל-געפיל צום כתב, האָסטו
מיר געשענקט אַ שטראַל פון דיין אויג און מיט דער
געבראָכענער אינט־מקייט, וואָס האָט דיר געמאַכט אזוי
נאָענט און אזוי פּרעמד, אַ זאָג געטון אויף דו...
— מאָטל, ביזט שוין אוועק ווייטער פון מיר...

יוסף, וואָס האָסטו געמיינט?

— יוסף

עס פאַרפאַלגט מיך ביז היינט און שפאלט מיר
דעם מוח דיין אויסגעשריי דעמאלט, געדענקסט, ווען כ'האָב
דיר אַ זאָג געטון, אז ס'ז גייען שוין שלום־אונטערהאנד-
לונגען... יוסף, איך פיל נאָך ביז היינט דינע הענט אויף
מינע אָרימס, ווען האָסטו מיך אָנגעכאַפּט און מיט אַ
איבערמענטשלעכער שטים אויסגערופן:

— שלום, זאָגט איר? עס גייען שוין אונטערהאנד-
לונגען? גאָט!

יוסף, איך האָב נישט קיין טבע פון ווייגען, יוסף,
באָר דאָ, ווען איך דערמאן מיך...

— יוסף

האַסטו געמיינט מיך צו טרייסטן, ווען דו האַסט אַמאָל
א זאַג געטון:
— ווען ער איז דאָ צווישן אונדז, וואָלט ער אויך
אזוי געטון.
און ער איז דאָך קיין פּחדן ניט געווען.
יאָ, יוסף, ער איז אויך אַנטלאָפּן —
אַבער דו אליין האַסט דאָך געזאָגט:
— „עס איז שרעקלעך צו זיין גערעכט ביחידות.“
ווען מענטשן ליידן?
ווי אזוי האָט עס אָבער אנדערש געקענט זיין?

יוסף —

האַסט געזאָגט:

— מען קען דורך א זינד קומען צו פרייהייט און
דורך א טעות אויפן אמת'ן וועג. נאָר ניט יעדן איז עס
געגעבן.
און דו ביזט אַזאַ אָפּגעהיטער געווען.

— יוסף, האָב איך געפרעגט, ווי אזוי קומט מען צו
באפרייאונג?

האַסטו מיר געענטפערט — און געדאַכט האָט זיך
מיר, אז ווענדעסט דיך גאָר צו אים, צום שרייבער:
— מען קען קומען דורך פאַרלייקענונג און מען קען
קומען דורך שאַפונג.

און פּלוצים, א קוק געטון אויף אונדז ביידע מיטאַמאָל:
— וויל צו דעם וואָס קומט פון לייקענען צו שאַפונג.
ער דאַרף שוין גאַרנישט פאַר זיך, און וויל אלצדינג
פאַר אַלע.

אזוי האָסטו געזאָגט און געהערט האָבן אונדז די פּינצטערע פּיר ווענט פון זײַן גלות־צײַמער. אפשר האָט עס אויך געהערט די דיקע אײַנבאנדיקע דײַטשע ביבל און דאָס קלײַנע אַלטמאָדישע ספרל, וואָס דו האָסט אזוי משונהדיק ליב געהאט — דער מדרש פּנחס... האָט עס אויך געהערט מאַריאַנע?..

און איך בין נאָך אלץ אויף די שוועלן. ניט כסירה און ניט יצירה, נאָר אומרו, אומרו. און דײַן דײַטשע ביבל מיט די קנאפע צען באַמערקונגען פון דײַן האַנט, מיט דײַן מדרש פּנחס און מאַריאַנעס בריוו צו דיר.

יוסף.

איך בין ניט אײַפּערזיכטיק. ווי קען איך עס זײַן, איך מאַטל אומרו, בײַ וועמען אלץ גליטשט זיך ארויס פון די הענט, וואָס פאַרמאָגט חוץ דײַן ביסל ירושה נאָר אַנג־געווייטיקטע זכרון־קעמערלעך.

איך האָב דײַך ניט געאײַפּערט נישט צו מאַריאַנען, ניט צו רײַטאן, און אויך ניט צו דעם מאַדנעם וועזן. וואָס איז געווען דער שרײַבער. נאָר אײַן מאָל האָב איך געזינדיקט.

עס איז געווען יענעם אײַפּדערנאָכט אין דער צײַט פון דײַן קראַנקהײַט, ווען בײַדע זענען מיר פאַרבליבן וואַכן בײַ דײַן ברענענדיקן בעט און מיר האָט זיך געדאַכט, אז מײַנע אויגן ווערן מיר פאַרקױלט פון דײַן טאָפּעלט פּײַבער, פון דײַן לײַב און פון דײַן היץ־דעליר. אין יענער נאַכט האָב איך געזינדיקט מיט קנאה.

— יוסף

איך האָב גענומען פון דײַן פּרײַנטשאַפט מיט אזױפּיל

ציטערניש, מיט אזויפיל אנגסט און ער האָט געשעפט
פולע הויפנט, און אזוי לייכט ווי איינער הויבט אויף א
שטרײַעלע.

נאָר ניט דײַן שולד איז עס. און אויך ניט זיינע...
און אין יענער נאָכט ווען מיר האָבן ניט געוואָגט צו
מאַכן אַ באַוועגונג נאָר שווייגנדיק איינגעזאפט דעם גרויסן
מענטשלעכן עלנט וואָס האָט פון זיינע ברענענדיקע צעלן
ארויסגעקלאָגט, האָסטו פלוצים א רוף געטון הויך אויף אַ
קול:

— איך טרענק מיך אין שניי!
האָט ער און ניט איך געלעגט א האנט אויף דײַן
שרפהדיקן שטערן.
איך בין ניט אייפערזיכטיק. ווי קען איך עס זײַן?

און אז מיר זענען מיטן טאָג-גלייך פון דײַן צימער
ארויסגעקומען און עס האָט אונזערע אויגן א גלעט געטון
דער מבול שניי וואָס דײַן דעליר האָט אויף אונז געבראַכט.
האָב איך דערזען אויף זײַן פנים — מורא.
האָט ער און ניט איך געוואָגט זיך צו דיר צוריקצו-
קערן. איך בין געבליבן אין דער מדבר פון דער פאַר-
טאָגעדיקער שטאָט און אונטערן רחמות-שיט פונם שניי.
ווי קען איך זײַן אייפערזיכטיק? קען מען אייפערן
דעם ווייסן אין-טוף, די געקעפטע בערג?

מײַנע אויגן זענען פול מיט שניי.

פ ר ו י

מאָטל אומרו, ווען ער וועט לייענען אונדווער גע-
שיכטע, וואָס מיר האָבן געמאַכט פון זיינע נשמה-אויסגע-
זואַרעמטע בלעטלעך, וועט זיכער מער ווי איין מאָל א
ברום טון ניט צופרידן:

— וואָס האָט ער געטון?

ווייל ער האָט פאַר אלעמען און מער פון אלעמען
געהאט אין זינען איין פערזאָן — יוסף'ן. ער זאָגט טאַקע
אין א בריוו, צווישן איברינקן, אזוי:

„... איך שרייב דיר נישט דאָס אָרט וווּ דאָס אלץ
איז פאַרגעקומען, ווייל עס גייט מיך ניט אָן. איך, מאָטל
אומרו, האָב נישט קיין שום פארפליכטונג צו קיין נאָמען
פון קיין שטיקל ערד אויף גאָטס וועלט. וואָס היינט קען
עס הייסן אזוי און מאָרגן אנדערש. איך בין שולדיק א הוב
א מענטשן, איינעם וואָס איז געווען א לעבעדיקער אָטעם
און וואָס איך פיל אים נאָך לעבן אין מיר און ער וועט
לעבן מיט מיר ביז צום סוף, נאָר אַזאָ הוב איז פאַר
מיר גילטיק.“

אזוי, שרייבט ער, מאָטל, און ס'איז גאָר קיין ספק

ניט פאַראן, אז ער האָט געוואָלט דערימיט גיבן אן אָנצור-
 הערעניש, אז אלץ און דער עיקר זאָל זיין יוסף.
 ער האָט אָבער דערביי, ווייזט אויס, פאַרגעסן —
 אך, אומר! — זיינע אייגענע בלעטלעך... עפעס רעדט
 זיך דאָרטן נאָך וועגן עמיצן און נאָך ווי אזוי!
 דאָך אביסל רעכט וועט ער האָבן: בנוגע די אלטע
 ליט, ברוך קראַכמאל און זיין פרוי. ער האָט אוודאי נישט
 געריכט זיך, מאַטל, אז זיין שליה וועט אָפגיבן אזויפיל
 פּלאַץ אָט דעם טראַגיקאַמישן פאַרל.
 מען קען אָבער קיינמאַל ניט וויסן, און דער שרייבער
 אליין ווינציקער ווי ווער ס'איז ניט איז, וואָס סע וועט
 פאַרכאַפן דאָס געמיט פונם שרייבער, וואָס עס וועט אים
 באהערשן.

— „ניקס צו מאַכן!“

אזוי וואָלט געזאָגט דער אלטער בענעדיקט. און וואָס
 שיך דער מאַדאַם קראַכמאַל...
 זי איז געווען „פּראַפּירט“ פון דער פאַרענדערונג, וואָס
 זי האָט באַמערקט און ריטאן, נאָך יענעם אויפדערנאָכט ווען
 ס'איז פאַרגעקומען דער אינצידענט צווישן שרייבער און
 יוסף'ן, און אין וועלכן זי, מאַדאַם קראַכמאַל, האָט זיך זער
 לייטיש ניט געמישט און אפילו מיט קיין וואָרט וועגן אים
 ניט דערמאַנט.

יענעם אַוונט איז יוסף שטאַרק אַראָפּגעפאלן אין
 ריטאַס אויגן.

פאַרוואָס? אַזער איז שולדיק געווען יוסף מיט זיין
 אנטלויפן? ווייל, כּוּף-כּל-סוּף, האָט דאָך עס אזוי געקענט
 הייסן, און פרויען האָבן נישט ליב יענע, וואָס אנטלויפן-

פרויען זענען אַמביציעז און אורטיילן לויט דעם וואָס זיי זעען. נאָר דאָס וואָס זיי זעען איז פאַר זיי ווירקלעכקייט. און ריטא האָט געזען, אז יוסף האָט פאַרלאָזט דאָס שלאַכט-פעלד, בשעת דער אנדערער איז געבליבן. זי וואָלט עס געווען געוואָלט פאַרקערט. עס האָט איר שטאַרק וויי געטון אָט דאָס דאָזיקע. און כאַטש זי האָט זיך איינגעשטעלט פאַר אים אַקעגן שרייבער און ס'האַט געהאלטן שיער-שיער ביי גאָר גרויסן, דאָך ווען זי איז געבליבן אליין, האָט זי געוויינט פאַר פאַרדראָס און פאַר בושה: נאָך וואָס איז ער אנטלאָפן, יוסף? פאַרוואָס האָט ער זי אוי... פאַרשעמט?

פאַטאַלע טראַגיק פון ווערטער! ביידע האָבן זיי איצט געליטן, ריטא און יוסף, און זייער פּיין האָט זיך קאָנצענטרירט אין איין באַגריף, וואָס דריקט זיך אויס מיטן וואָרט „אנטלויפן“. און דאָך, וואָס פאַר א ווייטקייט אין אינהאַלט. ריטא האָט באַדויערט יוסף'ס אנטלויפן — אזוי האָט זי עס געטוישט — פון א קאָנפליקט מיט א בעסטע. וואָס האָט זיך אויפגעהויבן אין א מענטשן. און יוסף איז אָפגעגאן מיט בלוט פאַר זיין אנטלויפן פון צו טיילן מענטשלעכן גורל מיט מיליאָנען אומשולדיקע קרבנות.

איין און דאָס זעלבע וואָרט באַנוצט פאַר איין און דעמזעלבן טוביעקט, און אַזאַ מהלך פון באַטייט. די מענטש-לעכע שפראַך אליין גענוגט נישט, אז מענטשן זאָלן זיך אַבסאָלוט פאַרשטיין...

דער ענין איז אָבער בכוח אונדו צו פאַרפירן ווייט. מיר קערן זיך אום צום קאָנקרעטן, צו ריטאן. עס איז מיט איר בכלל פאַרגעקומען זער א וויכטיקע ענדערונג. און זי האָט עס געפילט. זי איז מיט אַמאָל אלט

געוואָרן אירע פולע יאָרן. א שווערער ערנסט האָט זיך באזעצט אין אלע אירע צעלן. און א אַפּאַטיע, וואָס האָט געקענט באַאומרויקן.

זי האָט פאַרלוירן דעם אינטערעס צו דער באלע-באַטישקייט, צו די קינדער, צום פּאָטער.

עס איז מיט איר געשען, גלייך זי איז זיך וויסיק גע-וואָרן וועגן דער פּראָזאָאישקייט אינם גורל פון דער פרוי וואָס שזעלט זי אַוועק אין א לאַגע — טרייסטלאָז און אומ-פאַרמיידלעך — פרוי קעגן מאן!

אָט דער „ויראַזש“ ריטאס האָט זי אָן איר ווילן א טראַג געטון אין א גאַנץ אומדערוואַרטעטער ריכטונג. אַנשטאט וואָס אלע אירע סימפּאַטיען זענען ביז אַנומלטן געגאַנגען צום פּאָטער און די אַנטיפּאַטיען צו דער מוטער, איז עס איצט געווען פאַרקערט. זי האָט שוין מער ניט געפילט צו דער מוטער יענע פאַראַכטונג, וועלכע זי האָט אפּשר ניט געוואָלט און איז דאָך געווען ביי איר; אַנ-שטאט דעם איז געקומען א מין מיטגעפיל און אין א געוויסער מאָס אפילו באוונדערונג. זי איז געוואָרן צו דער מוטער ווייכער, צוגעלאָטער. אפילו איר שטים, בשעת רעדן מיט דער מוטער, האָט באקומען א וואַרעמ-קייט און א מעלאָדישקייט, וואָס מען האָט ביי איר פריער ניט געהערט. גלייך זי האָט געוואָלט אויסקויפן די באַציונגען פון פריער!

און אין דער זעלבער צייט איז די פריעריקע צוגע-בונדנקייט צום פּאָטער פאַרביטן געוואָרן אין א דורכ-שניטלעכן רהמנות, אווינס וואָס מען פילט צו באַזיגטע, וועלכע האָבן ניט געקעמפט.

זי האָט איר איצט פאַרגיבן, ריטא דער מוטער, אלע

אירע הטאים, ווען אפילו זיי זענען געווען מערערע.
זי וואָלט אפילו גערן געטון עפעס, זי אָפּצוהיטן פון
דורכפאל...
...

אין באשטימטן טאָג פון דער וואָך, וואָס ריטא האָט
שוין געוואָלט, האָט זי ווידערמאָל זיך געלאָזט אויף א
שפּאַציר, דורכגעמאַכט די זעלבע סטראַטעגיע ווי די
פריעריקע צוויי מאָל. זי איז איצט געגאנגען גאָר אַ
דערש. איצט האָט זי געפירט א נייגיריקייט, די נייגיר-
ריקייט פון דער פרוי פון מאָרגן. זי האָט געוואָרט אַן
יסורים, מיטן איינציקן וואַנט: צו זען גאָטמאָל.

די מוטער איז אָנגעקומען. ריטא האָט באמערקט, אז
זי גייט רויק, ווי אויף זיכערן. זי האָט אויך געפונען, אז
זי איז נאָך גאַנץ שוין, גאַנץ אינטערעסאַנט. זי האָט איר
מקנא געווען און אין דערזעלבער צייט געהאַט אַ געפיל
פון נקמה אין די מענער: אַ יונגער שיינער מאַן און אַן
אלטע פרוי! עס האָט איר הנאה געטון. אָבער...

אָבער וווּ איז ער? פאַרוואָס קומט ער נישט? ..

זי איז געוואָרן אומרויק, גלייך זי אליין וואָלט עס
געווען יענע, וואָס וואָרט... זי האָט אָנגעשטרענגט דעם
בליק אין יענער זייט פון וואַנען ער פלעג געוויינלעך
אָנקומען, געווען טיף באַזאָרגט, און ווען ניט די מורא
צו ווערן אַנטדעקט, וואָלט זי ארויסגעגאָן פון איר באַהעל-
טעניש אים נאָכוואַך.

אין א פּאָפּן — צוואַנציק מינוט ארום איז די מוטער
ארויסגעקומען, עס האָט זיך דערקענט אין איר א גע-
וויסע פאַרלויבנקייט. זי האָט געמאַכט אַ שפּאַציר צוריק.
איבערגעשניטן די גאַס, ווידער צוריקגעקומען, אריינגע-

גענאן אין דעמזעלבן טויער, און ווידער, אין וועלכע
פופצן, צוואנציק מינוט ארום ארויסגעקומען, זיך ארומגע-
קוקט גאנץ פארווירט, געמאכט נאָך א קליינעם שפאציר,
געשטאנען א וויילע ניט אנטשלאָסן, ווי איינער, וואָס
גלויבט זיך אליין נישט, אז ס'איז אזוי געשען. א קוק
געטון אויפן זייגער. אוועקגעגאן. ריטאן האָט זיך גע-
דאַכט, אז זי גייט ניט זיכער, אז זי איז זער געפאלן
ביי זיך.

עס האָט איר געטיאָקעט דאָס האַרץ ריטאן פאַר
אויפּרעגונג. א טיפע באליידיקונג האָט געברענגט אין גאנצן
בלוט, זי האָט זיך אליין אויף אזויפיל קיין חשבון ניט
אַפגעניבן. עס איז ניט געווען קיין מאמע אָס די פרוי,
וואָס איז נאָר וואָס דאָ אוועקגעגאן. עס איז געווען א
פּרוי, די פרוי, דאָס גאנצע פרויען-געשלעכט, אלע, אלע,
דאָס זעלבע קען פאַסירן מיט יעדער פרוי, מוז פאַסירן
מיט יעדער פרוי, אזוי לאנג ווי... דאָ איז דער געדאנק
געבליבן הענגען. אזוי לאנג ווי...?

זי איז געגאנגען ריטא און געטראַכט. דער געדאנק
האָט געארבעט אויף א אומגעוויינלעכן, פאַר איר, אופן.
זי האָט געוואָלט און ניט געטענט אויפוויקלען דעם קנויל-
פון א פראגע איז געוואָרן צען, א מענגע. זי איז זיך אליין
געוואָרן פרעמד, אָפגעטיילט.

אויפּדערנאָכט איז זי געזעסן אין דער אלטער שטוב.
זיך פארנומען מיט די קינדער. געוואָסט, אז דעם פאַטער
איז לאנגווייליק דאָרט, ער בענקט נאָך א מענטשן, נאָך
איר, זי איז אָבער ניט געגאנגען אַהין. ס'האָט זיך איר
געוואָלט זיין נאָענט צו דער מוטער, איר זאָגן א גוט

וואָרט, זי ניט לאָזן אליין מיט איר באליידיקונג. אויך
אין פרוי קראַכמאל האָט היינט א רעד געטון די מאמע.
זי האָט באמערקט ריטאס אָפגעוונדערטקייט, א זאָג געטון
מיט פאַרדראָם:

— אלע אונדזערע באקאנטע זענען פארפאלן געוואָרן.
אפילו מאַריאנען זעט מען נישט.
אויף וואָס ריטא האָט געענטפערט מיט א שמייכל,
געמאַכט צוליב דער מוטער:
— זיי זענען אויסגעפרוירן.

און ווידער א שלאָפלאָזע נאַכט. ווי דעמאלט ווען
זי האָט געמאַכט די פּינלעכע אנטדעקונג. אָבער די רעאַקציע
איז שוין געווען פון גאָר אַן אנדערן מין.
דעמאלט איז אויף איר ארויפגעפאלן א בארג. עס
האָט זיך געוואָלט לויפן, פארשוונדן, און איצט האָט זי
געוואָסט, או לויפן איז נישטאָ ווהיין: נישט דערפאַר, ווייל
די גרענעצן זענען פאַרצוימט, נאָר ווייל ס'איז איבער-
הויפט נישטאָ ווהיין — אומעדום וועט זיין דאָס זעלבע.
אומעדום איז די פרוי דער קנעכט פונם מאן, א גע-
טרייער אָדער א אומגעטרייער, אלץ א קנעכט, און קיין
חילוק נישט, וואָס פאַר א מאן. נאָבל? ווער איז נאָבל?
דער שרייבער? יא, אפשר בשעת דעם שרייבן, און
דערנאָך, קען ער אָפגיבן מיט אן עודה... ווער זאָל צאָלן
פאַר אזויפיל געשריבענער נאָבלקייט? ווער זאָל אָפקומען
דערפאַר? נאָר די פרוי! ווייל די מענער וועלן זיך ניט
לאָזן טעראָריזירן. קיינער, חוץ דער פרוי! ווייל... ווייל...
עס איז איר געוואָרן א בושע, ביז טרערן. אזש
עקלאָפט.

געטראַכט :

... ווען מען קען אויסגעפונען א מיטל ניט צו האָבן
קיין קינדער. קיינער זאָל דערפון ניט וויסן. ניט די
מענער, ניט די מלוכה, נאָר די פרויען...

זיך דערמאנט אין איר מוטער, אין קאמף מיטן
פאָטער פאָר קינדער־האַבן.

געעפנט ברייט די אויגן :

.. האָט זי באמת געוואָלט האָבן קינדער ? טאקע גע-
וואָלט ? און איך וועל אויך וועלן ? — — —

זיך דערמאנט אין מאַריאנע, געטראַכט :

... מען זעט זי נישט. קער שוין ווידער האָבן עפעס
אן אווענטורע.

און :

.. אָט די מאַריאנע, זי איז דאָך פיינער פון אלע
מענער. אָט האָט זי געקענט נעמען ביי איר אלטן מאַן א
פאַרמעגן און ניט געוואלט מערער ווי די פענסיע פאַרן
קינד. און לעבט ווי איר געפעלט, ניט פאַרבונדן מיט
קיינעם. קיינער וועט זי ניט טעראַריזירן !

זיך אַ פּרעג געטון :

— וואָלסט געוואָלט אוי לעבן ווי מאַריאנע ? וואָלסט
געקענט ?

א ציטער געטון מיטן גאנצן קערפער :

— ניין.

און ווי איינער, וואָס וויל זיך רעטן פון א שלעכטער
זעאונג :

— גאָט זאָל מיך היטן... גאָט.

די נאכט איז גרויס פאר יענע וועמענס שלאָף איז פאַרוואָגלט. די נאכט איז אומענדלעך.

ריטא האָט געוואָלט מאַכן ליכט, אָבער אין דעמועלעבן צימער זענען אויך געשלאָפן צוויי פון אירע ברידערלעך. זול-קינדער. זיי דאַרפן גאנצפרי גיין אין שול אריין. א שאָד זיי אויפצוועקן... נעבעך, קינדער... אין שכנות-דיקן צימער שלאָפט די מוטער מיט אנדערע צוויי. ריטא הערט ווי די מוטער דרייט זיך אין בעט, קען ניט שלאָפן. ריטא שטויסט זיך אָן, פאַרוואָסט. זי האָט ניט קיין פאראיבל אויף איר, נאָר עס מאַכט איר, ריטאן, נאָך צוגער...

... זיך אָנטון און אוועקגיין צום פאָטער ? גיין. זי האָט ניט וואָס צו זוכן דאָרטן.

מיט גרויס פאָרזיכט איז זי אראָפגעקראָכן פונם גע-לעגער, זיך געלאָזט צום פענצטער. אויפן וועג א קוק געטון צו די קינדער. זיי איינגעדעקט. ריטא שטייט ביים פענצטער און קוקט אין טונקלען הויף.

זי זעט: מאַריאַנעס פענצטער האָט שוואַכן שניין. ווארשיינלעך, ליכט ביים בעט. ווייזט אויס, געלייענט און אנשלאָפן געוואָרן. און אפשר שלאָפט זי אויך נישטני. איבערגעפירט דעם בליק צום פאָטערס צימער. פינצטער. זיך פאָרגעשטעלט ווי ער ליגט אין בעט, קוקט ארויס פון זיין באהעלטעניש. א מענטש איינער אליין. וואָס האָט ער, וועמען האָט ער ? רחמנות. און תרעומות:

— וואָס זאָל ער האָבן ? וועמען זאָל ער האָבן ? ! פאַרוואָס ?

פאַרגלייכט מיט דער מוטער. זיך געוואָגט: — איך בין נישט געווען גערעכט קעגן דער מאמען.

אין טעות געלעבט. און אזוי אלע. אפילו דער שרייבער...
דער וואָס... ער אויך, ער אויך! אויב ער וועט קומען
באשרייבן אונדזער משפחה, וועט ער דאָך זיכער די פּינסטע
פאַרבן אויסזוכן פאַרן טאטן, ווערנד פאַר דער מאמען...
איר וועט ער געוויס געפונען דאָס ערגסטע אויסצוזעצן...
דער מאָן דער קרבן, נעבען. און די פרוי — די זינדערין,
די פארעטערין, אלדאָס ביזו איז זי!..

א טראַכט געטון מיט אַמאָל, ווי א אומגעריכטער בליץ:
... נו, און יוסף?

א בענקשאפט וואָס די שפראַך האָט ניט קיין וואָרט
פאַר איר, האָט זיך צעגליט אין אלע אירע גלידער. זי
האַט מיטן גאנצן מויל ארויסגעאַטעמט צום פענצטער:
— יוסף...

זיך צוריקגעלעגט. איבערגעדעקט זיך אינגאנצן. ניט
געהערט דער מוטערס דרייען זיך אין כּחט. גאַרנישט,
קיינעם נישט. עס גייט זי מער קיינער נישט אָן. נאָר זי
און דאָס פּייער וואָס נערט און פארצעוּט די פרוי פון
אייביק ביז אייביק.

א טיר קעגן א טיר

און אַקעגן איז געווען מאַריאנע. זי וואָס האָט נישט געלעבט אין צייט, וואָס האָט נישט געחשבוניט. מאַריאנע, וואָס האָט פון קיינעם גאַרניט פארלאנגט, קיינעם קיין פאַרווירף נישט געמאַכט און זיך אויך נישט. פאַר וועמען די איינציקע מאָס איז געווען איר ווונדערבארער קערפער און פאַר דער מאָס האָט געקלעקט דאָס איינפאַכע און פרימיטיווע אין דער צייט-שפּיל לייטער: טאָג און נאַכט... נעכטן? עס איז נישט געווען קיין נעכטן. עס איז גאַרנישט געווען ביז אַקארשט, ביז אָט דעם פלאטער, וואָס איך ריר אים אָן און ער רירט מיך אָן. גאַרנישט איז נישט געווען. און מאַרגן, איבער א חודש, איבער א יאָר?.. מאַריאנען גייט עס נישט אָן. זי וויל עס נישט. מאַריאנע. זי איז נישט געווען און זי וועט נישט זיין. זי איז אַצינד.

און אין דעם אַצינד האָט זי געוואָלט — יוסף.

פאַרוואָס? מחמת וואָס? וואָס האָט זי געצויגן צו דעם אויסגעמארכטוועטן יידן? זי, וואָס האָט געקענט די ליבע אונטער אלע מאַסקעס? זי ווייסט עס נישט. זי ווייסט נאָר, אז זי וויל.

עס איז דאָך געווען א מאַמענט ווען ער איז פאַר-
 שוונדן פון איר האַריוואָנט: יענעם אָוונט.
 ער האָט אָנגעווירן דאָס ממשות אין אירע אויגן.
 גלייך ער וואָלט געווען יענע „פליענדיקע פליג“, די
 „מוש וואָלאַנט“ וואָס א טייל אַנעמישע און נער-
 וועזע נאַטורן ווערן פון איר געפלאַגט. די „פליג“ איז
 הייסט עס, פארשוונדן אין יענעם מאַמענט ווען דער
 שרעקער האָט א זעץ געטון אין טיש און אויסגעשריגן:
 „מאַניאַקוו!“ זי איז אפילו געהאט אַראָפּגעפאלן ביי זיך
 אַליין, מאַריאַנע... אויף דערויף איז זי איבערגעקומען? !
 זי האָט געפרווט א טרייסל טון פון זיך דאָס אָנשי-
 קעניש, אָט די „יידישע מאַראַל“, ווי זי האָט עס ביי זיך
 אָנגערופן. זי האָט זיך ארויסגעכאפט פון שטילן היף אין
 צענטער אַרײַן און געטון א הוליע. און באלד צוריקגעקומען
 ווי איינער, וואָס אנשטאט דעם גוטן געבענטשן ווייץ, האָט
 מען אים געגיבן הייוון. גיין, ניט דאָס! ניט דאָס ווגל
 איצט מאַריאַנע! און דאָך, זי איז ניט איבערגעזעטיקט, זי
 איז אפילו ניט זאָט. פארקערט: עס ברענט אין איר א
 הונגער, ווי זי האָט עס — דאָכט איר — קיינמאָל
 נאָך ניט איבערגעלעבט. אלצדינג וואָס זי האָט געהאט
 איז גאַרנישט קעגן דעם גענוס, וואָס זי רעכט זיך אויף
 אים, וואָס זי שפירט אים, וואָס ער מוז קומען...

טעג און נעכט ליגט מאַריאַנע ביי זיך אין צימער
 און לייענט. זי טוט עס אזוי, ווי זי וואָל אויסהערן איינעם
 אויס העפלעכקייט — עס איז אַמאָל אינטערעסאַנט, אַמאָל
 לאנגווייליק, אָט דאָס וואָס זי הערט. אָבער — וואָס גייט

עס איר אָן? זי טוט זיך סיי ווי אירס... זי פילט צייטיקן
 אין זיך די ליידנשאפט ווי א פרוכט, זי פילט ווי זי פולט
 זיך אויס אין איר. זי נעמט אָפּ מאַריאנע, איר טייל פון
 דער „אַר-הנאה", פונם ווונטש אליין. זי האָט דאָס געפיל,
 ווי זי וואָלט פאַרמאָגן געוואלדיקע שפּייכלער מיט אלדאָס
 גוטס און זי האָט דעם שליסל, און אָט גייט זי באלד
 עפענען די שלעסער און זאָגן צו די וואַרטנדיקע: נעמט.
 עס איז מײַנס. און איך גיב עס אײַך, ווייל עס געפעלט
 מיר, ווייל איך האָב הנאה דערפון.

זי פאַרטראַכט זיך נישט, מאַריאנע, וועגן יענע, וואָס
 האָבן שוין גענומען פון די שפּייכלער. זי געדענקט זיי
 נישט, און ווידער: עס האָט קיינער נישט גענומען. זיי
 האָבן נישט געוואוסט ווי צו נעמען. ניין. ניט דאָס. ניט
 דאָס. עפעס אנדערש וויל איצט מאַריאנע, זי רעכט זיך
 אויף גאָר נייעס, גאָר אווינס וואָס איז נאָך נישט געווען,
 און וואָס זי פילט שוין, אז ס איז כאַראַן. אָט איז עס,
 אָט קומט עס.

זי איז פול, מאַריאנע, מיט א פרייד, וואָס האָט קיין
 גאַמען נישט. אַיאַ פרייד האָט זי נאָך נישט געהאט.
 קיינמאָל. זי פילט ווי א ליכטיקייט אין קערפער. עס
 שטראַלט ארויס פון איר. זי שמייכלט צום צימער. זי
 קוקט און ווונדערט זיך. זי זעט זיך אוי, אָן דער הילף
 פון א שפיגל, און זעט זיך א נייע, א אומבאקאנטע, ווי
 א בילד פון זיך, געמאַכט פון א גרויסן פאַרליבטן מייסטער.
 זי האָט באקומען א באוונדערע לייכטיקייט, גלייך דער
 קערפער האָט פאַרלוירן אין וואָג און געוועזן אין עלאס-
 טישקייט. זי גרייט זיך, מאַריאנע, צונעפעס פייערלעכס,
 צונא יום טוב א נייעס א נאָך ניט געפראוועטן.

און אין איינעם א טאָג האָט זי א זאָג געטון:
— היינט גיי איך צונ'אים. זאָל זיין וואָס סע וועט
זיין. איך גיי צונ'אים.

זי האָט ניט געוויסט ווו ער וויינט, און ריט א'ן פרעגן
ניט געוואָלט. זי האָט זי איבערהויפט אויסגעמיטן לעצטנס.
פארגעסן אין איר. און איצט האָט זי בכיוון ניט געוואָלט
רעדן מיט איר דעריבער. ווי מורא געהאט, זי זאָל איר
ניט קאָלע מאַכן, איר אין וועג ניט שטיין... ניין, זי וועט
זיט פרעגן ריט א'ן וועגן יוסף'ן. זי וועט מיט איר בכלל
ניט רעדן. זי וועט שוין אליין טרעפן דעם וועג אַהין, צו
דעם וואָס זי האָט... ליב.

זי האָט אויסגענוצט דעם צוטרוי פון די אייגענע,
וועלכע האָבן זי געקענט און געוויסט, אז ווען עס קומט איר
אָן דאָס היים-זיצן וועט מען זי מיט קיין שטעקן נישט
ארויסרייבן, פונקט ווי ס'איז אומעגליך זי צו פאַרהאלטן.
ווען עס קומט איר אָן צו גיין. זי האָט זיך פאַרנאָכט צו
געטון א כאפ ארויס און זיך געלאָזט גיין. זי האָט פאַר
שטאנען, אז ווינען וויינט ער אין אַרימסטן יידישן פערטל.
אין סאמע געטאָ. זי האָט זיך אוועקגעלאָזט אהינצו, ווו
איר פוס האָט נאָך קיינמאָל ניט געטרעטן. און צו איר
שבה זאל עס געזאָגט ווערן. זי האָט נישט געבלאָזן פון
זיך, זי איז נישט געגאנגען, ווי א פאַרבלאָנדעטע אדער ווי
איינע וואָס לאָזט זיך אראָפ און טוט א טובה. זי איז גע-
גאנגען, מאַריאנע, דאָ ווי אָן אייגענע, גלייך זי איז א
קינד פון די גאסן און די געסלעך. מיט השק זיך צוגעקוקט
און אריינגעקוקט. אט די געסלעך ווו אלטע בעלי-מלאכות.
זיידעס, וואָס האָבן שוין זייט יאָרן נישט געארבעט, זענען

וידער צוריקגעגאן צום ווארשטאט, ווייל די זינען אָדער די איידעם זענען אין קריג. ווו מען האָט געארבעט ביי נאַפּט-לאָמפּן, ווי ערגעץ אין א דאָרף. געסלעך, ווו מען פאלט אריין גלייך פון דרויסן אין זירה אריין, ווו א צימער ווערט איבערגעטיילט מיט א שאפע אויף צוויי העלפטן, איין העלפט איז א ווערקשטאַט, און דאָס צווייטע דאָס שלאָף-צימער. זי איז געגאנגען, מאַריאנע, ווי אן אייגענע.

און אין איינע פון די געסלעך האָט א שטים זי אָפּ גערופּן, פאַרווונדערט, איבעראשט פון דעם באגעגעניש. דאָס איז געווען איינער פון יענע יונגע-לייט, וואָס פלעגן אַמאָל אריינקומען צו די קראַכמאַלט און האָט געקענט מאַריאנען, אויך זי אים, כאָטש זי האָט זיך אויף אים קיינמאָל ניט אומגעקוקט.

מאַריאנע האָט אים איינפאַך א זאָג געטון :

— פירט מיך צו יוסף.

ער האָט זי אָפּגעפירט.

זיי האָבן אים געפונען אין בעטל ליגנדיק, אין דער פינצטער. דער יונגערמאן, וואָס איז מיט יוסף געווען גאנץ נאָענט — מיר האָבן אים צוליב פאַרשידענע טעמים ניט איינגעשלאָסן אין דער געשיכטע — האָט געמאַכט ליכטיק. זיך אוועקגעזעצט ביים טיש און געבלעטערט די דיקע דייטשע ביבל, וואָס ער האָט שוין געקענט. און מאַריאנע האָט זיך אוועקגעזעצט לעבן יוסף.

— וואָס איז אייך, הער יאָזעף? איר זענט ניט געזונט ?

מאַריאנעס שטימע איז געווען פיניסטער סאמעט.

אָבער איצט עפעס מער. עס האָט וויברירט אין איר אַזאָ
ווייכע וואַרעמקייט, וואָס איז גאַרנישט צום דערלאנגען.
אזוי פרעגט א געטרייע מאמע איר ליב קינד:

— זונעניו, סע טוט דיר עפעס ווייז? וואָסני? ווייז...
דער יונגערמאן ביים טיש, וואָס מיר ווילן דאָ נישט
פורש בשמו זיין, איז אַזש פאַרציטערט געוואָרן הערנדיק
מאַריאנעס שטים, אזוי ווי זי האָט איצט גערעדט. ער האָט
געבלעטערט די ביבל און די פינגער האָבן פולסירט. ווי
סע וואָלט זיך אים אויסגעשפרייט דאָס האַרץ אומעדום.
עס איז אים פאַרבליבן אויפן גאנצן לעבן אין זכרון אָט
יענע איבערלעבעניש. ער האָט מער שוין קינמאָל אַזאָ
שטים און אועלכע טענער ניט געהערט.

יוסף האָט געקוקט אויף איר און געשוויגן.
זי האָט געיאָגט:

— מען זעט אייך נישט. קומט עמיצער צונאָיך?

ער האָט געענטפערט:

— מיינע פריינט...

און מיטן בליק פאַרטויטשט:

— אָט דער מענטש.

מאַריאנע האָט א קוק געטון אויף זעם פרעמדן.
נישט פארשטאנען די פריינטשאפט. זי האָט דעם יונגמאן
כמעט ווי ניט באמערקט די גאנצע צייט. און אפשר האָט
עס איר אפילו ווי געטון. זי וואָלט איצט געוואָלט אַיין
האַבן יוסף'ס פריינטשאפט. מיט קיינעם ניט טיילן. זי האָט
זיך איבערגעבוין איבער אים. געשאַרט זיינע האָר פונם
שטערן ארויף, צוריק. אין פנים אריינגעקוקט. אועלכע
מאָדנע שטריכן. א שיינער? ניין. עפעס אנדערש. א פנים
וואָס טראַכט. טראַכט שטענדיק. טראַכט גוטס. א פנים פון

מוסקלען, ביינער און באוועגונגען. אָן פעטס. אין יעדן
קנייטש רוט א מחשבה. און סימנים פון שווערע ליידן.
שטיל, קוים וואָס דאָס געהער האָט עס אויפגעכאפט.
האָט מאַריאנע אויסגעהויכט:

— יוסף...

עס איז געווען מער יעזוס, ווי יוסף.
ער האָט זי אָנגעקוקט קאלט, ווי גיט קיין היגער.
זי איז אוועק אָן א גוטע נאַכט אפילו.

א טיר קעגן א טיר, א פענצטער קעגן א פענצטער;
צוויי פרויען, מאַריאַנע און ריטא; און ביידע געזוכט
רעטונג. אין וואָס, אין וועמען? אין א האַלאָוועשקע זיך
אָנגעכאפט.

מילא, ריטא. אין ריטא'ן האָט די פרוי אַקארשט
באקומען לשון. און איר נשמה צושטאנד האָט זי געקענט
פירן צו דעם עניגמאטישן נזיר. אָבער מאַריאַנע?

ביי איר גאנצער צעלאָזנקייט האָט דאָך מאַריאַנע
געווען, אז דאָס וואָס זי לעבט איצט איבער, איז גאָר
עפעס אנדערש ווי דאָס פריערדיקע. עס איז איר געווען
דאָס ערשטע מאָל אין לעבן, וואָס זי איז נישט געגאנגען
אָן א אינערלעכן ווידערשטאנד. עס איז געווען דער ערשט
טער קאַמף מיט זיך אליין. זי האָט געקעמפט אזוי ווי זי
האָט געקענט.

צו ריטא'ן איז זי גיט געגאנגען. זי פּינט באקומען,
זי און אלע יידן, גלייך זיי וואָלטן געווען שולדיק אין איר
שוואַכקייט. אלע אָונט איז זי אוועק צו יוסף'ן, און צוריק

געקומען א צעבראָכענע, א דערנידערטע: יוסף האָט זי אפילו
ניט באמערקט. אזוי האָט זיך איר געדאַכט...
איר שטאָלץ האט זיך רעוואָלטירט, דער שטאָלץ פון
א פרוי וועמען אזויפיל האָבן באגערט, פון א פרוי, וואָס
האָט געוואָסט פון איר שיינקייט און איר מאַכט.

און דעמאלט האָט זי אָפגעטון א זאך, וואָס דערנאָך,
אחר המעשה, האָט זי זיך דערפאַר דערשראָקן. עס האָט
זיך פאַר איר באוווּן אין דער פערספעקטיוו עפעס זער
שלעכט, ווי זי האלט ביים באגין א שווער סארברעכן
און ווייסט נישט וואָס.

זי איז אוועק צו אים באטאָג. ער איז ניט געווען
אין דר'היים. האָט זי איבערגענישטערט דאָס גאנצע צימער-
אומערום געזוכט און אין ערגעץ נישט געפונען קיין סימן פון
בריוו, נאָר א פאָטאָגראַפיע פון זער א יונגער פרוי מיט
א זויגקינד. זי האָט עס באטראַכט, מאריאַנע, מיט נייגיר,
מיט מיטלייד און, פלוצים, זי ווייסט ניט ווי אזוי ס'איז
געשען, זי האָט עס צעריסן אויף שטיק-שטיקלעך, באשפיגן,
אדעקגעווארפן און אנטלאָפן מיטן געדאַנק מער קיינמאָל
ניט צוריקצוקומען.

זי האָט זיך געקראַגן א קופע ביכער. טאָג און נאַכט
בעליגן אויפן דיוואַן און געלייענט. אינערגעץ נישט
געגאנגען.

אין דער צייט האָט מען אין די אָפיצירן-קרייזן אָנ-
געהויבן איבערגיבן, אז מאַריאַנע גייט אוועק אין א קלויס-
טער. אנדערע האָבן דערציילט פאַר זיכער, אז זי איז
ביאוס אָנגעשטעקט.
די אלע קלאנגען האָט זי אליין פארשפרייט דורך

מיטלען וואָס זי האָט זיך ספעציעל דערויף דערפונדן.
די רוי איז אָבער ניט געקומען. עס האָט זי געצויגן
צו אים מיט א קראפט וואָס האָט ניט קיין נאָמען. דער
מוח האָט שיער ניט געפלאצט. עס האָט זיך איר געדאַכט
צייטנווייז, אז זי באקומט א כוח וואָס מיט איין קלאפ
זעצט זי דורך די וואנט. דאָס איז געווען די אומגעווערע
שפאנונג פון איר בלוט, עס האָט זיך איבער איר צעגאָסן
א שרפה:

— יוסף.

איז זי אין א אַוונט אוועק פון דר'היים אין שטאָט
אריין און — אים באגעגנט.

זי האָט אים אָנגענומען ביי דער האנט און מיטגע-
צויגן מיט זיך, ווי א געפאנגענעם. זי האָט אים געפירט
מיט אומבאקאנטע ליקן און געסלעך, טויערן און טונקלע
פאסאַזשן. עטלעכע מאָל האָט א גרופע אָפיצירן זי דער-
קענט און זיך נאָכגענומען נאָך זיי, נאָר זי האָט זיך
קונציק אויסגעדרייט און צו יוסף'ס דערשטינונג זענען
זיי מיטאַמאָל ארויס אויפן שטאָט-גאַרטן. זי האָט אים
שנעל געפירט מיט זיך, אים ארויפגעפירט אויפן גלאַקן-
טורם פון דעם קלויסטער. זיך דאָרט מיט אים אוועקגע-
זעצט. עס איז געווען א צויבער-בילד פאַר זייערע אויגן.
די שטאָט אין נעבל דורך וועלכן ס'האַבן זיך געמאַכט א
וועג, ווי כוטרע געדאנקען-פעדים, די עלעקטרישע דראָטן
מיט זייערע לעמפלעך.

ביי יוסף'ן האָט זיך עפעס א ריר געטון אין האַרצן.
עס איז אים געווען, ווי אין די קינדער-מעשה'ס מיט די
רויבער, ווען דער העלד זאָגט א שפרוך און דער שטיין
קייקלט זיך אראָפּ. א אומגעזעענער אלי-באבא האָט איצט

ביי זיין נשמה געזאָגט דעם סעזאם עפן דיך. מאַריאנע
האַט זיך ארום אים געוויקלט ווי א שלאנג :
— יוסף... יוסף... יעזוס... מיין קליינער ייד, מיין
מאָגערער ייד, זיי מיין מאן.

א צייט דערנאָך איז זי צונאָים ניט געגאנגען. זי
איז אינערגעץ ניט געגאנגען. טאָג און נאַכט זיצט מאַריאנע
ביי איר קליינעם טישל לעבן בעט און שרייבט. זי שיקט
פון צייט צו צייט א בריוו מיט דער אלטער דינסט, איר
איבערגעגעבענעם פריינט. די דינסט היט איר סוד מער
ווי מאַריאנע, ווייל מאַריאנע האָט אָפן אין שטוב געזאָגט :
זי וועט זיין דעם מאָגערן יידנס ווייב, ווען זי זאָל אפילו
מיטן לעבן באַצאָלן. דערווייל זיצט זי אין שטוב. גייט ניט
אינערגעץ. זי מאַכט פלענער. און פרווהט איבערגיבן דעם
פאַפיר דעם פיבער, וואָס זי האָט אין בלוט.

און אַקעגן.

ריטא. אָרים מיידל. זי איז אריין צוריק אין יאָך.
ווי פריער, ווי שטענדיק. געפועלט ביי זיך, אז עס איז
פאַרפאלן. אזוי איז עס געווען, אזוי וועט זיין. דאָס איז
דער גורל פון דער פרוי. זי האָט ליב יוסף. נו, איז
וואָס? איז זי דען בכוח אויף א האָר צו איבעראנדערשן
איר לעבן? זי וועט וואַרטן ביז נאָך דעם קריג. ער מוז
דאָך אמאָל זיך ענדיקן, דעמאלט וועט קומען איינער פון
די מענער, וואָס איז פאַרבליבן לעבן און ער וועט זיין איר
מאן. זי וועט האָבן קינדער, כאָטש זי וועט ניט וועלן, און
אפשר וועט זי יאָ וועלן.

עס האָבן זיך באַוווּן עטלעכע ווייסע האָר אין קאָפּ.
זי האָט זיי באַמערקט און זיך דערפרייט מיט זיי. באַ
צוואַנציק יאָר אַן אלטע יידענע! און די מאמע ביי אַכט
און פערציק...

זי איז ווידער גוט צום פאָטער. גוט צו אלע. נאָר
זי אַליין — בלאַע רעמלעך אַרום די אויגן. און די אויגן
אַליין...

ברוך־בענעדיקט זעט און האָט שמערצן. ער וואָלט גע-
וואָלט פרעגן און וואָגט נישט.
ער בענקט אַליין אויכעט זער שטאַרק. עס פעלט אים
„דער יאָזעף“ אויף יוסף'ן פרעגט ער נישט ריטאָן. אבער
דער שרייבער...

— יא, אונזער דיכטער, מען זעט אים נישט!...
עס איז איר ביטער, ריטאָן. אָבער נישט פאַרן פאָטער,
ניין. נאָר פאַר דער מוטער.

און ברוך־בענעדיקט, נישט האָבנדיק קיין ענטפער,
פאָקט דעם יונגן מאָריץ, מיט וועלכן ער מאַכט אַ געשפרעך.
ווי מיט... א באַקאַנטן, וועמען ער אירצט נישט נאָר דער-
פאַר ווייל ער איז א סך יונגער:

— מאָריץ, האַסט דו דען יאָזעף נישט געזען?
מאָריץ האָט נישט געהערט און נישט געזען...
ריטאָ איז אַן עדות פון די געשפרעכן. זי גייט אָפּ
מיט בלוט.

דער אלטער קוקט זיך אבער אום אין א טאָג או ריטאָ
זעט זער שלעכט אויס. ער ווערט רירעוודיקער, יונגער.
— טאכטער, וואָס האַסטו? וואָס איז מיט דיר?
— גאָרנישט.
— ווי הייסט „גאַרנישט“? דו זעסט שרעקלעך אויס!

ריטא שווייגט.

אין אלטן קאָפּ טוט עפעס א ברען. ער נעמט ציוניף
זיין גאנצן מוט, ער פרעגט אויס ריטאן. און —
— איז עפעס ניט געשען צווישן איר מיט יוסף'ן?
הערט דער אלטער און שטוינט:
— הלוואי וואָלט געווען געשען!

ברוך בענעדיקט קראַכמאל פאַרשטייט נישט נאָך א
זאָך. ער האָט נאָך איין קשיא, צווישן אויפֿיל ניט פאַר-
ענטפערטע. ער וועט זי איבערקייען ביינאַכט.

מאָריץ איז דאָך געקומען אין א טאָג מיט א קלאָ-
רערער ידיעה:
— יוסף איז קראַנק. ער איז געפערלעך קראַנק.

זי האָט נישט געוואוסט מאַדאָם קראַכמאל, אז איר
טאָכטער האָט אזעלכע שוואַכע נערוון. פאלן אין חלשות
גאָר! זי איז אָבער אליין א שטיק דאָקטאָר און האָט א
היימישע אפטייק. עס וועט באלד איבערגייען! נעם נאָר
אָט די טראָפּן... אזוי!
און דערביי געטראַכט:
— מ'דאַרף חתונה מאַכן...

נאָך אַ בלעטל מאַטל אומרו

II. מאַריאַנע

מאַריאַנע —

איך בענק נאָך דיר.

און ווען מײן בענקשאפט ווערט שטאַרק, גיי איך אַראָפּ אין זאָלאָגישן גאַרטן און שטעל מיך אוועק אַקעגן די שטראַכעטן־שטיבלעך פון די גרויסע רויב־חיות. נאָך איך באַמערק נישט קיין איינע פון זיי, חוץ דער פּאַנטערע. דער לייב איז שטאַרק און פּראָסט, דער טיגער איז שיין און פאַרביסן. די פּאַנטערע האָט פּאַנטאַזיע. זי קען רויבן און מאַרדן ווי דער טיגער און איז שטאַרק ווי דער לייב, און קען אויך זײַן צוגעבונדן ביז זעלבסטמאָרד ווי אַ קאַץ.

איך שטיי אזוי לאַנג פאַר די קראַטעס פון איר שטיבל און ניט איין מאָל בין איך שוין געווען גרייט אַרײַנצו־שטעקן מײַן האַנט אין איר שטייג, נאָך די מורא האַלט מיך צוריק...

מאַריאַנע —

ווי די פּאַנטערע ביזטו מיר געווען.

ווען דו ווייסט, מאַריאנע —

ווען דו ווייסט. ווי איך האָב דײַנע טריט געהיט, ווי
איך האָב געלויערט נאָך דיר אין נעכט פינצטערע, אָן
האַפענונג, אין דער סכּנה צו וועלכער איך אין מיין לאגע
בין געווען אויסגעשטעלט. צענדליקער מאָל פארביי דיר
זיך געשלייכט, דײַן אָרעם בארירט און דו האָסט אפילו
מיין שאַטן ניט באמערקט, מאַריאנע, מאַריאנע —

איך בין געווען א שטומער עזות צו אלע דײַנע
קאַפּריון" (דאָס האַרץ טראָגט מיר נישט עס אָנצורופן
אנדערש...) איך האב דײַך ניט געאייפערט, נאָר נאָכגעגאן
אלע דײַנע גענוג אין ציטערניש נאָר פאַר דיר, עס זאָל
דיר קיין ביזן ניט געשען — דו קוקסט מיך אָן, מאַריאנע...
דײַך ווונדערט עס?..

יָא, מאַריאנע, דו האָסט מיך אפילו ניט געקענט-
אָדער אזוי גוט ווי ניט געקענט.

מאַריאנע —

איך מאַך דיר ניט קײַן פּאַרווורף, איך פּרעג נאָר מיך:
— ווי אזוי באמערקט מען נישט אזוי א מענטשן,
וואָס האָט ליב?

מאַריאנע, ווען זאָלסט וויסן, ווי שווער עס איז מיר,
מאָטל אומרו הייס איך, אַזאַ וואָרט אָנצושרייבן... איך האָב
מורא פאַר אַזאַ וואָרט... ליב...

און דאָך, מיין זעל איז אויסגעפולט דערמיט, איך
האָב ליב, מאַריאנע —

נאָר אנדערש ווי וואָס ניט איז און וועמען ניט איז —
דײַך, דײַך...

וויפל יאָרן איז שוין אוועק פון דעמאלט?.. איך האָב
אין דער צייט מיין יוגנט און מיט איר מיין גאנץ לעבן
געפטרט. נאָר דין האָב איך אלץ ליב. מאַריאנע.
ווי ביטו איצט? לעבסטו נאָך? וואָס איז געוואָרן
פון דיר?

— מאַריאנע

ווייל איך רעד. צו דיר דורך א וואנט פון פיל טויזנ-
טער טעג און נעכט און טויזנט מאָל אויפיל מענטשן-
טריט. קען איך דאָך מיט דיר אָפּנהערציק זיין... און ווייל
דו האָסט מיך ניט באמערקט, מעג איך דיר דעם אמת
זאָגן:

— איך האָב דין ניט באגערט.

עס האָט דין באגערט דער שרייבער, אָבער וועלכע
פריי האָט ער נישט באגערט?

אפשר האָט דין אויך באגערט יוסף...

איך ווייס ניט גאָרניט און איך זאָג ניט גאָרניט —

וואָס קען מען זאָגן אויף זיכער וועגן אים?

אבער איך, מאַריאנע, איך וואָס האָב דין ליב נאָך

איצט, כאָטש מיין טאטע טרויערט צו מיר ארויס פונם

שפיגל (טאטע, וואָס ביסטו אזוי צעשויערט?) — איך,

מאַריאנע, אַז איך פלעג מיר אמאָל דערלויבן אין געדאנק

צו פרעגן, וואָס וואָלט איך געטון, ווען דו קומסט צו מיר

און זאָגסט: נעם מיך...

— מאַריאנע, איך פלעג מיך פילן ווי א דיאָגענעס

ווען מען זאל אים קומען זאָגן אַז ער האָט געירשנט א

— — — קיציגרייך

וואָס טוט מען מיט אים?..

וועסט נישט לאַכן, מאַריאנע? .. איך האָב געגאַרט צו
זײַן דער טאטע פון דיין קינד, פון דעם קינד וואָס דיין
מאן האָט דיר צוגעווארפן... פאַרוואָס האָב איך עס געוואלט?
איך ווייס נישט, גאַרנישט ווייס איך, איך מאטל אומרו.
אבער ליב געהאט האָב איך דײַך. און ביז היינט.

מאַריאנע —

איצט ווייס איך.

פאַרוואָס האָב איך דעמאלט ניט געוויסט?

איך טראַכט אַמאָל ביי מיר:

מאָטל, ווען דו האָסט מוט דעמאלט, ווער ווייסט,

אפשר וואָלט מאַריאנע זיך געווען אומגעקוקט אויף דיר,

אפשר, אפשר — — —

זעסט, ווי נאַריש איך בין!

און איך בין דאָך שוין ביים סאמע ענד פונם וועג.

און דו, ווער ווייסט וווּ דו ביזט, און וואָס דו ביזט, צי

ביזטו נאָך בכלל ערגעץ פאראן?

און דאָך, מאַריאנע, איך קען דײַך ניט בייקומען. איך

קען דײַך ניט ארויסטרייבן פון מיר.

איך פרעג מיך:

— מאַריאנע, וואָס איז געווען אָט דאָס געיעג דײַנס

אויף יוסף'ן? א קאפּריז אויבער? פאַרוואָס, צוליב וואָס?

און געפון נישט קיין ענטפער.

ווייל —

— מאַריאנע, פארצײ מיר דאָ מײַן לשון־הרע, א

פארליבטער רעדט עס —

וואָס האָסטו אויבס דערזען אויף אים? דו, שענסטע

פון די ווייבער!

מאַריאנע!

נישט קיין אייפערזוכט רעדט אין מיר. איך האָב דיך
אטילו ניט געאייפערט צו די ליידאקעס, צו די יונגע
אַפיצירלעך... ווער שמועסט צו אים! —

און דאָך: וואָס האָסטו אויגנס דערזען אויף אים?
וואָס פאַר א מאן איז ער געווען פאַר דיר?
אַט דער אויסגעצערטער, הויט און ביין, דער שאַטן
פון א מענטשן?!

מאַריאנע —

איך האָב נישט געקענט אנדערש...
איך האָב דיך נאַכשפיאָנירט אין אלע דינע וועגן.
וואָס איז מיר געווען דאָס גאנצע לעבן דעמאלט?
וואָס איז עס מיר דען היינט?
מאַריאנע, ס'האַט מיך געצויגן נאָך דיר, ווי א פאַר-
בלאָנדזעטער הונט ביינאַכט אין שטאַט נעמט זיך נאָך נאך
א צופעליקן דורכגייער.

ניין, מאַריאנע, ניט אוי-
וואָס זאָל איך דיר זאָגן, מאַריאנע?
אז כ'האָב דיך ליב געהאט?
נעכטיקע טעג!

און אפשר, אפשר — איך זאָג עס מיר צום חיפלטן
טויזנטסטן מאָל?! — אפשר, ווען איך וואג... אפשר
וואָלסטו געווען דערפילט ווי אזוי איך האָב דיך ליב.

אפשר... און ווער ווייסט. אפשר וואָלט מײַן גאנץ לעבן
אנדערש אוועק.
שאַטנט, מאַריאנע. שאַטנט.

— מאַריאנע

זאָל איך בעטן בײַ דיר פאַרצײאונג?
איך האָב דיר נאָכגעשפּירט. און נײַט אײַנמאָל האָט
פאַסירט, אז כ׳האַב דײַך אָפּגערעטעט פּון דײַן צערייצטן
משוגענעם ברודערס כעס, ווען ער פלעג מיט דער קאַראַ-
בינע אונטערן אָרעם דײַך לויפן זוכן, ער זאָל דײַך שײַסן.
וויפל מאָל האָב איך אים אָפּגעשטעלט:
— וואָס פאַר אַ יאָגד איז דאָס, אײַנמיטן נאַכט, מײַן
ליבער?

און ער פלעג א קרייץ טון מיט די צײַן, אָפּזאָגן אַ
פרומען סאַקראמענטא, און זיך אומקערן.
איך האָב עס דיר קײַנמאָל נײַט געזאָגט, נײַט געוואָגט.
צו וואָס?
און איך האָב דאָך דערבײַ מיטן לעבן געשפּילט! —

און אויך אין יענער נאַכט, ווען דו האָסט ווי אַ חיה.
וואָס גײַט פאַרצוקן, אויף יוסף'ן גזלוערט און פאַרפירט
צװײן אין טורעם פון דײַן קאטעדראַלע.

— מאַריאנע

נײַט קײַן דיכטער בין איך. און מײַן קערפּער איז
שוין אויך אזוי צעטרענצלט ווי מײַן גײַסט, אויף שבעה
ימים איז מײַן לעבן צעוואָרפן.

און דאָך, וויל איך דיין קערפער באזינגען. דיין
 קערפער, וואָס איז אויך דיין זעל.
 כוּהאַב דיך ליב געהאט, מאַריאַנע.
 הער... זיי וועלן עס ניט וויסן קיינמאָל, ניט די
 וואָס דו האָסט געהאט און ניט יענע וואָס האָבן דיך
 געהאט, זיי וועלן ניט וויסן קיינמאָל, ווי אזוי ס'ע קען ליב
 האָבן מאַטל אומרוי.
 איינער, ער, וואָלט עס אפשר געקענט וויסן. און
 אפשר, אפשר, האָט ער עס געוואָלט...
 איז עס מעגלעך? ווי מיינסטו, מאַריאַנע?
 מאַריאַנע, מײן געזאַנג צו דיר:
 דיין קערפער, דיין קערפער —

מאַריאַנע, עס איז אפשר גוט אזוי? אפשר מוז זײן
 אזוי? איך זאָל אזוי ליב האָבן דיין קערפער, באזיצן זאָל
 אים אן אנדערער און באזינגען גאָר אן אנדערער?
 עס וואָלט געווען צופיל פאַר איין מענטשן. טיידן
 פאַר א גאון, פאַר א געטע?
 און אפשר איז אויך אזוי גוט, וואָס דער, וועמען דו
 האָסט געגאָרט מער ווי אלץ און ווי אלע, ער, יוסף, האָט
 דיך אָפגעשטויסן...
 זײ מוחל, מאַריאַנע, עס איז ניט קיין נקמה. פאַר-
 וואָס נקמה? דו האָסט דאָך מיך אפילו ניט באמערקט און
 איך האָב ניט געוואָגט מיט דער האַנט אין דער שטייג צו
 ריזיקירן. און דעם שרייבער האָסטו דאָך אינגאַנצן ביינײט
 געשטעלט.
 מאַריאַנע, א דאַנק דיר כאָטש דערפאַר!

ר י ט א

— ריטא —

איך האָב צו דיר גאַרנישט, ריטא.

אז איך פלעג דיך זען, פלעג איך זען אין פלייש און בלוט מיין אידעאל פון א פרוי. איך פלעג צו מיר זאָגן: אָט דאָס איז עס. אזוי דאַרף זײַן א יידיש מיידל. אָט זי וועט עס זײַן די אידעאלע פרוי פון איר מאן און די מאמע פון אירע קינדער.

— ריטא —

דו ביזט ווי באשאפן געוואָרן פאַר משפחה, אויף צו זײַן א מאמע.

דו, יונג מיידל, ביזט דאָך געווען א געטרייע מאמע דיין האלב טויך ברידערלעך, וואָס דיין פלעגמאטישער טאטע און אשלהבהדיקע מאמע האָבן אָנגעגורייט, נאָר ווי אומיסטן כדי דו זאָלסט זיך אויסאיבן.

איז עס נאָך ווייניק, האָט דיר דער גורל צוגעשיקט אונדזערע עטלעכע, די גרויסע יתומים.

ביזטו דען נישט פון צײַט צו צײַט אויך געווען אונדז א מאמע?

אויך מיר.

איך האָב צו דיר גאַרנישט, ריטא.

אָבער וואָס איז געווען דער שכל דערפון, אז דו, שטיל צאָרט מיידל, דו געבוירענע מאמע, זאָלסט דיך אין יוסף'ן פאַרליבן?.. האָסט דאָך אים שיער נישט פאַר א טאָכטער געפאסט צו זײַן! — — —

איך האָב מיך אין דיר נישט געקענט פאַרליבן :
אזעלכע ווי איך פארליבן זיך נישט אין קיין אידעאל.
און חוצדעם, ריטא, א מאן דאַרף מען נעמען. נאָכ-
מער ווי די פרוי, וויל דער מאן גענעמען ווערן.

איצט ווייסטו עס שוין מסתם...

אַבער דעמאלט. דעמאָלט, געדענקסט? ווען דער אימ-
פולסיווער שרייבער האָט דיר אַמאָל, אין א מאָמענט פון
פאַעטישן עקסטאַז, א קוש געטון, האָסטו א האלבן מעת-
לעת אָפגעוויינט.

און דאָך... צו יוסף'ן ביזטו גאָר אנדערש געווען.
וואָס האָט דיך צו אים געצויגן?

ריטא —

אין מיינע שלאָפלאָזע נעכט פלעג איך אַמאָל אין
שפעטע שעה'ן זיך פארגנבענען אויף איינער הויף. אלץ
איז געשלאָפן. אייך מאַריאנעס פענצטער איז שוין געווען
אויסגעלאָשן. אויך דאָס פענצטער פון דיין אלטן טאטנס
שטיבל... דו פלעגסט נאָך וואַך זיין. איך פלעג דיין סילוועט
דערקענען און געוואוסט: דו גרייטסט אָן פאַר דייןע בריי-
דערלעך דעם פרישטיק... פאַריכטע עפעסט... האָסטו שטענדיק
געפונען ארבעט. אין אזוינע שעה'ן פלעג איך וועלן א
לייכטן קלאַפ טון אין פענצטער און בעטן:

— ריטא, טייער יידיש מיידל, קום זיי מיין פרוי.

איך האָב עס ניט געטון. און איצט באדויער איך
עס, ריטא.

איצט זאָג איך מיר אַמאָל: ווער ווייסט... אפשר...
אפשר וואָלט עס געווען גוט. אפשר וואָלט איך געווען

פֿאַרשפּאַרט צו זײַן נע־ונד. איך וואָלט קײַן אומרו נישט
געווען.

און זיכער בין איך: דו וואָלסט מיר נישט געווען
אַפגעזאָגט... כ'האַב דיר נאָר געדאַרפט דערציילן אלצדינג.
דיר אויסזאָגן: ריטא, טײַער מיידל, איך בין, ווי דו זעסט
מיך, א גרויסער יתום, א בלאַנדזער.

איך האָב עס ניט געטון. פאַרפאלן, ריטא. אָבער,
שטיל יידיש מיידל, עולה תמימה, ווי אזוי האָט עס
פאַסירט, או דו האָסט דײַך אין יוסף'ן פאַרליבט? האָסטו
דען נישט געהערט, או ער האָט דאַרטן אין זײַן היים א
פרוי און א קינד? — — —

איז עס נאָך גאַרנישט, איך פּרעג מיך האַרבערס:

— ווי אזוי האָסטו געקענט אזוי ענטפערן דײַן
אלטן טאַטן, געדענקסט, ווען ער האָט דײַך געפרעגט —
אַרימער אלטער! — מיט אזויפיל ריטערלעכקייט: „קינד
מײַנס, אפשר איז עפּזס פאַרגעקומען צווישן אײַך?..“ ווי
אזוי האָסטו, דו ריטא, געקענט ענטפערן: „הלוואי וואָלט
געווען פאַרגעקומען!“ — — —

ריטא, ווי אזוי קען איך דאָס פאַרשטיין?

ריטא, טײַער יידיש מיידל —

איך טראַכט צומאָל, או דו ביזט גאַרנישט געווען אזוי
נאַריש, ווי אונדו האָט זיך דעמאלט געדאַכט...
איך טראַכט צומאָל — צוליב דיר — או מענטשן
זענען גרויסע אכזרים מיט זייער שאצן מענטשן.
ווי אזוי האָבן מיר געוואָגט דײַך צו פאַרעכענען פאַר
א נאַר? — — —

איך טראַכט, אז דו ביזט געווען די איינציקע חכמה
צווישן אונדו אלע.
עס עפענען זיך מיר די אויגן אויף דיר, ריטא! איך
הויב אָן זיך צו זען...

איך גיב מיר אָפּ השבון, אז אין דעם אומגעלומפערטן,
דעם משונהדיקן טראַגישן צושטאנד אין וועלכן מיר האָבן
זיך געפונען, ביזטו געווען די איינציקע אויפן אָרט און די
איינציקע קלאַר־זעעוודיקע, וואָרן ווער זענען מיר דען
געווען, אָט די דאָזיקע אויסגעריסענע, אויסגעוואַרצלטע,
אין קיין שום ריטם נישט אריינגעזינגענע? עס באפאלט
מיך א שרעק איצט, ווען איך טראַכט: ווער זענען מיר
געווען? פליטים?... מיט וואָס פאַר א רעכט? און ווהיין?
און וואָס האָבן מיר געוואָלט?

איך גיב מיר אָפּ השבון, אז מיר האָבן זיך געדאַרפט
באהאלטן אין א מויזן־לאַך, זיך שעמען איינער דעם אנ-
דערן אין די אויגן אריין צו קוקן... אזוי! ליידיג האָט מען
געדאַרפט. ווי ער, ווי יוסף, לכל הפחות — —

און מיר וואָס האָבן געטון?

דער שרייבער האָט לידער געשריבן און זיך געליבט.
איך האָב אָדער אין פאבריק געארבעט, אָדער בשעת
ס'איז קיין ארבעט נישט געווען, שאַך־פאנטאָזיען אויסגע-
קלערט, און דורך די נעכט, דורך די נעכט מאַריאנען
שפּאַנירט —

ס'אַראַ געמיינהייט!

פון די אנדערע וויל איך נישט רעדן. נאָך וואָס זאָל
איך דיר דיינע ווונדן יאטערן?

און צו דערצו דיין אש-להבהדיקע מאמע און דיין
 טאטע דער פרוש.
 ווי פיין, מיט וויפל איידלען טאָקט, דו האָסט אלצדינג
 בייגעווינט, איבערגעטרָאָגן!
 ריטא, עס איז שפעט. איך פארשפעטיק שטענדיק, ווי
 אלע אומרוס, ווי אלע וואָס איילן זיך. עס איז צו שפעט,
 ליידער, דיר עס צו זאָגן, אָבער זאָגן מוז איך, כאָטש
 אין געדאנק:
 — ריטא, אלע צוואמען זענען מיר דיך ניט ווערט
 בעווען. איין טרער דייע האָט איבערגעוויגן אלע אונזערע
 טאָגענדן און אלע דיכטערס לידער.
 ריטא, ריטא! ווען מען קען אימקערן צוריק... ווען
 מען קען!

ד י כ ט ע ר

— שלום!
 און נאָכאַמאל:
 — שלום!
 און ווידעראַמאל:
 — שלום!
 זיי געגרוסט מיר, דיכטער!
 זיי מיר געגרוסט פאַר יענע יונגע טעג, וואָס מיר
 האָבן אינאיינעם פאַרבראַכט.
 זיי מיר געגרוסט.
 מייע אייגענע יונגע טעג געדענק איך נישט מער...
 פארגעסן, אָפגעווישט... צי בין איך דען באמת אַמאָל נאָך
 בעווען? אָ, דיכטער!

און דו — דאָס ווייס איך אויף זיכער — דו ביזט
געווען. און יונג דערצו: איך געדענק יעדע מינע אויף
דיין יונגלעש פנים.

און פונדאנען דרינג איך: איך בין אויך געווען. אלא
נישט, ווי אזוי געדענק איך עס? ווי אזוי זע איך עס?
זאָג, דיכטער, דורך וועלכן לאַך בין איך מיר אליין
אויסגערובען, אָן א סליד, ווי אין א תהום אַרײַן?.. און דו?
דו אויכעט?..

— ניין!

געוויס ניין.

דו ביזט שטענדיק געווען „דאָ“, אויף יעדן „אַפעל“
האַסטו געקענט ענטפערן שטענדיק: הנני!..

אַ, ווי מקנא איך בין דיר געווען! ניט אַזויפיל פאַר
דיין דערפאַלג ביים שיינעם מין — דו האסט אים געהאט,
איך בין עס מודה! — ווי אויף אָט דעם שטענדיק זײַן
אין דרײַם מיט זיך, ביי זיך; אויף אָט דער קונציק
פאַרשטעקטער איבערצייגונג און זיכערקייט, אַז אלצדינג
איז פאַר דיר, לכבוד דיר, צוליב דיר אָנגעגרייט.

איך האָב דיר מקנא געווען פאַר אָט דעם נגידישן
התר וואָס הייסט: „אלץ קומט מיר און אלץ מעג איך און
אלץ וועט מיר פאַרגיבן ווערן“.

ווי אזוי וואָלט איך מיר גאַר אזוינס געקענט אָנ-
מעסטן? — — —

און דאָך אזוי, האָב איך דיר ליב געהאט. שלום!
שלום, דיכטער!

איך טראַכט צו דיר בייטאָג און טראַכט צו דיר ביי-
נאַכט. וועסטו מיך פרעגן, פאַרוואָס, — וועל איך ניט קענען
ענטפערן. אָבער איך טראַכט צו דיר.

איך קוק אין שפיגל, פרעג איך : דו, דיכטער, ביסטו
אויך שוין אזוי גראָ ווי איך ? איז דיין געזיכט אויך אזוי
צעאָקערט, אויך אזוי מאַסקירט ווי מײַנס ? .. אַ שאַד, א
שאַד... איך האָב דאָך פאַרלוירן שוין דעם צלם אלוקים...
וואָרן, זאָג, שעם דיך נישט : איז דאָס א מענטשלעך פנים
דאָס ? און וווּ האָב איך עס פאַרשפּילט ? וווּ ? אַ ?

דיכטער —

ניט איין מאָל אין מײַנע וואַנדערונגען האָב איך צו
דיר אַריבערגערופן, ווי מען שרייט זיך איבער אין אַ דאָרף
אין א זומער־טאָג.

— דיכטער, האָב איך געפרעגט, טוסטו נאָך אַמאָל
א טראַכט פון יוסף'ן ?

איז דער ענטפער געווען : ניין.

האָב איך געפרעגט : פאַרוואָס ?

איז קיין ענטפער נישט געקומען.

אַבער איך באשולדיק דיך נישט !

האָט דאָך ער אליין דיר געהייסן אזוי טון... ער אליין.

— „מײַן פּריינט, האָט ער געזאָגט, זאָל אייך דער

גורל באשיצן פון פריינט און פון משפּוזה“.

און דאָך, דיכטער, זיי ניט ברוגז, — וואָס באדייט

פאַר דיר אינגאנצן א וואָרט פון א אומרו ? — עס איז

אפשר דיכטעריש זער גוט, זער געזונט, אָבער — ניט

פאַר אונדז, ניט פאַר פשוטע בשר־וּדַם־ס.

ווען דו ביזט א פשוטער בשר־וּדַם־וואָלט איך דיר

געזאָגט, אז אָט דאָס דאָזיקע, דיין גאויניש פאַרגעסן, איז

מחילה, ווי פלעג ער זאָגן דער אלטער עובר־בטל, א

שוויינעריי.

דאָס איז אָבער גילטיק נאָר פאַר פשוטע מענטשן,
נישט פאַר דיכטער. א דיכטער איז אויך א מאַיעסטעט פון
גאָטס גנאָד. און מאַיעסטעטן זענען איבער יעדן חטאָ...
אַמאָראַליש! בשעת מיר אנדערע, די כאַדאַרגע...

נאָר ניט קיין חשבון מאַן איך ביי דיר. אויך קיין
פאַרוורפן מאַך איך דיר נישט. כאַטש, צוריק גערעדט,
פאַרוואָס נישט?

אז א מאַיעסטעט פאַראַט, איז ער ניט קיין פארעטער?
און דו האָסט פאַראַטן. האָסט פאַראַטן.
פאַרוואָס האָסטו מיר איבערגעגיבן די קליינע ירושה
יוסף'ס?.. פאַרוואָס מיר געגיבן צו טראַגן דעם שווערן
עול?

האָט דאָך ריטא גערעכנט דין פאַרן יורש און פאַר-
טרויעט דיר דאָס אָרימע ביסל ערדישקייט, וואָס איז פון
אים געבליבן.

פאַרוואָס האָסטו דין מיט אַזאַ דיפּלאָמאטישער גע-
שיקטקייט דערפון באַפרייט און עס מיר אָנגעהאנגען? —
און דער האָן האָט נאָך נישט געהאט געקרייעט אפילו
קיין איין מאָל נישט!

— — — — —

פון מאַריאַנעס בריוו

... פרעמדער —

וואָס ביסטו געקומען אין מיין היים, מיר מיין רוי צו
שטערן ?
פון זינט איך קען דורך איז מיר מיין פארגאנגענהייט
צוביא שווערער לאסט געוואָרן. ווען איך קען זי אויסשניידן
פון מיין פלייש און פאַר די הינט ווארפן !
פרעמדער, וואָס ווילסטו פון מיר ?

... יוסף.

יעדער מוסקעל פון דיין מאַגערן קערפער שינט מיר
אן אנטפלעקונג צו פארבאָרגן.
איך גלוסט צו דיר — איך קען נישט אנדערש. און
איך בין מקנא דעם שטרוי-זאַק אויף וועלכן דו שלאָפסט.
די פיר ווענט פון דיין צימער, אין וועלכן דו ווינסט.
יוסף, ווען איך קען דיין ווייב זיין, דיין קינד האָבן.
מינע אָדערן פלאַצן פון גלוסטונג צו דיר, יוסף !

„מדרש פנחס“

מיר גייען צום שלום פון אונדזער געשיכטע. און מערערע וועלן פרעגן, פארוואָס „מדרש פנחס“. און אנדערע וועלן זאָגן, אז זיי ווייסן שוין דעם סוף — געשטאָרבן... — יאָ, געשטאָרבן, אָבער פאַר דעם האָט מען געלעבט. און מען לעבט... און אז אלצדינג גייט אַהינצו — דאָס ווייסן מיר — און דאָך, מיר ווילן דערציילט ווערן און מען דאַרף דערציילן. ווייל עס זענען פאַראַן די... לעבעדיקע!

עס איז ניט גוט צו זיין קראַנק. טויזנט מאָל ערגער איז צו זיין קראַנק און עלנט. נאָר עס זיין ביידע אין דער פרעמד, אָפּגעריסן פון אייגענע, פון יענע וואָס די גאנצע נשמה איז צו זיי צוגעקניפט, דאָס איז שוין מיט קיין ווערטער ניט צום דערציילן; ווער ס'האָט עס ניט דורכגעלעבט, יענער וועט עס ניט פאַרשטייען.

דער אלטער קראַכמאל איז דאָך ניט געגאנגען זען וואָס דער יאָזעף מאַכט. ווי דער רוב עלטערע מענטשן.

הָאָט אויך ער מורא געהאט פֿאַרן טויט און פֿאַר קראַנקע
וואָס דאָס דערמאָנט אין טויט. ער איז געוועסן אין דער
היים און נאָר געקלערט פֿון יוסף'ן.

אויך ריטא איז ניט געגאָן צו יוסף'ן. מיר וועלן זי
ניט משפֿטן דערפֿאַר. זי האָט נאָר באלד דערציילט מאַר
ריאָנען. און דעמזעלבן אָונט איז שוין מאַריאָנע געווען
ביי אים.

זי האָט אים געטראָפֿן אין גרויסער היץ. ער האָט
גערעדט אויף א קול, געטענהט, געבעטן עמיצן. זי האָט
זיך געזעצט לעבן אים, געווישט דעם שווייס. ער איז
געקומען צו זיך, זי דערקענט:

— מאַריאָנע...

ער האָט זי א ריר געטון מיט דער האַנט. עס איז
געווען א שטיק פֿייער, זי האָט אויפגעציטערט.

— מאַריאָנע, ווי שפּעט איז איצט?

זי האָט אים געזאָגט די שעה. ער האָט אָפּגעזיפּצט.
באלד ווידער גענומען רעדן, אָבער זי האָט אים באַרויקט.
פֿאַריכט דעם איינפֿענכער אויפן קאַפּ, אים געהאלטן ביי
דער האַנט און ווי געכישופּט:

— ניט רעדן, ניט רעדן... רוען.

ער האָט געשמייכלט. איינגעדערעמלט.

מאַריאָנע האָט זיך אַרומגעקוקט, ערשט איצט באַ
מערקט, אז אין צימער איז דאָ נאָך א מענטש. ניט
פֿאַרשטאָנען, פֿונדאָנען האָט ער זיך גענומען? זי האָט
געענטפֿערט אויף זיין באַגריסונג. עס איז דערזעלבער,
וואָס האָט זי אַנומעלטן אָפּגעפֿירט צו יוסף'ן. זי וואָלט
געקענט שווערן, אז זי האָט אים געזען אַמאָל ביי די
קראַכמאַלס. איז עס נישט דער, וואָס ער שפּילט שאַך?

אַבער וואָס טוט ער דאָ? איז ער ווירקלעך אויב באַפרייב־
דעט מיט יוסף'ן?

דער יונגערמאן גייט אריבער אין דער צווייטער
העלפט, צו דער באלעבאָסטע. מאַריאנע הערט, ווי ער
האַקט עפעס. זי שטויסט זיך אָן, אז ס'איז אייז. ער וויל
בייטן דעם פענכער. מאַריאנע נעמט ארויס אביסל געלט,
לעגט ארונטער אונטער יוסף'ס קישן. זי זעצט זיך ביים
שיש. עפנט די דיקע דייטשע ביכל, מישט שטיל, ניט
לייענענדיק; עס שווימט נאָר פאַר די אויגן: „העזעקיעל“,
„מאַלאַכיי“, „מאַטהיי“. א איבערקרייך אין טעקסט האלט
אָפּ איר בליק לענגער. עס איז די שטעלע ווו עס דערציילט
זיך פון יודאס פאַראַט. עס איז איבערגעקריצט מיט א
פעדער. און אויפן ראַנד איז אַנגעשריבן א באַמערקונג,
אַבער מיט אומפארשטענדלעכן שריפט, ווייזט אויס, אויף
זײַן שפראַך, אויף יידיש.

מאַריאנען האָט זיך געדאַכט, אז ס'האַט א שייכות
מיט דעם געלט, וואָס זי האָט נאָר וואָס ארונטערגעלעגט
אונטערן קישן. זי איז געגאנגען עס אפירנעמען, געטראָפן
אירן א בריוו. אפילו נישט געעפנט. אים באהאלטן.

זי איז אריבערגעגאן אין דער צווייטער העלפט, צו
דער באלעבאָסטע. היימיש א גלעט געטון דעם מיידאלע,
גענומען אויספרעגן די פרוי ווי לאנג ער איז שוין קראַנק.
אויסגערעכנט. ס'איז אויסגעקומען, אז ער איז קראַנק געוואָרן
באלד נאָך זייער באַגעגעניש אין שטאָט. זיך פאַרקילט
דעמאלט. זיך נאָך נאָכגעפרעגט, פאַרוואָס האָט מען ניט
אַפגעפירט אין א שפיטאַל? געהערט, אז יוסף האָט פאַר-
באָטן, אָט דאָ אין דעם צימער וויל ער ליגן. זי איז
צוריקגעגאן און, אָן א שום סיבה דערצו, זיך דערמאנט

אָן דעם מאָדנעם רעליגיעזן ביכל... פּינ... פּינקאַס ? א
פּרעג געטון גאַנץ שטיל דעם יונגמאַן, צי ווייסט ער נישט
וואָ דאָס איז. דער יונגערמאַן ווייסט, נאָר ער קנייטשט זיך,
עס איז אים אביסל ניט בעקוועם, אָבער ער זאָגט דאָך :
— אונטערן קישן, צוקאַפנס האלט ער עס.

מאַריאַנע עפנט ברייט די אויגן. זי קוקט אויפן קראַנקן
און פילט א פחד. עפעס אין איר זאָגט, אז ער שטאַרבט.
ער שטאַרבט. זי איז נאָך קיינמאָל ניט געווען לעבן א
שטאַרבנדיקן. זי גייט צו נענטער צום בעט. יוסף דרייט
זיך, קעמפט מיט עפעס, ער צערעדט זיך, וואָרנט :
— די קינדער !.. ברודער !..

ער כאפט זיך אויף, זעט מאַריאַנען. נעמט איר האנט
מיט דאנקבאַרקייט, פּרעגט אויף דעם יונגמאַן. ער וויל
אים זען, יענער איז שוין דאָ. ער קוקט אויף אים. איז
מיד. ווערט צוריק אנשלאָפן. מאַריאַנע קוקט אויף יענעם,
פאַרשט מיטן בליק. יענער פאַרשטייט, שמייכלט. ענטפערט
מיט א שאַקל פונם קאַפ, זיכער :
— ניין.

ער פירט זי אָפ, דער פּרעמדער, זיי רעדן נישט
צווישן זיך, אָבער אין עק פונם געסל. אויפן איבערקרייץ
מיט דער גרויסער גאַס, קווענקלט ער א מאַמענט : ער
האַט אים געלאָזט אליין. און דער שרייבער וועט קומען
ערשט העט שפּעטער.

מאַריאַנע בלייבט שטייען א וויילע :

— וואָס פאַר שרייבער ?

— אונזער פּריינט, דער פּאַעט...

מאַריאַנע ווונדערט זיך :
 — זיי האָבן זיך דען איבערגעבעטן ?
 יענער הויבט מיט די אקטלען :
 — זיי זענען דען געווען ברוגז ?
 אָבער ניט מאַריאַנען נאַרט מען אָפּ... זי גייט ווייטער,
 נאָר ווארפט מן הצד א קוק אויף איר באגלייטער. זי
 שראַכט :
 — אָט דער אויכעט?.. א קאָמפּליצירט פּאָלק די...
 רוסן !

ער קומט צוריק, טרעפט יוסף'ן א וואַנדיקן. יוסף
 זאָגט צו אים :
 — ס'אַראַ שווערע שטראָף... אלצדינג, אלע מינע
 אומגליקן לעב איך איבער פאַראויס, איידער זיי פאַרווירקן
 לעכן זיך און דערנאָך נאָך אמאָל. אָט איז געפאלן מינער
 א חכר. ער איז זיכער געפאלן, איך האָב עס איבערגע-
 לעבט אזוי רעאַל.
 דער יונגערמאַן האָט געקוקט און זיך ניט געגלויבט.
 ער האָט גערעדט, יוסף, ווי א מענטש מיט נאַרמאלער
 טעמפּעראַטור, ניט ווי איינער וואָס האָט אַקאַרשט גערעדט
 פון היץ.
 יוסף האָט ווייטער געזאָגט :

— עס קומט מיר אויס גלייך איך רוף אליין אויף
 מיר אָן אלע מינע אומגליקן. איצט האָב איך דורכגעלעבט
 א רעוואָלוציע און פּאָגראַמען וואָס זענען שרעקלעכער ווי
 כמעלניצקיס... טיכּן יידיש בלוט. אומשולדיקע קינדער,
 מאמעס פון קינדער. די מיניקע צווישן זיי.
 דער יונגערמאַן האָט נאָכגעפּאָלגט יעדע מינע גע-

שטוינט: „מיר דאָכט זיך עס אויס אזוי, אָדער ס'איז טאָקע
 אזוי? ער רעדט רויק... א טאפּ געטון דעם שטערן —
 א שרפה. געפרעגט, צי וויל ער עפעס. ניין, ער וויל ניט
 גאָרנישט, חוץ:
 — זינג מיר מיין מאמעס וויגליד. זי פלעג מיר
 זינגען אַ...אַ...אַ...אַ...אַ... דערמאן דיך!

ער האָט געקרענקט לאנג. מאַריאנע און די באלע-
 באַסטע האָבן אים באוואָרגט, דער ערײַבער און דער אנ-
 דערער האָבן ביי זײַן בעט געוואַכט. ווען ער האָט זיך
 אויפגעוהויבן איז פּרילינג געווען. די ידיעות וועגן דער
 רוסישער רעוואָלוציע האָבן זיך מיט קאַרגשאַפט געזיפּט
 אויף די לײלעכער פון די אַרטיקע בלעטער. און דעמאלט
 האָט זיך אָנגעהויבן דער האַרטער קאַמף צווישן אים און
 מאַריאנע.

אין יענעם פּרילינג האָט די גאַנצע וועלט געפילט,
 אז עפעס קומט אוינס, פון גאָר גרויסן באַטייט, אז עס
 גייט דער באַשייד פון דעם איבערמענטשלעכן, איבערבעס-
 טיאלישן קאָשמאַר, וואָס איז געווען די מלחמה.
 אלעמענס בליקן זענען געווען געווענדעט אַהין צו
 יענעם גרויסן לאַנד, וואָס איבער איין נאַנט פון א סוף
 ווינטער איז עס געוואָרן צום לאַנד פון אויסלעוונג. איצט
 האָבן אַלע געפילט, אז די מלחמה גייט צום סוף. האָבן
 עס אַלע געוואָלט?.. ניין. ניט אַלע, ניט אַלע. א סך האָבן
 גיט געוואָלט: עס זענען געווען אוינע וואָס האָבן גאָר

געהאט צו דערפולן דעם סכום פון זייערע פארדינסטן. זיי
האָבן ערשט געהאט צעוויקלט זייערע געשעפטן, די אָפּע-
טיטן האָבן זיך ערשט צעברענגט — א קללה אויף זיי און
אויף זייערע נאָכפאָלגער עד סוף כל הדורות. זאָלן זיי
האָבן מלחמה אין זייערע אייגענע שטובן, פון דער יוגנט
ביז אין דער גרייז-גראָער עלטער!

און עס זענען נאָך געווען פארשידענע... און נאָך א
סך האָבן מורא געהאט... פשוט אזוי מורא געהאט. פונקט
ווי זיי האָבן פריער זיך געשראָקן פאַר מלחמה, האָבן זיי
זיך איצט געשראָקן פאַרן שלום: צופיל האָט דער קריג
געדייערט. מענטשן געווינען זיך צו און זיי זענען קאָנ-
סערוואטיוו...

אויך מאַריאנע האָט מורא געהאט.

עס איז איר געווען קלאָר, אז יוסף וועט אוועק.

- יוסף, דו ווילסט מיך פאַרלאָזן ?
- מאַריאנע, איך מוז זיין דאָרטן.
- יוסף, וואָס וועט ווערן מיט מיר ?
- מאַריאנע, קום מיט אַהין.
- יוסף, בלייב מיט מיר.
- ניין.

— יוסף, איך פארקויף מיין צירונג, מיר פאַרן אוועק
אין א נייטראַל לאַנד, מיר וועלן דאָרט לעבן ווי ניי-
געבוירענע מענטשן.

— מאַריאנע, העלף מיר קומען אַהין.

— יוסף, דו... יענער, דער פריעריקער איז גע-
שטאָרבן... דו ביזט א נייער מענטש. ביזט מיינער !

— מאַריאַנע, איך מוז זײַן דאָרטן.
— יוסף, ווער ווייסט וואָס סע וועט זײַן דארטן,
וועסט אומקומען.
— מאַריאַנע, דארטן דאָרף איך אומקומען.

זי האָט זיך מכניע געווען, געקושט זיינע טריט, גע-
בעטן און געדראָעט. ער איז געבליבן ביי זיינעם:
— אַהין דאָרף איך גיין.

אין יענער צײַט איז די מאַכט פֿון דער שטאָט געוואָרן
שטאַרק באַזאָרגט. פֿון די פרעמדע יונגעלייט איז אלעמאָל
אן אנדערער פֿאַרשוונדן געוואָרן און מען האָט ניט געוואָסט
ווי ער איז אהינגעקומען. עס זענען זער ווייניקע פֿאַרבליבן.
און אין איינעם אַ טאָג האָט מען גענומען יוסף'ן.
די באלעבאַסטע האָט צוויסן געטון ביי די קראַכמאַלט.
דיטא איז געלאָפֿן צו מאַריאַנען, נאָר פֿון מאַריאַנען איז
קײן סלעך ניט געווען. זי איז שוין פֿון אַ פֿאָר טעג צוריק
אַפּגעפֿאַרן אין דער הויפּטשטאָט. זי וועט אוי גיך ניט צוריק-
קומען.

פֿון וואָנען האָט זיך צו ריטאָן גענומען אויפֿיל כּוח.
צוגעריגע, הוצפּהג.. ווען איז זי אזוי רייף געוואָרן? זי איז
אפֿילו אויסערלעך עפעס ווי גרעסער געוואָרן, העכער,
באקומען אָנזען, תקיפות...
זי האָט אויפּגעהויבן די שטאָט, מאַביליזירט אלע
אלטע פֿאַרבינדונגען קראַכמאַלט, אַפּגעשלאָגן די שוועלן פֿון

די פארוועניטן, די מלחמה פערזענלעכקייטן. א פאר-
פאנצערטע, האָט זי זיך געמאַכט ווי זי באמערקט נישט
אַט די אלע בליקן, האָט די פיינע לייט האָבן אויף איר
געווארפן. גאַרניט האָט זי ניט אראָפגעווארפן פון דער
מדרגה: זי מוז רעטן יוסף'ן.

זי האָט אים ארויסגענומען סוף-כל-סוף, נאָר באַצאָלט
פארויס מיט א היבשן טייל פון בענעדיקט קראַכמאלס
לעבנס-ערשפארונגען, איר נדן...

עס איז אָבער געווען צו שפעט. ער איז ארויסגעקומען
א פארטיקער. ער האָט געבעטן מען זאָל אים אָפּפירן אויף
זיין ווינונג, אין דעם אָרימען צימער.

פאַר דער גאנצער צייט — אן ערך קארגע צוויי
חדשים, לויט מאַטלען — האָט ער זיך מיט קיין איין
וואָרט ניט באַקלאָנגט. איין מאָל נאָר האָט ער געפרעגט,
צי ס'איז פאַראַן א קרעמאטאָריום אין שטאָט און אז מען
האָט אים געענטפערט אז ניין, האָט ער באדויערט.

ער האָט פון צייט צו צייט געבעטן, דאָס מיידאלע
דער באלעבאָסטעס זאָל אריינקומען.

ער פלעג איר א גלעט טון דאָס קעפאלע און מ'האָט
געזען בחוש, אז די ליבשאפט פון דער גאָרער וועלט ליגט
אין דעם גלעט.

דאָך אין לעצטן טאָג האָט ער געבעטן, אז מען זאָל
דאָס קינד אוועקשיקן פון שטוב און דערקלערט:

— עס איז מיר צו שווער.

יא, ער האָט אַמאָל אויך צוגערופן די צוויי יונגעלייט.

דעם שרייבער און דעם אנדערן און, ניט באפעלעריש-
נאָר אזוי ווי איינער לאָזט איבער א וואָרט, געזאָגט:
— מען דאַרף צוריקגיין אַהין... עס וועט דאַרטן
זיין א סך ארבעט... און ניט אנטלויפן. בשום אופן ניט
אנטלויפן...

ער האָט ביז צולעצט ניט געוואָלט זאָגן ווער ער איז
און פון וואנען ער איז. און אָנגעבעטן, אז אויב מען דער-
וויסט זיך אפילו, זאָל מען ניט שרייבן... און אז מען האָט
אים דערקוטשעט, האָט ער איין מאָל געענטפערט:
— עס וועט ניט זיין צו וועמען — — —

— ער גייט אוועק מיט אַ גרויסן פארדראָס און מיט
גרויס בענקשאפט.
דאָס האָט ריטא אַמאָל געזאָגט צו יענעם יונגמאן.
נאָר יענער האָט אליין געזען.

פאַר דער גאַנצער צייט האָט ער קיין איין מאָל ניט
דערמאנט מאַריאנעס נאָמען, און ניט געפרעגט אויף די
ספּריים. ערשט א פאָר טעג פאַרן סוף, האָט ער א מאָן
געטון מען זאָל אים ברענגען דעם „מדרש־פּנחס“.
די באלעבאָסטע, וואָס האָט זיי געהאט באהאלטן,
האָט זיי ביידע געבראכט, אָבער ער האָט נאָר פארלאנגט
דאָס קליינע ספרל. נישט געהאט קיין כוח עס צו האלטן,
האָט ער געבעטן דעם יונגמאן און יענער האָט עס גע-
האלטן פאר אים, און ער האָט אריינגעקוקט. ער האָט זיך
מיט דעם ספרל שוין ניט געשיידט ביז צום סאַמע לעצט.
אין די לעצטע שעה'ן עס געהאלטן ביים האַרץ מיט אלע
כוחות.

מאָטל פארצייכנט נאָך, אז אומגעריכט פאַר זיך און פאַר אנדערע, האָט דער שרייבער געזאָגט א קדיש אויפן קבר. און זיך ביטער פונאנדערגעוויינט. מיר מאַכן אים ניט קיין פארווורף דערפאַר, כאָטש יוסף וואָלט עס זיכער געהאלטן פאַר איבריך. מיר האלטן עס נישט פאַר קיין עוולה. אן עוולה איז, אז מען קומט חוזק מאַכן פון אַזאַ מינוט פון מענטשלעכער שוואַכקייט. זאָל אונדז גאָט — דער גאָט פון יוסף'ן און פון אלע יוסף'ס, אויב זיי זענען פאַראַן — באהיטן פון אַזאַ חוזק מאַכן.

וואָס שייך די צוויי „ספרים“, וואָס זענען צו אונדז דערגאנגען, איז איינער א איינבאנדיקע דייטשע ביבל : די ביבעל, אָדער די גאנצע הייליגע שריפט א. א. ווי ער האָט זי, ווייזט אויס, זיך נעקריגן אין געפאנגען-לאגער און זיך שטאַרק איינגעלעבט אין איר.

דער צווייטער ספר איז דאָס באקאנטע הסידישע ספרל „מדרש פנחס“, עס איז צו אונדז דערגאנגען אין א בע-בעכדיכן צושטאנד : איין טעוועלע אָפגעריסן, און ס'האָט א פנים ווי א פויגל מיט איין פליגל.

איך דעם געבליבענעם טעוועלע איז פארשריבן מיט יענעם כאַראַקטעריסטישן כתב, לויט וועלכע מען קען דער-קענען, אז דער וואָס האָט געשריבן האָט געקערט צום אַרימען לומדישן גראד — אונטן :

„לכני מחמל נפשי יוסף נ"י אשר נפשי קשורה בנפשו השנית וזאל אים באשיצן...“

און העכער, אָפגעריבן, כמעט ניט צום לייענען :

שׂיך . . . פנחס בן יוסף בן אנרהם . . .
(ווייטער איז ניט צום ליענען).

אויף די ראנדן פונם ביבל־טעקסט זענען פאַראַן
זעלטן־ווו קליינע באַמערקונגען, אַנדי־טונגען וואָס איז ניט
צום פאַרשטיין זייער מיין. ביי די ווערטער „הויכלעריי“
און הויכלער האָט ער אומעדום צוגעשריבן בײַם ראַנד
„הנופה“ און „חנה“. ווייזט אויס, אז די העברעאישע
ווערטער האָבן געהאט פאַר אים א טיפערן זינען, ווי די
דייטשע. עס זענען אויך אַנגעצייכנט אלע ערטער, ווו עס
רעדט זיך פון פאלשע נביאים, באזונדערט און מערער מאָל
אונטערגעשטראַכן איז דער פּסוק פון דער „דרשה אויפן
בארג“:

„Sehet euch vor vor den falschen Prophe-
ten, die in Schafskleidern zu euch kommen,
inwendig aber sind sie reissende Wölfe“.

בײַ דער שטעל ווו עס רעדט זיך פון יודאס פאַראַט
איז איבערגעקרייצט און מיט זײַן האנט צוגעשריבן אויף
יידיש:

„פאַרקויפט האָט אים מרים פון מגזלה“.

פון וואנען ער האָט געשעפט די סברה, ווייסן
מיר נישט.

פארצייכנונג פון די קאפיטלעך:

7	פאָרוואָרט
9	פון מאָטלס א בריוו
11	יוסף
31	מאַריאַנע
39	טאַאָיס
48	זשאַן קריסטאָף
55	פאַסיאַנס
69	אין איין הויף
83	בלוט
90	ממעקים
98	חרטה אין דער נאַכט
105	א דייטש
113	כאַסידיזמוס
129	א בלעטל מאָטל אומרו
137	פּרוי
147	א טיר קעגן א טיר
159	נאָך א בלעטל מאָטל אומרו
174	מאַריאַנעס א בריוו
175	מדרש פּנחס

פון זעלבן מחבר

בלענדעניש (נאָועלן)
די ווינער קארעסע

גרייט צום דרוק:

ניין!... (ראָמאַן)
א באסט... (נאָועלן)

M. ALTMAN / Oif di şpurn fun Motl Umru
Midraş Pinchas
roman